



www.gofin.pl

ZESZYTY METODYCZNE RACHUNKOWOŚCI DODATEK

1.06.2019 r.

ISSN 2449-9226

Dodatek nr

9

NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG WEDŁUG USTAWY O RACHUNKOWOŚCI I MSR

A. NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG WEDŁUG USTAWY O RACHUNKOWOŚCI.....	str. 3
I. Charakterystyka należności z tytułu dostaw i usług	str. 3
1. Wierzytelności zaliczane do należności z tytułu dostaw i usług	str. 3
2. Wycena należności na dzień powstania oraz ich ewidencja w księgach ...	str. 5
3. Należności z tytułu dostaw i usług wyrażone w walutach obcych.....	str. 6
4. Prezentacja należności krótkoterminowych w bilansie	str. 8
5. Ewidencja odsetek należnych wierzycielom i ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym.....	str. 10
6. Inwentaryzacja należności z tytułu dostaw i usług.....	str. 12
II. Aktualizacja wartości należności	str. 15
1. Utworzenie odpisu aktualizującego wartość należności	str. 15
2. Prezentacja odpisu aktualizującego wartość należności w bilansie	str. 17
3. Analiza należności przeterminowanych	str. 18
4. Zmiany stanu odpisów aktualizujących wartość należności w ciągu roku obrotowego	str. 20
5. Forma prezentacji danych o odpisach aktualizujących wartość należności w informacji dodatkowej	str. 21
III. Należności dochodzone na drodze postępowania sądowego.....	str. 22
1. Roszczenia skierowane na drogę sądową	str. 22
2. Odpis aktualizujący wartość należności dochodzonych na drodze sądowej ..	str. 23
3. Zakończenie postępowania sądowego korzystnym dla wierzyciela wyrokiem.....	str. 24
4. Zapłata przez dłużnika należności i rozwiązanie odpisu aktualizującego ..	str. 25
IV. Odpowiedzi na pytania Czytelników	str. 26
1. Odsetki naliczone od należności objętej odpisem aktualizującym	str. 26

2. Umorzenie części należności z tytułu dostaw i usług w wyniku zawartej ugody	str.	27
3. Rezygnacja z dochodzenia odsetek oraz rekompensaty za koszty odzyskiwania należności	str.	29
4. Odzyskanie w toku egzekucji komorniczej należności głównej wraz z odsetkami i kosztami sądowymi	str.	31
5. Zaliczki otrzymane w walucie obcej	str.	33
6. Kiedy należy zinwentaryzować należności?	str.	37
7. Korekta VAT należnego z tytułu ulgi na złe długi	str.	37

B. NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG WEDŁUG MSR.....str. 41

I. Ujmowanie i wycena należności z tytułu dostaw i usług oraz zbliżonych pozycji	str.	41
1. Regulacje stosowane do należności z tytułu dostaw i usług	str.	41
2. Prezentacja w bilansie	str.	42
3. Ujęcie początkowe	str.	43
4. Weryfikacja wartości należności wraz ze zmianą kwoty wynagrodzenia ...	str.	45
II. Ustalanie odpisów aktualizujących	str.	45
1. Elementy, jakie należy uwzględnić ustalając odpis aktualizujący	str.	45
2. Skutki bilansowe zastosowania MSSF 9	str.	48
3. Metodologia ustalania odpisów aktualizujących	str.	49
III. Ustalanie odpisów aktualizujących dla długoterminowych należności ..	str.	52
1. Wybór sposobu ustalania odpisów aktualizujących	str.	52
2. Podejście uproszczone ustalania odpisów dla należności długoterminowych	str.	53
3. Podejście pełne ustalania odpisów dla należności długoterminowych	str.	56
IV. Należności i aktywa z tytułu umów w walucie obcej	str.	57
1. Przykłady pozycji wymagających rozliczenia w walucie obcej oraz pozycji denominowanych	str.	57
2. Ogólne zasady początkowego ujęcia należności i aktywów z tytułu umów w walucie obcej	str.	58
3. Zaliczki i przedpłaty otrzymane od klienta	str.	63
V. Wycena bilansowa należności w walucie obcej	str.	65
1. Wycena należności handlowych i aktywów z tytułu umów na dzień bilansowy	str.	65
2. Rozliczenie wpływu środków pieniężnych z tytułu wpłaty należności w walucie obcej	str.	67
3. Prezentacja różnic kursowych w rachunku zysków i strat lub sprawozdaniu z całkowitych dochodów	str.	68

Niniejszy dodatek porusza m.in. zagadnienia dotyczące wyceny, ewidencji księgowej i prezentacji w sprawozdaniu finansowym należności z tytułu dostaw i usług według ustawy o rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości. Zagadnienia powyższe zaprezentowano w dwóch częściach:

- część A „Należności z tytułu dostaw i usług według ustawy o rachunkowości” została przygotowana przez redakcję Zeszytów Metodycznych Rachunkowości,
- część B „Należności z tytułu dostaw i usług według MSR” została przygotowana przez redakcję Zeszytów Metodycznych Rachunkowości we współpracy z dr Maciejem Frenzlem (Uniwersytet Łódzki, Wydział Zarządzania, Katedra Rachunkowości).

A. NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG WEDŁUG USTAWY O RACHUNKOWOŚCI

I. CHARAKTERYSTYKA NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG

1. Wierzytelności zaliczane do należności z tytułu dostaw i usług

Należności z tytułu dostaw i usług obejmują między innymi krajowe i zagraniczne należności związane ze sprzedażą produktów, usług, towarów, materiałów i opakowań. Do należności tych zalicza się również rozliczenia z tytułu zaliczek pobranych na poczet dostaw i usług.

Stronami w rozrachunkach z tytułu dostaw i usług są:

- nabywca rzeczy lub usługi, który w księgach rachunkowych wierzyciela (sprzedawcy) wystąpi jako dłużnik,
- sprzedawca rzeczy lub usługi, który w księgach rachunkowych dłużnika (nabywcy) wystąpi jako wierzyciel.

Do należności z tytułu dostaw i usług zalicza się również rozliczenia z tytułu:

- sprzedaży realizowanej na warunkach umowy komisu,
- wewnątrzwspólnotowej dostawy towarów i eksportu towarów,
- udzielanych przez sprzedawców bonifikat, rabatów i opustów przy sprzedaży towarów, produktów i usług,
- reklamacji zgłoszonych przez nabywców do dostawców, dotyczących zrealizowanych dostaw i usług.

Nie zalicza się do tej kategorii należności wynikających ze sprzedaży rzeczowych składników aktywów trwałych (środków trwałych i środków trwałych w budowie) oraz wartości niematerialnych i prawnych, a także zaliczek na poczet dostaw składników aktywów trwałych. Nie należą do rozrachunków z tytułu dostaw i usług również należności wynikające ze sprzedaży długoterminowych i krótkoterminowych aktywów finansowych, zaliczanych – w myśl ustawy o rachunkowości – do inwestycji.

Zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 1 pkt 12 ustawy o rachunkowości, aktywa jednostki, w tym także należności będące ich składnikiem, to kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Do należności z tytułu dostaw i usług zalicza się wymagające zapłaty w określonej kwocie należności (również sporne, ale nieskierowane na drogę sądową) za dostarczone odbiorcom produkty (wyroby gotowe, wykonane roboty i usługi) oraz towary, pomniejszone o przyznane odbiorcom rabaty, opusty i skonta, łącznie z należnym VAT i naliczonymi odsetkami oraz zatrzymanymi przez odbiorców kaucjami gwarancyjnymi.

W rachunkowości należności z tytułu dostaw i usług mogą występować jako:

- 1) **należności bezsporne** – kwoty środków pieniężnych należne jednostce, zagwarantowane prawem i niekwestionowane przez dłużnika, a na dzień bilansowy potwierdzone przez niego na piśmie,
- 2) **należności sporne** – niezapłacone przez dłużnika kwoty, przez niego kwestionowane, co do których odmowa zapłaty jest udokumentowana na piśmie; z reguły będące przedmiotem powództwa cywilnego; przestają one być sporne po uprawomocnieniu się wyroku sądu orzekającego zapłatę przez dłużnika na rzecz wierzyciela,
- 3) **należności wątpliwe** – środki pieniężne prawnie należne jednostce, co do których istnieje zagrożenie, że nie zostaną wyegzekwowane z powodu trudności finansowych dłużnika lub trudności z ustaleniem miejsca jego pobytu albo z innych powodów; w przeciwieństwie do należności spornych objętych odmową zapłaty należności wątpliwe nie są kwestionowane przez dłużników, ale nie zostały spłacone w terminie określonym umową,
- 4) **należności przedawnione** – kwoty obciążające dłużników, które po upływie terminu określonego prawem nie mogą być egzekwowane, bowiem wierzyciel utracił prawo dochodzenia ich od dłużnika w drodze powództwa cywilnego; przedawnienie roszczeń zostało uregulowane w art. 117–125 K.c.; jeżeli przepis szczególny nie stanowi inaczej, to termin przedawnienia wynosi 6 lat, a dla roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej – 3 lata (por. art. 118 K.c.); roszczenia z tytułu sprzedaży dokonanej w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy przedawniają się z upływem 2 lat (por. art. 554 K.c.); po upływie terminu przedawnienia ten, przeciwko komu przysługuje roszczenie, może uchylić się od jego zaspokojenia, chyba że zrzeka się korzystania z zarzutu przedawnienia (por. art. 117 K.c.),
- 5) **należności nieściągalne** – kwoty należne jednostce, lecz niemożliwe do wyegzekwowania, także kwoty orzeczone przez sąd; przyczyną nieściągalności należności może być zgon lub zaginięcie dłużnika, zdarzenie losowe, które pozbawiło dłużnika możliwości zapłaty, względnie inne przyczyny uniemożliwiające wyegzekwowanie należności,
- 6) **należności umorzone** – kwoty obciążające dłużników, co do których uprawniony organ jednostki podjął decyzję o zaniechaniu ich wyegzekwowania; umorzenie należności z tytułu dostaw towarów i usług może nastąpić w trybie art. 508 K.c., który stanowi, że zobowiązanie wygasa, gdy wierzyciel zwalnia dłużnika z długu, a dłużnik zwolnienie przyjmuje; podstawą zapisu w księgach rachunkowych powinien być w takim przypadku podpisany przez strony dokument, zawierający oświadczenie wierzyciela o zwolnieniu dłużnika z obowiązku zapłaty zobowiązania oraz oświadczenie dłużnika o przyjęciu tego zwolnienia.

2. Wycena należności na dzień powstania oraz ich ewidencja w księgach

Należności – w momencie powstania – ujmuje się w księgach w wartości nominalnej, tj. w wartości faktycznie należnej od dłużnika. W przypadku należności z tytułu dostaw i usług wartość nominalna odzwierciedla wartość przychodów ze sprzedaży z uwzględnieniem podatku od towarów i usług.

Otrzymanie środków pieniężnych poprzedza zazwyczaj powstanie należności. Rozbieżność w czasie między momentem powstania należności a wpływem środków pieniężnych powoduje konieczność ewidencjonowania rozrachunków w księgach rachunkowych.

Ewidencję należności z tytułu dostaw i usług prowadzi się na koncie 20 „Rozrachunki z odbiorcami”, z ewentualnym dalszym podziałem na rozrachunki z kontrahentami krajowymi i zagranicznymi. Oznacza to, iż w praktyce do ewidencji należności z tytułu dostaw i usług mogą być stosowane konta syntetyczne, np.:

- 20-1 „Rozrachunki z odbiorcami krajowymi”,
- 20-2 „Rozrachunki z odbiorcami zagranicznymi”,

W przypadku rozrachunków z kontrahentami (w tym z odbiorcami) jednostki muszą pamiętać o wymogach ustawowych dotyczących prowadzenia kont ksiąg pomocniczych (art. 17 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Sposób i formę prowadzenia ewidencji analitycznej rozrachunków z tytułu dostaw i usług jednostka określa we własnym zakresie w dokumentacji opisującej stosowane zasady (politykę) rachunkowości, wymaganej art. 10 ust. 1 ustawy o rachunkowości. Przy czym powinna być ona prowadzona w sposób umożliwiający ustalenie – na dowolny dzień, w tym co najmniej na dzień bilansowy – wszystkich nieuregulowanych rozrachunków z każdym kontrahentem. Jest to konieczne ze względu na istniejący obowiązek uzgadniania z kontrahentami sald należności, wynikający z art. 26 ust. 1 pkt 2 ustawy o rachunkowości. Podział kont analitycznych powinien ponadto pozwolić na wyodrębnienie rozrachunków z jednostkami powiązanymi, jednostkami pozostałymi, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale oraz pozostałymi jednostkami.

Powstanie i zwiększenie należności księgowane jest po stronie Wn konta 20, natomiast ich zmniejszenie po stronie Ma tego konta. Przy czym należności zmniejszają m.in. ich spłaty, uznane reklamacje, bonifikaty, skonta oraz udzielone bonusy.

Należy przy tym zaznaczyć, iż podstawą księgowania rozrachunków z tytułu dostaw i usług są przede wszystkim:

- w obrocie krajowym – faktury i rachunki, a także ich korekty,
- w obrocie zagranicznym – faktury handlowe i dokumenty celne, potwierdzające wywóz towarów,
- dla udokumentowania naliczenia odsetek, zasądzonych kosztów sądowych, różnic kursowych itp. – dowody zapłaty za dostawy i usługi oraz polecenia księgowania lub noty odsetkowe.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka z o.o. „X” świadcząca usługi aranżacji wnętrz wystawiła fakturę za wykonaną usługę na kwotę:

a) wartość usługi w cenie sprzedaży netto: 8.000 zł,

b) VAT należny według stawki 23%: 1.840 zł,

c) należność od nabywcy: 9.840 zł.

2. Kwota należności uregulowana została przez nabywcę przelewem bankowym.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. FS – dokumentująca sprzedaż usługi:			
a) wartości usługi w cenie sprzedaży netto	8.000 zł		70-0
b) VAT należny	1.840 zł		22-2
c) razem kwota należna od nabywcy	9.840 zł	20	
2. WB – zapłata należności przez nabywcę	9.840 zł	13-0	20

III. Księgowania:

Konto 70-0 „Sprzedaż usług”		Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: Konto imienne kontrahenta)			
	8.000 (1a)		1.840 (1b)	(1c)	9.840	9.840	(2)
Konto 13-0 „Rachunek bieżący”							
(S.p.)	15.000						
(2)	9.840						

3. Należności z tytułu dostaw i usług wyrażone w walutach obcych

W przypadku należności z tytułu dostaw i usług wyrażonych w walutach obcych konieczne jest przeliczenie ich na złote polskie według zasad określonych w art. 30 ust. 2 i 3 ustawy o rachunkowości.

W świetle art. 30 ust. 2 ustawy o rachunkowości, wyrażone w walutach obcych operacje gospodarcze ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia – o ile odrębne przepisy dotyczące środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej i innych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EBC) oraz środków niepodlegających zwrotowi, pochodzących ze źródeł zagranicznych nie stanowią inaczej – odpowiednio po kursie:

- 1) faktycznie zastosowanym w tym dniu, wynikającym z charakteru operacji – w przypadku sprzedaży lub kupna walut oraz zapłaty należności lub zobowiązań,
- 2) średnim ogłoszonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski (NBP) z dnia poprzedzającego ten dzień – w przypadku zapłaty należności lub zobowiązań, jeżeli nie jest zasadne zastosowanie kursu, o którym mowa w pkt 1, a także w przypadku pozostałych operacji.

Generalnie wyrażone w walutach obcych należności z tytułu dostaw i usług ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich powstania po kursie średnim ogłoszonym dla danej waluty przez NBP z dnia poprzedzającego dzień wystawienia faktury. Jeżeli natomiast powyższe należności wyrażone są w walutach, dla których NBP nie ogłasza kursu, to kurs tych walut określa się w relacji do wskazanej przez jednostkę waluty odniesienia, której kurs jest ogłaszany przez NBP (art. 30 ust. 3 ustawy o rachunkowości).

Przeliczenia na złote polskie wymaga również wpływ waluty z tytułu zapłaty należności. Stosownie do powołanych wyżej przepisów, do wyceny wpływu waluty na konto z tytułu zapłaty należności można – naszym zdaniem – przyjąć (jako kurs faktycznie zastosowany) kurs kupna banku, w którym jednostka posiada swój rachunek walutowy (kurs z tabeli kursów banku) bądź kurs średni ogłoszony dla danej waluty przez NBP z dnia poprzedzającego dzień jej wpływu na konto.

W związku z tym, iż kurs waluty stosowany do wyceny wpłaty należności różni się z reguły od kursu przyjętego do ustalenia kwoty tej należności na dzień jej powstania, powstaną różnice kursowe na koncie rozrachunkowym. Różnice te zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych.

W omawianej kwestii należy również uwzględnić przepisy regulujące zagadnienie różnic kursowych. Różnice kursowe dla celów podatkowych ustala się na podstawie jednej z metod wskazanych w art. 9b ust. 1 updog i art. 14b ust. 1 i 2 updog, tj. na podstawie:

- 1) art. 15a updog i art. 24c updog, albo
- 2) przepisów o rachunkowości, pod warunkiem że w okresie nie krótszym niż trzy lata podatkowe, licząc od początku roku podatkowego, w którym została przyjęta ta metoda, sporządzane przez podatników sprawozdania finansowe będą badane przez podmioty uprawnione do ich badania.

Dla celów podatku dochodowego różnice kursowe ustalane zgodnie z art. 15a updog oraz art. 24c updog odnoszą się do kwot netto kosztu lub przychodu, natomiast przy ustalaniu różnic kursowych dla celów ustawy o rachunkowości uwzględniane są kwoty brutto, a więc łącznie z VAT. W efekcie różnice kursowe w części dotyczącej VAT naliczonego lub należnego ujęte w księgach rachunkowych nie stanowią kosztów lub przychodów uwzględnianych podatkowo. Takie stanowisko potwierdzają organy podatkowe, m.in. Dyrektor Izby Skarbowej w Łodzi w interpretacji indywidualnej z 5 lutego 2013 r., nr IPTPB3/423-411/12-2/KJ.

Jeżeli faktury dla kontrahentów krajowych wystawiane są w walucie obcej, to przy ich wystawianiu należy uwzględnić przepisy art. 106e ust. 11 ustawy o VAT, w których zastrzeżono, iż kwoty podatku wykazuje się zawsze w złotych. Kwoty podatku wyrażone w walucie obcej wykazuje się w złotych przy zastosowaniu zasad przeliczania na złote przyjętych dla przeliczania kwot stosowanych do określenia podstawy opodatkowania.

Wystawiając więc fakturę w walucie obcej kontrahentowi krajowemu należy pamiętać, żeby kwota podatku wyrażona była również w złotych polskich.

W myśl art. 31a ustawy o VAT, w przypadku gdy kwoty stosowane do określenia podstawy opodatkowania wyrażone są w walucie obcej, przeliczenia na złote dokonuje się według kursu średniego danej waluty obcej ogłoszonego przez NBP na ostatni dzień roboczy poprzedzający dzień powstania obowiązku podatkowego. Podatnik może również wybrać sposób przeliczania tych kwot na złote według ostatniego kursu wymiany opublikowanego przez EBC na ostatni dzień poprzedzający dzień powstania obowiązku podatkowego. W takim przypadku waluty inne niż euro należy przeliczyć z zastosowaniem kursu wymiany każdej z nich względem euro.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka z o.o. 21 maja 2019 r. sprzedała dywany (wyroby gotowe) odbiorcy krajowemu za kwotę netto: 6.600 EUR plus 23% VAT. Fakturę wystawiono 21 maja 2019 r. Zapłaty dokonano 28 maja 2019 r.

2. Do obliczeń przyjęto:

a) średni kurs z 20 maja 2019 r. (kurs przykładowy): 4,1602 zł/EUR,

b) średni kurs z 27 maja 2019 r. (kurs przykładowy): 4,1574 zł/EUR.

3. Jednostka do wpływu i rozchodu walut na rachunek walutowy stosuje kurs średni NBP z dnia poprzedzającego operację. Ponadto różnice kursowe rozlicza metodą podatkową.

4. W fakturze wykazano VAT należny w kwocie: $1.518 \text{ EUR} \times 4,1602 \text{ zł/EUR} = 6.315,18 \text{ zł}$. Tak wykazana kwota podatku stanowi dla sprzedawcy VAT należny.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. FS – dokumentująca sprzedaż dywanów: a) kwota brutto: $8.118 \text{ EUR} \times 4,1602 \text{ zł/EUR} =$ b) VAT należny: $1.518 \text{ EUR} \times 4,1602 \text{ zł/EUR} =$ c) kwota netto: $6.600 \text{ EUR} \times 4,1602 \text{ zł/EUR} =$	33.772,50 zł 6.315,18 zł 27.457,32 zł	20	22-2 70-0
2. WB – wpływ zapłaty: $8.118 \text{ EUR} \times 4,1574 \text{ zł/EUR} =$	33.749,77 zł	13-1	20
3. PK – rozliczenie różnic kursowych: a) różnice kursowe od kwoty netto: $6.600 \text{ EUR} \times (4,1602 \text{ zł/EUR} - 4,1574 \text{ zł/EUR}) =$ b) różnice kursowe od kwoty VAT: $1.518 \text{ EUR} \times (4,1602 \text{ zł/EUR} - 4,1574 \text{ zł/EUR}) =$	18,48 zł 4,25 zł	75-1 75-1	20 20

III. Księgowania:

Konto 70-0 „Sprzedaż produktów”	Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”		Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”
27.457,32 (1c)	(1a) 33.772,50	33.749,77 (2) 18,48 (3a) 4,25 (3b)	6.315,18 (1b)
Konto 13-1 „Rachunek walutowy”	Konto 75-1 „Koszty finansowe” (w analityce: Różnice kursowe kup)		Konto 75-1 „Koszty finansowe” (w analityce: Różnice kursowe nkup)
(2) 8.118/33.749,77	(3a) 18,48		(3b) 4,25

4. Prezentacja należności krótkoterminowych w bilansie

Należności krótkoterminowe (pozycja B.II), w znaczeniu określonym w art. 3 ust. 1 pkt 18 lit. c) ustawy o rachunkowości, obejmują ogół należności z tytułu dostaw i usług (saldo debetowe wynikające z zapisów na koncie 20 „Rozrachunki z odbiorcami”) oraz całość lub część należności z innych tytułów niezaliczanych do aktywów finansowych, które staną się wymagalne w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego. Oznacza to, iż w bilansie na dzień 31 grudnia 2019 r. wykazane będą – jako krótkoterminowe – te należności, których spłata ma nastąpić do 31 grudnia 2020 r. oraz wszystkie należności z tytułu dostaw i usług wynikające z ewidencji analitycznej do konta 20.

Zinwentaryzowany stan należności krótkoterminowych podlegających wykazaniu w bilansie wycenia się, stosując art. 28 ust. 1 pkt 7 ustawy o rachunkowości, w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności, a więc łącznie z odsetkami z tytułu zwłoki w zapłacie, jeśli jednostka, korzystając z przysługującego jej uprawnienia (por. art. 481 § 1 K.c.), naliczyła je dłużnikowi albo jeżeli odsetki należą się jej zgodnie

z umową zawartą na piśmie z kontrahentem. Stan należności krótkoterminowych zwiększają na dzień bilansowy również zasądzone przez sąd odsetki z tytułu zwłoki w zapłacie oraz zwrot kosztów postępowania sądowego. Stan należności wynikający z zapisów księgowych, ustalony na dzień bilansowy, wykazuje się w aktywach bilansu w wielkości pomniejszonej o odpisy aktualizujące wartość należności (obowiązek tego zmniejszenia wynika z art. 46 ust. 2 pkt 3 ustawy o rachunkowości).

W bilansie nie mogą figurować należności umorzone, przedawnione lub nieściągalne. Dlatego należności, które utraciły wartość, wymagają odpisania, a więc wyłączenia z aktywów. Następuje to drogą ich wyksięgowania w ciężar odpisów aktualizujących wartość tych należności (jeżeli uprzednio dokonano takich odpisów) lub w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych, lub kosztów finansowych, zależnie od charakteru odpisywanej należności.

Niespłacone na dzień bilansowy należności krótkoterminowe wyrażone w walucie obcej wycenia się – zgodnie z art. 30 ust. 1 pkt 1 ustawy o rachunkowości – po obowiązującym na ten dzień średnim kursie ogłoszonym dla danej waluty przez NBP. Powstałe na skutek tej wyceny dodatnie lub ujemne różnice kursowe odnosi się odpowiednio na przychody lub koszty finansowe.

W bilansie należności krótkoterminowe wykazuje się następująco:

B. Aktywa obrotowe (...)	
II. Należności krótkoterminowe	
1. Należności od jednostek powiązanych	
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:	
– do 12 miesięcy	
– powyżej 12 miesięcy	
b) inne	
2. Należności od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:	
– do 12 miesięcy	
– powyżej 12 miesięcy	
b) inne	
3. Należności od pozostałych jednostek	
a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:	
– do 12 miesięcy	
– powyżej 12 miesięcy	
b) z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych	
c) inne	
d) dochodzone na drodze sądowej	

Należności z tytułu dostaw i usług prezentuje się w bilansie w podziale na należności o okresie spłaty:

- do 12 miesięcy – w tej pozycji wykazuje się te należności z tytułu dostaw i usług, które są wymagane w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego, tzn. w bilansie na dzień 31 grudnia 2019 r. wykazane będą należności płatne do 31 grudnia 2020 r.,
- powyżej 12 miesięcy – w tej pozycji wykazuje się należności z tytułu dostaw i usług, których ostateczny termin zapłaty wypada w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego, czyli w bilansie na dzień 31 grudnia 2019 r. wykazane będą w tej pozycji należności płatne po 31 grudnia 2020 r., czyli w 2021 r. i dalszych latach.

5. Ewidencja odsetek należnych wierzycielom i ich prezentacja w sprawozdaniu finansowym

Należności ujmuje się w księgach rachunkowych w momencie ich powstania według wartości nominalnej, tj. w wartości faktycznie należnej od dłużnika. Natomiast na dzień bilansowy należności z tytułu dostaw i usług wycenia się, stosując art. 28 ust. 1 pkt 7 ustawy o rachunkowości, w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności. Kwotę wymaganej zapłaty należności wyznacza nominalna kwota należności. Mogą ją powiększać kary umowne, zasądzone koszty sądowe oraz należne za zwłokę w zapłacie odsetki, których zapłaty – według stanu na dzień bilansowy – oczekuje jednostka jako wierzyciel. Jednostka, ustalając kwotę wymaganej zapłaty, nie nalicza kontrahentowi należnych odsetek, jeżeli nie rości sobie o nie pretensji. Zatem należność główną na dzień bilansowy powiększa się o odsetki tylko wówczas, gdy wierzyciel obciąży odsetkami dłużnika, wystawioną w tym celu notą księgową lub notą odsetkową oraz w każdym przypadku, gdy w umowie odsetki takie zostały przewidziane.

Przy księgowaniu odsetek stosuje się zasadę memoriału, z której wynika, że w księgach rachunkowych jednostki ujmuje się wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody i obciążające ją koszty związane z tymi przychodami, dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty (por. art. 6 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Nota odsetkowa, stanowiąca dowód księgowy, powinna zawierać co najmniej dane określone dla dowodów księgowych w art. 21 ust. 1 ustawy o rachunkowości.

Należne wierzycielowi odsetki z tytułu dostaw i usług zalicza się w jego księgach rachunkowych do przychodów finansowych (por. art. 42 ust. 3 ustawy o rachunkowości).

Ewidencja odsetek z tytułu dostaw i usług w księgach wierzyciela

1. Nota odsetkowa obciążająca dłużnika:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”.
2. WB – otrzymane przez wierzyciela odsetki:
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

Należne na dzień bilansowy odsetki od należności z tytułu dostaw i usług wierzyciel wykaże w aktywach bilansu, jako należności krótkoterminowe, razem z należnością główną. Natomiast w rachunku zysków i strat odsetki te będą stanowiły przychody finansowe.

Bilans – aktywa	
Załącznik nr 1 (dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji)	Należności krótkoterminowe tytułu dostaw i usług (o okresie spłaty do 12 miesięcy i powyżej 12 miesięcy) od: – jednostek powiązanych (B.II.1 lit. a) – pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale (B.II.2 lit. a) – pozostałych jednostek (B.II.3 lit. a)
Załącznik nr 4 (dla jednostek mikro)	B. Aktywa obrotowe, w tym zapasy i należności krótkoterminowe
Załącznik nr 5 (dla jednostek małych)	B.II lit. a) Należności krótkoterminowe z tytułu dostaw i usług (o okresie spłaty do 12 miesięcy i powyżej 12 miesięcy)

Rachunek zysków i strat	
Załącznik nr 1 (dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji)	Wariant kalkulacyjny: J.II. Przychody finansowe – odsetki, w tym od jednostek powiązanych Wariant porównawczy: G.II. Przychody finansowe – odsetki, w tym od jednostek powiązanych
Załącznik nr 4 (dla jednostek mikro)	C. Pozostałe przychody i zyski, w tym aktualizacja wartości aktywów
Załącznik nr 5 (dla jednostek małych)	Wariant kalkulacyjny: H.II. Przychody finansowe – odsetki, w tym od jednostek powiązanych Wariant porównawczy: F.II. Przychody finansowe – odsetki, w tym od jednostek powiązanych

Przypominamy, że naliczone odsetki do czasu ich otrzymania nie stanowią przychodu podatkowego. Na mocy ustaw o podatku dochodowym, do przychodów podatkowych nie zalicza się bowiem między innymi kwot naliczonych, ale nieotrzymanych odsetek od należności (por. art. 12 ust. 4 pkt 2 updop oraz art. 14 ust. 3 pkt 2 updof). Przychód podatkowy z tytułu odsetek wierzyciel wykaże dopiero w momencie ich otrzymania. Ze względu na różny moment uznania przychodu z tytułu odsetek dla celów bilansowych i podatkowych, do konta syntetycznego 75-0 „Przychody finansowe” można utworzyć konta analityczne w podziale na przychody z tytułu odsetek naliczonych niezaliczanych do przychodów podatkowych oraz przychody z tytułu odsetek faktycznie otrzymanych, stanowiących przychody podatkowe.

Przykład

I. Założenia:

- Spółka „X” 31 grudnia 2018 r. naliczyła swoim dłużnikom odsetki za opóźnienie w zapłacie i wystawiła noty odsetkowe. Na dzień bilansowy salda należności z tytułu dostaw i usług wynosiły łącznie: 35.506,24 zł, w tym należności od:
 - spółki „A”: 6.000 zł + 265,81 zł (odsetki) = 6.265,81 zł,
 - spółki „B”: 10.000 zł + 443,01 zł (odsetki) = 10.443,01 zł,
 - spółki „C”: 18.000 zł + 797,42 zł (odsetki) = 18.797,42 zł.
- Jednostka sporządza bilans i rachunek zysków i strat (wariant porównawczy) według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości. Wymienieni kontrahenci nie są jednostkami powiązanymi ze spółką „X”.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. Nota odsetkowa dla spółki „A”	265,81 zł	20	75-0
2. Nota odsetkowa dla spółki „B”	443,01 zł	20	75-0
3. Nota odsetkowa dla spółki „C”	797,42 zł	20	75-0

III. Księgowania:

Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: Spółka „A”)		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: Spółka „B”)		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami” (w analityce: Spółka „C”)	
(S.p.) 6.000,00		(S.p.) 10.000,00		(S.p.) 18.000,00	
(1) 265,81		(2) 443,01		(3) 797,42	
(S.k.) 6.265,81		(S.k.) 10.443,01		(S.k.) 18.797,42	

Konto 75-0 „Przychody finansowe” (w analityce: Odsetki z tytułu dostaw i usług)		
	265,81	(1)
	443,01	(2)
	797,42	(3)

IV. Fragment bilansu:

Pozycja	Wyszczególnienie	Stan na dzień 31 grudnia 2018 r. (w złotych)
AKTYWA		
B.	Aktywa obrotowe	
II.	Należności krótkoterminowe	35.506,24
3.	Należności od pozostałych jednostek	35.506,24
	a) z tytułu dostaw i usług, o okresie spłaty:	
	– do 12 miesięcy	35.506,24

V. Fragment rachunku zysków i strat (wariant porównawczy):

Pozycja	Wyszczególnienie	Dane za 2018 r. (w złotych)
G.	Przychody finansowe	1.502,24
II.	Odsetki, w tym:	1.502,24
	– od jednostek powiązanych	0

6. Inwentaryzacja należności z tytułu dostaw i usług

Inwentaryzację należności z tytułu dostaw i usług przeprowadza się – zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy o rachunkowości – na ostatni dzień każdego roku obrotowego. Inwentaryzacji tej dokonuje się, co do zasady, drogą uzyskania od kontrahentów potwierdzeń prawidłowości wykazanego w księgach rachunkowych jednostki stanu tych aktywów oraz wyjaśnienia i rozliczenia ewentualnych różnic (por. art. 26 ust. 1 pkt 2 ww. ustawy).

Przy czym – w świetle art. 26 ust. 1 pkt 3 ustawy o rachunkowości – inwentaryzację należności, które z uzasadnionych przyczyn nie mogą być zinwentaryzowane poprzez potwier-

dzenie salda, przeprowadza się drogą porównania danych ksiąg rachunkowych z odpowiednimi dokumentami i weryfikacji wartości tych składników. Dotyczy to m.in.:

- należności spornych i wątpliwych,
- należności od osób nieprowadzących ksiąg rachunkowych, tzn. należności od osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, a także od kontrahentów prowadzących działalność gospodarczą, ale nieprowadzących ksiąg rachunkowych (np. prowadzących księgę przychodów i rozchodów).

Termin i częstotliwość inwentaryzacji należności uważa się za dotrzymane, jeżeli inwentaryzację rozpoczęto nie wcześniej niż 3 miesiące przed końcem roku obrotowego, a zakończono do 15 dnia następnego roku. Ustalenie zaś stanu nastąpiło przez dopisanie do stanu lub odpisanie od stanu stwierdzonego drogą potwierdzenia salda – zwiększeń i zmniejszeń, jakie nastąpiły między datą potwierdzenia a dniem ustalenia stanu wynikającego z ksiąg rachunkowych. Przy czym stan wynikający z ksiąg rachunkowych nie może być ustalony po dniu bilansowym (por. art. 26 ust. 3 pkt 1 ustawy o rachunkowości).

W przypadku inwentaryzacji należności drogą weryfikacji powyższe regulacje nie mają zastosowania. Przepisy art. 26 ust. 3 pkt 1 ustawy o rachunkowości, umożliwiające przeprowadzanie inwentaryzacji na dowolny dzień w okresie 3 miesięcy przed końcem roku obrotowego oraz 15 dni następnego roku, dotyczą bowiem wyłącznie należności inwentaryzowanych w drodze potwierdzenia salda.

W przypadku należności z tytułu dostaw i usług, obowiązek uzgodnienia stanu salda spoczywa na wierzycielu. Najczęściej wysyła on do swoich dłużników wypełniony druk „Potwierdzenie salda” i oczekuje na potwierdzenie wykazanych w nim sald. W razie wystąpienia rozbieżności sald należy wyjaśnić przyczyny ich powstania. W przepisach bilansowych nie ma ustalonego wzoru druku „Potwierdzenie sald”. Dlatego sam dokument może wyglądać różnie, w zależności od ustaleń przyjętych w danej jednostce. Najczęściej stosowany jest druk składający się z dwóch odcinków „A” i „B”. Część „A” odbiorca zatrzymuje u siebie, natomiast odcinek „B” odsyła wystawcy z potwierdzeniem stanu należności wierzyciela (a swoich zobowiązań) lub z informacją o ewentualnych rozbieżnościach.

Druk potwierdzenia salda należności, np. sporządzony przez jednostkę, której rok obrotowy kończy się 30 września 2019 r., może wyglądać następująco:

POTWIERDZENIE SALDA (odcinek „A”)

„WERT” Sp. z o.o.
ul. Strażacka 2/3
00-100 Poznań

„KORAL” Sp. z o.o.
ul. Warszawska 31
00-100 Poznań

.....
Nadawca

.....
Odbiorca

Stosownie do przepisów ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2019 r. poz. 351) informujemy, że na dzień 31.07.2019 r. Wasze zadłużenie wobec naszej jednostki wynosi 9.125 zł 10 gr.

Zgodność powyższego salda z danymi Waszych ksiąg rachunkowych prosimy potwierdzić na odcinku B.

W przypadku niezgodności salda prosimy o przesłanie specyfikacji różnic.



Druki inwentaryzacyjne dostępne są
w serwisie www.druki.gofin.pl
w zakładce *Rachunkowość*

Na powyższe saldo składają się następujące pozycje:

Nazwa, nr dowodu i treść operacji	Data wystawienia	Kwota	
		Wn zł, gr	Ma zł, gr
Faktura nr 108/07/2019	13.07.2019 r.	4.020,00	
Faktura nr 114/07/2019	21.07.2019 r.	5.105,10	

Główny księgowy
Teresa Wiśniewska
01.08.2019 r.

.....
Data i podpis

POTWIERDZENIE SALDA (odcinek „B”)

„WERT” Sp. z o.o.
ul. Strażacka 2/3
00-100 Poznań

.....
Odbiorca

„KORAL” Sp. z o.o.
ul. Warszawska 31
00-100 Poznań

.....
Nadawca

Kwota naszego zobowiązania wobec Waszej jednostki na dzień 31.07.2019 r. wynosi 9.125 zł 10 gr.

Na powyższe saldo składają się następujące pozycje:

Nazwa, nr dowodu i treść operacji	Data wystawienia	Kwota	
		Ma zł, gr	Wn zł, gr
Faktura nr 108/07/2019	13.07.2019 r.	4.020,00	
Faktura nr 114/07/2019	21.07.2019 r.	5.105,10	

Kwota salda figurująca w naszych księgach rachunkowych ~~jest zgodna/nie jest~~ zgodna z powodem*):

.....
*) niepotrzebne skreślić

Prezes
Krystyna Kwiatkowska
04.08.2019 r.

.....
Data i podpis

Co ważne, osoby odpowiedzialne za przeprowadzenie inwentaryzacji drogą uzgodnienia sald sporządzają na tę okoliczność protokół. Opisują w nim przeprowadzone czynności oraz wszelkie rozbieżności, które wystąpiły między stanem w księgach rachunkowych jednostki, a stanem podanym przez kontrahentów.

II. AKTUALIZACJA WARTOŚCI NALEŻNOŚCI

1. Utworzenie odpisu aktualizującego wartość należności

Odpisy aktualizujące wartość należności tworzy się w odniesieniu do należności, których spłata przez nabywców jest zagrożona, lub wyegzekwowanie ich może przysparzać trudności bądź jest niemożliwe. Mamy wtedy do czynienia z utratą wartości użytkowej należności, a ich wartość w księgach rachunkowych, nie później niż na dzień bilansowy, wymaga aktualizacji.

W trakcie roku obrotowego należności ujmuje się w księgach rachunkowych w wartości nominalnej, czyli w wartości faktycznie należnej od dłużnika. Z kolei, na dzień bilansowy ustawa o rachunkowości wymaga, aby wycenić należności w kwocie wymaganej zapłaty, z zachowaniem zasady ostrożności (por. art. 28 ust. 1 pkt 7 ustawy o rachunkowości).

W celu ustalenia kwoty wymaganej zapłaty, wartość nominalną należności na dzień bilansowy powiększa się między innymi o należne wierzycielowi od dłużnika kary umowne, zasądzone koszty sądowe oraz należne odsetki za zwłokę, jeśli jednostka oczekuje ich zapłaty.

Zastosowanie do należności zasady ostrożnej wyceny polega natomiast na tym, że w bilansie należy wykazać realną jej wartość, czyli uwzględniającą stopień prawdopodobieństwa jej zapłaty. Stosownie do art. 28 ust. 7 ustawy o rachunkowości, trwała utrata wartości zachodzi wtedy, gdy istnieje duże prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę składnik aktywów – w tym przypadku należność – nie przyniesie w przyszłości w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych. Uzasadnia to dokonanie odpisu aktualizującego doprowadzającego wartość należności wynikającą z ksiąg rachunkowych do realnej jej wartości, czyli prawdopodobnej do ściągnięcia kwoty.

Odpisy aktualizujące tworzy się w odniesieniu do należności, które w znaczącym stopniu są zagrożone brakiem zapłaty. Dotyczy to zarówno należności przeterminowanych, tj. których termin zapłaty nie został dotrzymany, jak również nieprzeterminowanych, tj. dla których termin płatności jeszcze nie zapadł, przy czym np. sytuacja finansowa dłużnika wskazuje na ryzyko niewywiązania się z płatności. Tego rodzaju należności nadal pozostają w księgach rachunkowych, gdyż nie można ich uznać za bezpowrotnie utraczone. Ostrożność nakazuje jednak liczyć się z tym, że ich zapłata (w całości lub w części) może nie nastąpić.

Jednostka w celu oceny zasadności dokonania odpisu aktualizującego wartość danej należności i jego wysokości powinna przeanalizować posiadane przez siebie informacje o dłużniku, tj. między innymi ocenić jego sytuację płatniczą, sprawdzić czas zalegania z zapłatą, ocenić jak przebiega współpraca z kontrahentem, upewnić się czy inne należności od tego kontrahenta zostały uregulowane, zwrócić się z prośbą o potwierdzenie salda swoich należności w ramach rocznej inwentaryzacji. Na podstawie zebranych informacji jednostka określa stopień prawdopodobieństwa spłaty należności i podejmuje decyzję o utworzeniu odpisu aktualizującego. Decyzja powinna mieć formę pisemną, zawierać opis sytuacji i dane liczbowe uzasadniające dokonanie odpisu. Zatwierdza ją kierownik jednostki lub osoba przez niego upoważniona.

Ustawa o rachunkowości nie podaje szczegółowo w jakiej kwocie powinien być utworzony odpis. W art. 35b ust. 1 tej ustawy określono jedynie ich górne granice, co przedstawia tabela na następnym stronie.

Górne granice odpisów aktualizujących wartość należności wynikające z ustawy o rachunkowości	
Rodzaj należności	Wysokość odpisu aktualizującego
Należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub w stan upadłości oraz w stosunku do których zostało otwarte postępowanie restrukturyzacyjne lub został złożony wniosek o zatwierdzenie układu w postępowaniu o zatwierdzenie układu	Do wysokości należności nieobjętej gwarancją lub innym zabezpieczeniem należności, zgłoszonej likwidatorowi lub sędziemu-komisarzowi w postępowaniu upadłościowym lub umieszczonej w spisie wierzytelności w postępowaniu restrukturyzacyjnym
Należności od dłużników w przypadku oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości, jeżeli majątek dłużnika nie wystarcza lub jedynie wystarcza na zaspokojenie kosztów postępowania upadłościowego	W pełnej wysokości należności
Należności kwestionowane przez dłużników oraz z których zapłatą dłużnik zalega, a według oceny sytuacji majątkowej i finansowej dłużnika spłata należności w umownej kwocie nie jest prawdopodobna	Do wysokości niepokrytej gwarancją lub innym zabezpieczeniem należności
Należności stanowiące równowartość kwot podwyższających należności, w stosunku do których uprzednio dokonano odpisu aktualizującego	W wysokości tych kwot, do czasu ich otrzymania lub odpisania
Należności przeterminowane lub nieprzeterminowane o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności, w przypadkach uzasadnionych rodzajem prowadzonej działalności lub strukturą odbiorców	W wysokości wiarygodnie oszacowanej kwoty odpisu, w tym także ogólnego, na nieściągalne należności

Odpisy aktualizujące wartość należności odnosi się w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych, w zależności od rodzaju należności, której dotyczy odpis (por. art. 35b ust. 2 ustawy o rachunkowości). Utworzony odpis aktualizujący księguje się po stronie Ma na koncie 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”. Saldo tego konta koryguje w bilansie wartość należności.

Ewidencja księgowa utworzenia odpisu aktualizującego wartość należności

1. PK – kwota odpisu aktualizującego należność:
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne” lub 75-1 „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

Co istotne, dla celów bilansowych odpisem aktualizującym obejmuje się kwotę należności wraz z VAT, czyli wartość brutto należności.

Przykład

Na koniec roku obrotowego (31.12.2018 r.) wartość należności od odbiorcy „AM” wynosiła: 13.500 zł, w tym należność główna w kwocie: 13.000 zł oraz odsetki w wysokości: 500 zł. Na dzień bilansowy (31.12.2018 r.) spółka posiadała informację o upadłości kontrahenta „AM”. Kierownik jednostki uznał, że należność może być nie do odzyskania (upadłość klienta). Zdecydował więc o utworzeniu odpisu w wysokości 100% wartości należności wraz z odsetkami. Zapis księgowy przebiegał następująco:

- **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”: 13.000 zł,
- **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe” (odsetki): 500 zł,
- **Ma konto 28** „Odpis aktualizujący wartość należności”: 13.500 zł.

Wartości należności jednostka nie wykazała w bilansie sporządzonym na 31 grudnia 2018 r., gdyż jej wartość bilansowa wyniosła: 13.500 zł (saldo Wn konta 20) – 13.500 zł (saldo Ma konta 28) = 0.

2. Prezentacja odpisu aktualizującego wartość należności w bilansie

Odpisy aktualizujące zmniejszają wartość należności podlegającej wykazaniu w bilansie. W rachunku zysków i strat sporządzanym według załącznika nr 1 lub 5 do ustawy o rachunkowości odpis aktualizujący wartość należności w części zaliczonej do pozostałych kosztów operacyjnych, ujęty na koncie 76-1, prezentuje się w części dotyczącej pozostałych kosztów operacyjnych – w pozycji „Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych”. Z kolei część odpisu dotyczącą odsetek, zaliczoną do kosztów finansowych i ujętą na koncie 75-1, prezentuje się w rachunku zysków i strat sporządzanym według załącznika nr 1 lub 5 do ustawy o rachunkowości – w części dotyczącej kosztów finansowych w pozycji „Aktualizacja wartości aktywów finansowych”.

Utworzenie odpisu aktualizującego przedstawimy poniżej na przykładzie należności skierowanej na drogę postępowania sądowego. Przypominamy, iż wśród należności dochodzonych na drodze sądowej można wyróżnić należności sporne i bezsporne. Należności sporne występują wówczas, gdy dłużnik kwestionuje swoje zobowiązanie, skierowane na drogę postępowania sądowego, a prawomocny wyrok sądu jeszcze nie zapadł. Należności bezsporne to natomiast takie należności, których skierowanie do sądu ma na celu przerwanie biegu przedawnienia, bądź uzyskanie prawa do ich egzekucji, a prawomocny wyrok sądu w odniesieniu do tych należności jeszcze nie zapadł.

W praktyce najczęściej dokonuje się odpisów aktualizujących wartość należności spornych dochodzonych na drodze sądowej, ze względu na prawdopodobieństwo ich nieodzyskania w całości lub w części. W nielicznych przypadkach, gdy istnieje pewność, że należność będzie odzyskana, jednostka może odstąpić od ustalania odpisu aktualizującego.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka skierowała na drogę postępowania sądowego należność niespłaconą od roku. Wartość należności wynosi: 46.740 zł, a należne i naliczone przez spółkę odsetki na dzień bilansowy wynoszą: 7.850 zł.
2. Ze względu na duże prawdopodobieństwo nieodzyskania należności kierownik jednostki podjął decyzję o utworzeniu odpisu aktualizującego w pełnej wysokości należności wraz z należnymi odsetkami: 46.740 zł + 7.850 zł = 54.590 zł.
3. Jednostka sporządza rachunek zysków i strat w wariantcie porównawczym według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – przeksięgowanie należności skierowanych na drogę postępowania sądowego wraz z naliczonymi odsetkami na odpowiednie konto w zespole 2	54.590 zł	24-6	20

2. PK – odpis aktualizujący wartość należności:			
a) kwota odpisu przypadająca na należność główną	46.740 zł	76-1	28
b) kwota odpisu przypadająca na należne odsetki	7.850 zł	75-1	28

III. Księgowania:

Konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”		Konto 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”	
(1)	54.590	(S.p.)	54.590	54.590	(1)
				46.740	(2a)
				7.850	(2b)
Konto 76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”		Konto 75-1 „Koszty finansowe”			
(2a)	46.740	(2b)	7.850		

W związku z utworzeniem odpisu na całą należność, nie podlega ona wykazaniu w bilansie, gdyż jej wartość bilansowa wynosi 0 zł. Wynika to z wyliczenia różnicy pomiędzy saldem Wn konta 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej” w kwocie: 54.590 zł a saldem Ma konta 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności” w tej samej kwocie: 54.590 zł.

W rachunku zysków i strat sporządzonym w wariantcie porównawczym jednostka reprezentuje kwotę odpisu:

- przypadającą na należność główną w wysokości: 46.740 zł – w pozycji E.II. „Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych” oraz
- przypadającą na należne odsetki w wysokości: 7.850 zł – w pozycji H.III. „Aktualizacja wartości aktywów finansowych”.

3. Analiza należności przeterminowanych

Odpisy aktualizujące tworzy się na te należności, których zapłata w ocenie jednostki jest zagrożona. Zasadniczo to jednostka podejmuje decyzję, które należności będą podlegać odpisom aktualizującym i w jakiej wysokości. Przepisy ustawy o rachunkowości nie wskazują bowiem szczegółowo w jakiej kwocie powinien być tworzony odpis, jedynie podają górną ich granicę, tj. na przykład w pełnej wysokości należności, czy do wysokości należności nieobjętej gwarancją lub innym zabezpieczeniem.

Przyjęte przez jednostkę zasady tworzenia odpisów aktualizujących powinny zostać opisane w jej polityce (zasadach) rachunkowości. Konieczne jest przy tym zapisanie podstaw ich tworzenia. W przypadku należności przeterminowanych wysokość odpisu aktualizującego uzależnia się najczęściej od stopnia przeterminowania należności.

Dlatego, jeśli przyczyną dokonywania odpisów aktualizujących jest przeterminowanie należności, to analizując prawdopodobieństwo nieściągalności tych należności, jednostki sporządzają ich zestawienie, zawierające tzw. wiekowanie należności w przedziałach, np. przeterminowane do 30 dni, od 31 do 90 dni, od 91 do 180 dni, od 181 do 360 dni i więcej. Następnie – dysponując danymi historycznymi i bieżącymi informacjami – ustalają okres przeterminowania, po przekroczeniu którego dokonują odpisów aktualizujących.

Przykładowo jednostki mogą ustalić, iż należności przeterminowane powyżej:

- 30 dni – spłacane są zazwyczaj w 90%, dlatego odpis aktualizujący takich należności wynosi: 10%,
- 60 dni – spłacane są zazwyczaj w 70%, dlatego odpis aktualizujący takich należności wynosi: 30%,

- 180 dni – spłacane są zazwyczaj w 50%, dlatego odpis aktualizujący takich należności wynosi: 50%,
- 360 dni – prawdopodobieństwo ich spłaty jest bardzo niskie, dlatego odpis wynosi: 100%.

Przy tzw. analizie wiekowej płatności należy brać pod uwagę ustalone terminy zapłaty. Co ważne, do należności o istotnym poziomie wartości nie powinno się podchodzić standardowo i każdy taki występujący przypadek powinien być rozpatrywany oddzielnie.

Należności urealnia się indywidualnie dla każdego odbiorcy lub metodą odpisu ogólnego. Przy czym – przewidziane w art. 35b ust. 1 pkt 5 ustawy o rachunkowości – ogólne (globalne) odpisy aktualizujące w odniesieniu do należności przeterminowanych lub nieprzeterminowanych o znacznym stopniu prawdopodobieństwa nieściągalności można stosować w przypadkach uzasadnionych rodzajem prowadzonej działalności lub strukturą odbiorców, np. wówczas gdy analiza każdej przeterminowanej należności oddzielnie byłaby zbyt pracochłonna.

Przypominamy przy okazji, iż w księgach rachunkowych odpisy aktualizujące wartość należności obciążają pozostałe koszty operacyjne lub koszty finansowe – w zależności od rodzaju należności, której dotyczy odpis (por. art. 35b ust. 2 ustawy o rachunkowości). Stąd też utworzenie takiego odpisu zarachowywane jest zapisem:

- **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne” lub 75-1 „Koszty finansowe”,
- **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

Przykład

Jednostka wyróżnia kilka grup odbiorców, w odniesieniu do których tworzy globalne odpisy aktualizujące, opierając się na analizie stopnia przeterminowania tej grupy należności. W swojej polityce (zasadach) rachunkowości przyjęła, że dla należności z tytułu dostaw i usług od odbiorców indywidualnych przeterminowanych powyżej:

- 30 dni – odpis aktualizujący wynosi: 10%,
- 60 dni – odpis aktualizujący wynosi: 30%,
- 180 dni – odpis aktualizujący wynosi: 50%,
- 360 dni – odpis aktualizujący wynosi: 100%.

Na dzień bilansowy stan należności i wartość dokonanych odpisów przedstawiały się następująco:

Wyszczególnienie	Wartość ogółem (w zł)	Należności nieprzeterminowane (w zł)	Należności przeterminowane (w zł)			
			31–60 dni	61–180 dni	181–360 dni	powyżej 360 dni
Wartość należności	4.657.810	3.891.300	420.410	146.100	120.000	80.000
Wskaźnik % odpisu	–	0%	10%	30%	50%	100%
Odpis aktualizujący	225.871	0	42.041	43.830	60.000	80.000
Wartość netto	4.431.939	3.891.300	378.369	102.270	60.000	0

Do ksiąg rachunkowych jednostka wprowadziła globalny odpis aktualizujący wartość przeterminowanych należności z tytułu dostaw i usług od odbiorców indywidualnych, ujmując kwotę: 225.871 zł, zapisem:

- **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
- **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

4. Zmiany stanu odpisów aktualizujących wartość należności w ciągu roku obrotowego

Rozwiązanie odpisu w związku z ustaniem przyczyny, dla której go utworzono

W przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość aktywów, w tym również odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego zwiększa wartość danego składnika aktywów i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych. Tak wynika z treści art. 35c ustawy o rachunkowości. Oznacza to, że w przypadku spłaty należności, na którą wcześniej dokonano odpisu aktualizującego – utworzony odpis odwraca się (koryguje) odnosząc jego wartość na dobro pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych – w zależności od tego w ciężar jakich kosztów wcześniej był utworzony.

Ewidencja księgowa rozwiązania odpisu na należność w przypadku jej spłaty

1. WB – otrzymanie zapłaty za należność objętą odpisem aktualizującym:
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.
2. PK – rozwiązanie odpisu w związku z zapłatą należności:
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne” lub 75-0 „Przychody finansowe”.

Zmniejszenie odpisów aktualizujących w związku z umorzeniem, przedawnieniem lub uznaniem za nieściągalne należności, których dotyczą

Należności przedawnione, umorzone lub nieściągalne nie powinny figurować w księgach rachunkowych, gdyż nie zostaną już uregulowane, tj. nie przyniosą jednostce w przyszłości korzyści ekonomicznych. W związku z tym, jeśli utrata wartości należności spowodowana jest upływem przewidzianego prawem terminu przedawnienia bądź zwolnienia kontrahenta z długu za jego zgodą i rezygnacją z dochodzenia należności (umorzenie) lub brakiem możliwości zaspokojenia należności w opłacalny sposób (nieściągalność), to następuje spisanie (wyksięgowanie) takich należności z ksiąg rachunkowych.

Należności umorzone, przedawnione lub nieściągalne zmniejszają uprzednio dokonane odpisy aktualizujące ich wartość.

Ewidencja księgowa spisania należności umorzonej, przedawnionej, nieściągalnej, na którą wcześniej utworzono odpis aktualizujący

1. PK – odpisanie z ksiąg rachunkowych należności umorzonej, przedawnionej, nieściągalnej, na którą utworzono odpis aktualizujący:
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

Zwiększenia odpisów aktualizujących wartość należności w trakcie roku obrotowego

Zwiększenie odpisów aktualizujących wartość należności może polegać na utworzeniu nowych odpisów (zapisem: **Wn konto 76-1 lub 75-1, Ma konto 28**), np. w stosunku do należności:

- wobec których w trakcie roku obrotowego okazało się, że ich uregulowanie jest wątpliwe,
- skierowanych na drogę postępowania sądowego w razie otrzymania korzystnego wyroku i zasądzenia na korzyść wierzyciela odsetek za zwłokę w zapłacie oraz zwrotu kosztów sądowych.

Jeśli jednostka wcześniej objęła odpisem aktualizującym należność na drodze sądowej, to jej zwiększenie na skutek uznania na korzyść jednostki zwrotu kosztów sądowych i odsetek zwiększy po stronie Ma kwotę odpisu aktualizującego wartość tej należności. Z kolei, gdy jednostka nie tworzyła wcześniej odpisu na te dodatkowe kwoty, to ujmuje je w księgach rachunkowych na dobro pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych i równocześnie może utworzyć odpis aktualizujący ich wartość.

Zwiększenie odpisów aktualizujących wartość należności w wyniku otrzymania korzystnego wyroku sądowego

1. PK – podwyższenie kwoty roszczenia wobec dłużnika o zasądzone na korzyść wierzyciela odsetki za zwłokę w zapłacie oraz zwrot kosztów sądowych – gdy należność główną objęto wcześniej odpisem:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.
2. PK – zarachowanie kwot podwyższających wartość roszczenia, gdy należność główna nie była objęta odpisem:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne” lub 75-0 „Przychody finansowe”.
3. PK – utworzenie odpisu aktualizującego od kwot podwyższających wartość roszczenia (równolegle do poz. 2) oraz na należność główną:
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne” lub 75-1 „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

5. Forma prezentacji danych o odpisach aktualizujących wartość należności w informacji dodatkowej

Elementem każdego sprawozdania finansowego jest informacja dodatkowa, która składa się z wprowadzenia do sprawozdania oraz dodatkowych informacji i objaśnień. Szczegółowy zakres informacji dodatkowej dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i zakłady reasekuracji został określony w załączniku nr 1 do ustawy o rachunkowości. W ust. 1 pkt 7 dodatkowych informacji i objaśnień sporządzanych według załącznika nr 1 wykazuje się dane o odpisach aktualizujących wartość należności, ze wskazaniem stanu na początek roku obrotowego, zwiększeniach, wykorzystaniu, rozwiązaniu i stanie na koniec roku obrotowego. Dane o odpisach przedstawia się zazwyczaj według grup należ-

ności ujmowanych w aktywach bilansu w pozycji A.III. „Należności długoterminowe” oraz B.II. „Należności krótkoterminowe”. Informacje wymagane w tym punkcie dodatkowych informacji i objaśnień można ująć w tabeli według poniższego wzoru. Informacje zawarte w tabeli dotyczą odpisów aktualizujących wartość należności dokonywanych na podstawie art. 35b ust. 1 ustawy o rachunkowości.

Grupa należności	Stan na początek roku obrotowego	Zmiany stanu odpisów w ciągu roku obrotowego			Stan na koniec roku obrotowego (2 + 3 – 4 – 5)
		zwiększenia	wykorzystanie	uznanie za zbędne	
1	2	3	4	5	6
Razem					

III. NALEŻNOŚCI DOCHODZONE NA DRODZE POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

1. Roszczenia skierowane na drogę sądową

Wśród należności dochodzonych na drodze sądowej można wyróżnić należności sporne i bezsporne. Należności sporne występują wówczas, gdy dłużnik kwestionuje swoje zobowiązanie, skierowane na drogę postępowania sądowego w kraju lub za granicą, a prawomocny wyrok sądu jeszcze nie zapadł. Należności bezsporne to natomiast takie należności, których skierowanie do sądu ma na celu przerwanie biegu przedawnienia, bądź uzyskanie prawa do ich egzekucji, a prawomocny wyrok sądu w odniesieniu do tych należności jeszcze nie zapadł.

Należności skierowane na drogę sądową powinno się przeksięgować pod datą skierowania sprawy do sądu na konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”. Zdarzenie to można ująć w księgach rachunkowych, zapisem:

- **Wn konto 24-6** „Należności dochodzone na drodze sądowej”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Ewidencję należności dochodzonych na drodze sądowej wskazane jest prowadzić na kontach analitycznych do konta 24-6 – w podziale na poszczególnych dłużników. Należy pamiętać, iż na koncie 24-6 nie ujmuje się wydatków związanych z dochodzeniem należności, czyli opłat sądowych, kosztów opinii biegłych, wynagrodzenia radcy prawnego lub adwokata.

Koszty związane z dochodzeniem należności, jako koszty pośrednio związane z działalnością operacyjną jednostki, na mocy art. 3 ust. 1 pkt 32 ustawy o rachunkowości, zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych, zapisem:

- **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
- **Ma konto 13-0** „Rachunek bieżący”, 10 „Kasa” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka posiada należność z tytułu sprzedaży towarów na kwotę brutto: 55.350 zł, której kontrahent nie uregulował od 6 miesięcy.
2. W związku ze skierowaniem sprawy na drogę postępowania sądowego spółka poniosła gotówką koszty sądowe w wysokości: 2.800 zł.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – skierowanie należności na drogę postępowania sądowego	55.350 zł	24-6	20
2. KW – uregulowane gotówką koszty postępowania sądowego	2.800 zł	76-1	10

III. Księgowania:

Konto 10 „Kasa”				Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”				Konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”			
(S.p.)	10.000	2.800	(2)	(S.p.)	55.350	55.350	(1)	(1)	55.350		
Konto 76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”											
(2)	2.800										



Uwaga: Saldo Wn na koncie 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej” pozostanie do czasu uprawnomocnienia się wyroku sądowego. Na dzień bilansowy saldo tego konta ujmuje się w aktywach bilansu sporządzanego według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości w pozycji B.II.3 lit. d) „Należności od pozostałych jednostek dochodzone na drodze sądowej”.

2. Odpis aktualizujący wartość należności dochodzonych na drodze sądowej

Zasada ostrożności nakazuje aktualizację wartości aktywów, w jakiej są one wykazywane w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym, do ich wartości możliwej do odzyskania. Zasady aktualizacji wartości należności określa art. 35b ustawy o rachunkowości.

Jednostki najczęściej dokonują odpisów aktualizujących od roszczeń spornych dochodzonych na drodze sądowej, ze względu na prawdopodobieństwo ich nieodzyskania w całości lub w części. W nielicznych przypadkach, gdy istnieje pewność, że należność będzie odzyskana, jednostka może odstąpić od ustalania odpisu aktualizującego.

Odpisy aktualizujące wartość należności zalicza się odpowiednio do pozostałych kosztów operacyjnych lub do kosztów finansowych – zależnie od rodzaju należności, której dotyczy odpis (por. art. 35b ust. 2 ustawy o rachunkowości).

Należy pamiętać, że w sprawozdaniu finansowym należności dochodzone na drodze sądowej prezentuje się po uwzględnieniu odpisów aktualizujących ich wartość. Jak stanowi bo-

wiem art. 46 ust. 2 pkt 3 ustawy o rachunkowości, wykazana w aktywach bilansu wartość należności wynika z ich wartości księgowej, skorygowanej o odpisy aktualizujące tę wartość.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka utworzyła odpis aktualizujący wartość należności skierowanej na drogę sądową. Wartość tej należności w wysokości kwoty zgłoszonej sądowi i ujętej na koncie 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej” wynosi: 15.000 zł. Wysokość odpisu aktualizującego wynosi również: 15.000 zł.
2. Jednostka posiada także należność skierowaną na drogę sądową w wysokości: 8.000 zł. Na tę należność spółka nie utworzyła odpisu, ponieważ istnieje bardzo duże prawdopodobieństwo jej odzyskania.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – odpis aktualizujący wartość należności dochodzonej przez jednostkę na drodze sądowej	15.000 zł	76-1	28

III. Księgowania:

Konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”

(S.p.) 23.000

Konto 76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”

(1) 15.000

Konto 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”

15.000 (1)



Uwaga: Wartość bilansowa należności dochodzonych na drodze sądowej, którą jednostka wykaże w aktywach bilansu sporządzonego według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości w pozycji B.II.3 lit. d), wynosi: 8.000 zł. Wynika ona z różnicy pomiędzy saldem Wn konta 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej” w kwocie: 23.000 zł a saldem Ma konta 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności” w kwocie: 15.000 zł.

3. Zakończenie postępowania sądowego korzystnym dla wierzyciela wyrokiem

Należności skierowane na drogę sądową powinny być ujęte na koncie 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”.

W momencie uprawomocnienia się wyroku sądowego orzekającego zobowiązanie dłużnika do zapłaty należnego świadczenia na rzecz wierzyciela, należności należy przeksięgować z powrotem na konta należności, zapisem:

- **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
- **Ma konto 24-6** „Należności dochodzone na drodze sądowej”.

Należy pamiętać, iż ewidencja zasądzonych na rzecz jednostki odsetek oraz kosztów procesowych będzie zależeć od tego czy wcześniej był utworzony odpis aktualizujący wartość należności dochodzonej na drodze sądowej.

Ewidencja księgowa zasądzonych na rzecz jednostki odsetek oraz kosztów procesowych

1. Podwyższenie o kwoty odsetek i kosztów sądowych wartości odpisu aktualizującego, gdy jednostka go wcześniej utworzyła:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
2. Zaliczenie kwoty odsetek i kosztów sądowych na dobro przychodów, gdy wcześniej jednostka nie utworzyła odpisu aktualizującego wartość należności:
 - a) zasądzone odsetki:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”,
 - b) zasądzony zwrot kosztów sądowych:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

4. Zapłata przez dłużnika należności i rozwiązanie odpisu aktualizującego

Jeżeli wierzyciel otrzyma od dłużnika zapłatę, to ewidencja w księgach rachunkowych będzie przebiegała zapisem:

- **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Równoległe do powyższego księgowania jednostka powinna rozwiązać odpis aktualizujący wartość należności, jeżeli takiego odpisu wcześniej dokonała. Z art. 35c ustawy o rachunkowości wynika bowiem, że w przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość aktywów, w tym również odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego zwiększa wartość danego składnika aktywów i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych.

Przykład

I. Założenia:

1. Spółka posiada nieuregulowaną należność z tytułu wykonanych usług w kwocie brutto: 49.200 zł plus odsetki: 2.800 zł, którą skierowała na drogę postępowania sądowego.
2. Na posiadaną należność wraz z odsetkami jednostka utworzyła odpis aktualizujący w wysokości: 49.200 zł + 2.800 zł = 52.000 zł.
3. Jednostka otrzymała wyrok sądu orzekający na jej korzyść należność główną wraz z odsetkami oraz zwrot kosztów procesowych w wysokości: 6.000 zł.
4. Spółka otrzymała od dłużnika całą zasądzoną kwotę: 58.000 zł i rozwiązała utworzoną na tę należność odpis aktualizujący.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – skierowanie należności na drogę postępowania sądowego	52.000 zł	24-6	20

2. PK – utworzenie odpisu aktualizującego wartość należności:			
a) należność główna	49.200 zł	76-1	28
b) odsetki	2.800 zł	75-1	28
3. WB – uregulowanie kosztów sądowych	6.000 zł	76-1	13-0
4. PK – otrzymanie prawomocnego wyroku na korzyść jednostki:			
a) należność główna i odsetki – kwota objęta odpisem	52.000 zł	20	24-6
b) koszty procesowe	6.000 zł	20	28
5. WB – uregulowanie zobowiązania przez dłużnika	58.000 zł	13-0	20
6. Wyksięgowanie odpisu aktualizującego:			
a) należność główna	49.200 zł	28	76-0
b) odsetki	2.800 zł	28	75-0
c) koszty procesowe	6.000 zł	28	76-0

III. Księgowania:

Konto 13-0 „Rachunek bieżący”				Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”				Konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”			
(S.p.)	50.000	6.000	(3)	(S.p.)	52.000	52.000	(1)	(1)	52.000	52.000	(4a)
(5)	58.000			(4a)	52.000	58.000	(5)				
				(4b)	6.000						
Konto 76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”				Konto 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”				Konto 75-1 „Koszty finansowe”			
(2a)	49.200			(6a)	49.200	49.200	(2a)	(2b)	2.800		
(3)	6.000			(6b)	2.800	2.800	(2b)				
				(6c)	6.000	6.000	(4b)				
Konto 76-0 „Pozostałe przychody operacyjne”				Konto 75-0 „Przychody finansowe”							
	49.200	(6a)			2.800	(6b)					
	6.000	(6c)									

IV. ODPOWIEDZI NA PYTANIA CZYTELNIKÓW

1. Odsetki naliczone od należności objętej odpisem aktualizującym

Na koniec 2018 r. dokonałam odpisu aktualizującego wartość należności. Odpisem objęłam należność główną wraz z odsetkami. Czy nadal powinnam naliczać odsetki od tej należności za cały 2019 r. i również utworzyć na nie odpis aktualizujący w koszty finansowe? Czy raczej nie nalicza się odsetek od należności, jeśli został utworzony odpis aktualizujący?

Jeżeli jednostka zdecydowała się dochodzić swoich należności wraz z odsetkami, to naliczone odsetki powinna ująć w księgach rachunkowych oraz równocześnie utworzyć odpis aktualizujący, gdy ich spłata jest wątpliwa. Objęcie odpisem aktualizującym wartości tej należności nie stoi na przeszkodzie do naliczania odsetek.

W przypadku ujmowania w księgach rachunkowych odsetek od należności objętej już odpisem aktualizującym zastosowanie znajdzie art. 35b ust. 1 pkt 4 ustawy o rachunko-

wości. W świetle tego przepisu, wartość należności aktualizuje się uwzględniając stopień prawdopodobieństwa ich zapłaty poprzez dokonanie odpisu aktualizującego w odniesieniu do należności, w stosunku do których uprzednio dokonano odpisu, w wysokości tych kwot, do czasu ich otrzymania lub odpisania.

Naliczone przez jednostkę odsetki od należności zwiększają tę należność (**Wn konto 20**) oraz przychody finansowe (**Ma konto 75-0**). Jeśli prawdopodobieństwo spłaty należności głównej jest niewielkie i jednostka objęła tę należność odpisem aktualizującym, to równolegle do zaksięgowania naliczonych na dzień bilansowy odsetek wskazane jest utworzyć odpis aktualizujący ich wartość.

Ewidencja księgowa odsetek oraz odpisu aktualizującego wartość należności

1. Wystawiona kontrahentowi nota odsetkowa:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”.
2. PK – utworzenie odpisu aktualizującego wartość odsetek:
 - **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.



Uwaga: Powyższe operacje można również zaewidencjonować z pominięciem kosztów i przychodów finansowych, jednym zapisem księgowym w wysokości kwoty naliczonych odsetek od nieuregulowanej należności: **Wn konto 20, Ma konto 28**.

Zwracamy uwagę, że naliczone odsetki do czasu ich otrzymania nie stanowią przychodu podatkowego. Do przychodów podatkowych nie zalicza się bowiem m.in. kwot naliczonych, ale nieotrzymanych odsetek od należności (por. art. 12 ust. 4 pkt 2 updop oraz art. 14 ust. 3 pkt 2 updof). Przychód dla celów podatkowych z tytułu odsetek wierzyciel wykaze dopiero w momencie ich otrzymania.

2. Umorzenie części należności z tytułu dostaw i usług w wyniku zawartej ugody

Przed sądem zawarliśmy ugodę, na mocy której nasz dłużnik zapłaci część należności z tytułu dostaw i usług, a pozostała jej część zostanie umorzona. Jak ująć taką operację w księgach rachunkowych?

Należności umorzone (również w wyniku ugody) zwiększają generalnie pozostałe koszty operacyjne. Jeżeli jednak na umorzoną należność utworzono wcześniej odpis aktualizujący, to jej wyksięgowanie powinno nastąpić jednocześnie z wyksięgowaniem tego odpisu.

Z pytania wynika, iż jednostka zawarła z dłużnikiem ugodę, na mocy której zapłaci on w wyznaczonym terminie część należnej jednostce kwoty, a pozostała kwota należności zostanie dłużnikowi umorzona.

Umorzoną część należności z tytułu dostaw i usług wskazane jest odnieść na konto pozostałych kosztów operacyjnych, zapisem:

- **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

Z art. 3 ust. 1 pkt 32 lit. d) ustawy o rachunkowości wynika bowiem, iż koszty związane m.in. z odpisaniem należności przedawnionych, umorzonych i nieściągalnych zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych.

Jeśli jednak w drodze zawartej ugody nastąpiło umorzenie części należności, objętej wcześniej odpisem aktualizującym, to należność umorzona zmniejsza dokonane uprzednio odpisy aktualizujące (por. art. 35b ust. 3 ustawy o rachunkowości). Można tego dokonać zapisem:

- **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

Natomiast spłata przez dłużnika części należności podlegać będzie księgowaniu według zasad ogólnych, zapisem:

- **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

Przy czym w odniesieniu do należności objętej odpisem aktualizującym, która następnie zostanie spłacona (także na skutek ugody sądowej), zastosowanie znajdzie art. 35c ustawy o rachunkowości. Jak wynika z tego przepisu, w przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość należności (np. na skutek spłaty należności), równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizującego zwiększa wartość należności i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych.

Rozliczenie odpowiedniej części dokonanego wcześniej odpisu aktualizującego, w związku ze spłatą należności z tytułu dostaw i usług, nastąpi zapisem:

- **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
- **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Przykład

I. Założenia:

1. Na koniec kwietnia 2019 r. jednostka posiadała w ewidencji bilansowej przeterminowane należności od jednego z odbiorców na łączną kwotę: 57.000 zł. Cała należność objęta jest odpisem aktualizującym.
2. W maju 2019 r. podpisano ugodę, w wyniku której: 11.000 zł zostanie przez dłużnika spłacone, a pozostała kwota długu w wysokości: 46.000 zł zostanie umorzona.
3. W czerwcu 2019 r. dłużnik wpłacił kwotę: 11.000 zł tytułem spłaty należności.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – spłata części wierzytelności	11.000 zł	13-0	20
2. PK – rozliczenie części dokonanego wcześniej odpisu aktualizującego (w związku ze spłatą części należności)	11.000 zł	28	76-0
3. PK – wyksięgowanie umorzonej części należności	46.000 zł	28	20

III. Księgowania:

Konto 13-0 „Rachunek bieżący”			Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”			Konto 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”		
(1)	11.000		(S.p.)	57.000	11.000 (1)	(2)	11.000	57.000 (S.p.)
					46.000 (3)	(3)	46.000	

Konto 76-0 „Pozostałe
przychody operacyjne”

11.000 (2)

3. Rezygnacja z dochodzenia odsetek oraz rekompensaty za koszty odzyskiwania należności

Prowadzimy działalność gospodarczą w formie spółki z o.o. Rok obrotowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym. W lutym 2018 r. na podstawie noty księgowej obciążyliśmy kontrahenta odsetkami z tytułu nieterminowego regulowania płatności oraz kosztem odzyskiwania należności (o równowartości 40 euro). Operacje te ujęliśmy odpowiednio w przychody finansowe i pozostałe przychody operacyjne. W maju 2019 r. ustaliliśmy z kontrahentem, że nie będziemy dochodzić tych należności. Jaki dokument należy wystawić na tę okoliczność i jak go zaksięgować?

W związku z rezygnacją z odsetek i rekompensaty kosztów dochodzenia należności za lata ubiegłe jednostka może wystawić w 2019 r. notę księgową uznaniową. Na podstawie tego dokumentu kwoty, z dochodzenia których rezygnuje, może odnieść odpowiednio w ciężar kosztów finansowych (odsetki) oraz pozostałych kosztów operacyjnych (rekompensata za koszty odzyskiwania należności). Jeśli jednak powyższe kwoty stanowią w ocenie jednostki istotną wartość, to może odnieść je na stronę Wn konta 82 „Rozliczenie wyniku finansowego” i wykazać jako stratę z lat ubiegłych.

Z treści pytania wynika, iż jednostka skorzystała z uprawnienia zawartego w art. 10 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o terminach zapłaty w transakcjach handlowych (Dz. U. z 2019 r. poz. 118 ze zm.). Stosownie do treści tego przepisu, wierzycielowi, od dnia nabycia uprawnienia do odsetek, przysługuje od dłużnika, bez wezwania, rekompensata za koszty odzyskiwania należności w wysokości równowartości kwoty 40 euro przeliczonej na złote według średniego kursu euro ogłoszonego przez NBP ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc, w którym świadczenie pieniężne stało się wymagalne. Wierzycielowi przysługuje również zwrot, w uzasadnionej wysokości, poniesionych kosztów odzyskiwania należności przewyższających tę kwotę.

Zarówno odsetki za opóźnienie w zapłacie, jak i rekompensatę za koszty odzyskiwania należności dokumentuje się notą księgową (obciążeniową) i ujmuje w księgach rachunkowych w dacie jej wystawienia, niezależnie do tego czy została już zapłacona, stosując się do zasady memoriału (por. art. 6 ust. 1 ustawy o rachunkowości). Na podstawie art. 42 ust. 3 ustawy o rachunkowości, odsetki zalicza się w księgach wierzyciela do przychodów finansowych. Z kolei przysługującą rekompensatę za koszty odzyskiwania należności, którymi jednostka obciążyła swojego kontrahenta zalicza się na dobro pozostałych przychodów operacyjnych, co wynika z art. 3 ust. 1 pkt 32 lit. g) ustawy o rachunkowości.

Ewidencja księgowa obciążenia kontrahenta odsetkami oraz kwotą rekompensaty za koszty odzyskiwania należności

1. Nota księgowa obciążająca kontrahenta:

a) wartością odsetek za opóźnienie w zapłacie:

- **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
- **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”,

- b) kwotą rekompensaty za koszty odzyskiwania należności:
- **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Z treści pytania wynika, że jednostka w 2019 r. doszła do porozumienia z kontrahentem, w wyniku czego zrezygnowała z naliczonych w 2018 r. odsetek i rekompensaty kosztów odzyskiwania należności. Na tę okoliczność spółka może wystawić notę uznaniową.



Uwaga: Nota księgowa (odsetkowa, obciążeniowa, uznaniowa) stanowić może podstawę zapisu w księgach rachunkowych, jeśli spełnia warunki dla dowodów księgowych określone w art. 21 ustawy o rachunkowości.

Ujęcie w księgach rachunkowych noty uznaniowej wystawionej w 2019 r., lecz dotyczącej zdarzenia, które miało miejsce w 2018 r., zależy od tego czy nota księgowa została wystawiona przed czy po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego za ostatni rok obrotowy. Sposób ujęcia w księgach rachunkowych skutków zdarzeń następujących po dniu bilansowym regulują bowiem art. 54 ust. 1 i 2 ustawy o rachunkowości. W myśl powołanych przepisów, jeżeli po sporządzeniu rocznego sprawozdania finansowego, a przed jego zatwierdzeniem, jednostka otrzymała informacje o zdarzeniach, które mają istotny wpływ na to sprawozdanie finansowe, lub powodujących, że założenie kontynuowania działalności przez jednostkę nie jest uzasadnione, powinna odpowiednio zmienić to sprawozdanie, dokonując jednocześnie odpowiednich zapisów w księgach rachunkowych roku obrotowego, którego sprawozdanie finansowe dotyczy, oraz powiadomić biegłego rewidenta, który sprawozdanie to bada lub zbadał. Jeżeli zdarzenia, które nastąpiły po dniu bilansowym, nie powodują zmiany stanu istniejącego na dzień bilansowy, to odpowiednie wyjaśnienia zamieszcza się w informacji dodatkowej.

Z kolei, jeśli jednostka otrzyma informacje o takich zdarzeniach po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego, to ich skutki ujmuje w księgach rachunkowych roku obrotowego, w którym informacje te otrzymała.

Przyjmując założenie, że sprawozdanie finansowe za rok obrotowy kończący się 31 grudnia 2018 r. jest już zatwierdzone, wystawioną notę uznaniową jednostka ujmie w księgach rachunkowych bieżącego roku obrotowego.

Ewidencja księgowa rezygnacji z odsetek i rekompensaty kosztów dochodzenia należności za lata ubiegłe

1. Nota księgowa uznaniowa:
 - a) dotycząca odsetek za opóźnienie w zapłacie:
 - **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - b) dotycząca rekompensaty kosztów odzyskiwania należności:
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Jeśli jednak kwota noty uznaniowej stanowi dla jednostki istotną wartość, to znaczy, w sposób istotny wpływa na sytuację majątkową i finansową jednostki oraz jej wynik finansowy, to może ona skorzystać z regulacji określonych w art. 54 ust. 3 ustawy o rachunkowości (mimo iż w opisaney w pytaniu sytuacji, nie mamy do czynienia z błędem, o którym mowa w tym przepisie). W świetle tego przepisu jednostka mogłaby odnieść skutki wysta-

wienia noty uznaniowej na stronę Wn konta 82 „Rozliczenie wyniku finansowego” i wykazać w sprawozdaniu finansowym jako stratę z lat ubiegłych.

Ewidencja księgowa noty uznaniowej, gdy jest to wartość istotna

1. Nota księgowa uznaniowa wystawiona w związku z rezygnacją z odsetek i rekompensaty kosztów dochodzenia należności za lata ubiegłe:
 - **Wn konto 82** „Rozliczenie wyniku finansowego” (w analityce: Strata z lat ubiegłych),
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

4. Odzyskanie w toku egzekucji komorniczej należności głównej wraz z odsetkami i kosztami sądowymi

W związku z trudnościami w odzyskaniu zapłaty za sprzedane kontrahentowi towary, skierowaliśmy sprawę na drogę postępowania sądowego. Pomimo sądowego nakazu zapłaty dłużnik nie uregulował należności, w związku z czym w celu ściągnięcia wierzytelności złożyliśmy do komornika wnioski o wszczęcie egzekucji. Jak księgować uzyskaną od komornika wpłatę naszej należności, kosztów sądowych i odsetek?

Jeżeli jednostka decyduje się skierować należności na drogę postępowania sądowego, to pod datą skierowania sprawy do sądu dokonuje przeksięgowania tych rozrachunków na konto 24-6 „Należności dochodzone na drodze sądowej”. Po stronie Wn konta 24-6 księgowane są przykładowo kwoty roszczeń w wysokości określonej w pozwach sądowych, roszczenia określone we wnioskach zgłoszonych do masy upadłości dłużników. Natomiast po stronie Ma ujmuje się przykładowo roszczenia prawomocnie zasądzone, kwoty roszczeń mające pokrycie w masie upadłości dłużnika, roszczenia oddalone przez sąd, kwoty roszczeń niemające pokrycia w masie upadłości dłużnika. Wskazane jest, aby do konta 24-6 prowadzić ewidencję analityczną, w podziale na poszczególnych dłużników. Ewidencja księgowa na koncie 24-6 powinna być też okresowo uzgadniana, tj. inwentaryzowana metodą weryfikacji, z dokumentacją prowadzoną przez radców prawnych lub kancelarie prawne obsługujące jednostkę. Należy pamiętać, że na koncie 24-6 nie ewidencjonuje się wydatków związanych z dochodzeniem należności na drodze sądowej, np.: opłat sądowych, skarbowych, kosztów opinii biegłych. Są one zaliczane, na mocy art. 3 ust. 1 pkt 32 ustawy o rachunkowości, do pozostałych kosztów operacyjnych w momencie ich poniesienia. Zwrot takich wydatków przez dłużnika jest ujmowany jako pozostałe przychody operacyjne.

Przeksięgowanie rozrachunków pod datą skierowania sprawy do sądu

1. PK – przeksięgowanie należności na konto 24-6, pod datą skierowania sprawy do sądu:
 - **Wn konto 24-6** „Należności dochodzone na drodze sądowej”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.



Uwaga: W momencie uprawomocnienia się wyroku sądowego orzekającego zobowiązanie dłużnika do zapłaty należnego świadczenia na rzecz wierzyciela, należności należy z powrotem przeksięgować z konta 24-6 na konto 20 lub 24.

Należy pamiętać, że zasada ostrożności nakazuje aktualizację wartości aktywów, w jakiej są one wykazywane w księgach rachunkowych i sprawozdaniu finansowym, do ich wartości możliwej do odzyskania. Wartość należności aktualizuje się uwzględniając stopień prawdo-

podobieństwa ich zapłaty poprzez dokonanie odpisu aktualizującego (por. art. 35b ustawy o rachunkowości). W odniesieniu do roszczeń spornych jednostki dokonują odpisów aktualizujących ze względu na prawdopodobieństwo ich nieodzyskania w całości lub w części.

Ewidencja księgowa odpisu aktualizującego

1. PK – zaksięgowanie odpisu aktualizującego:
 - a) kwota odpisu dotycząca należności głównej:
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - b) kwota odpisu dotycząca odsetek (jeśli zostały naliczone):
 - **Wn konto 75-1** „Koszty finansowe”,
 - c) łączna wartość odpisu aktualizującego:
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

Ewidencja zasądzonych na rzecz jednostki odsetek oraz kosztów sądowych zależy od tego, czy wcześniej został utworzony odpis aktualizujący wartość należności dochodzonej na drodze sądowej.

Ewidencja księgowa odsetek i kosztów sądowych, gdy został utworzony odpis aktualizujący

1. PK – podwyższenie wartości odpisu aktualizującego o kwoty odsetek i kosztów sądowych:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”.

Ewidencja księgowa odsetek i kosztów sądowych, gdy nie został utworzony odpis aktualizujący

1. PK – zaliczenie kwoty odsetek i kosztów sądowych na dobro przychodów:
 - a) zasądzone odsetki:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”,
 - b) zasądzony zwrot kosztów sądowych:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Z pytania wynika, że komornik odzyskał i wpłacił wierzycielowi należność główną, koszty sądowe i odsetki. W księgach rachunkowych należy w związku z tym dokonać następujących zapisów.

Ewidencja księgowa wpłaty od komornika

1. WB – wpłata od komornika należności głównej wraz z odsetkami i kosztami sądowymi:
 - **Wn konto 13-0** „Rachunek bieżący”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami” lub 24 „Pozostałe rozrachunki”.

Równolegle do zaksięgowania wpłaty należności jednostka powinna rozwiązać odpis aktualizujący wartość należności, jeżeli takiego odpisu dokonała wcześniej. W myśl bowiem art. 35c ustawy o rachunkowości, w przypadku ustania przyczyny, dla której dokonano odpisu aktualizującego wartość aktywów, w tym również odpisu z tytułu trwałej utraty wartości, równowartość całości lub odpowiedniej części uprzednio dokonanego odpisu aktualizujące-

go zwiększa wartość danego składnika aktywów i podlega zaliczeniu odpowiednio do pozostałych przychodów operacyjnych lub przychodów finansowych.

Ewidencja księgowa rozwiązania odpisu aktualizującego

1. PK – rozwiązanie odpisu aktualizującego:
 - a) w części dotyczącej należności głównej i kosztów sądowych:
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”,
 - b) w części dotyczącej zasądzonych odsetek:
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 75-0** „Przychody finansowe”.

5. Zaliczki otrzymane w walucie obcej

Kontrahent (odbiorca krajowy) wpłacił na nasz rachunek walutowy zaliczkę na poczet krajowej dostawy towarów. Jak ująć w księgach rachunkowych zaliczkę w walucie obcej? Jak rozliczyć sprzedaż, na poczet której otrzymano taką zaliczkę? Jakie kursy waluty przyjąć do przeliczenia poszczególnych transakcji?

Wycena i ujęcie w księgach rachunkowych zaliczki otrzymanej w walucie obcej

Wpływ zaliczki na rachunek walutowy można ująć w księgach, zapisem:

- **Wn konto 13-1** „Rachunek walutowy”,
- **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”.

W myśl art. 30 ust. 2 ustawy o rachunkowości, wyrażone w walutach obcych operacje gospodarcze ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich przeprowadzenia – o ile odrębne przepisy dotyczące środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej i innych krajów Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EBC) oraz środków niepodlegających zwrotowi, pochodzących ze źródeł zagranicznych nie stanowią inaczej – odpowiednio po kursie:

- 1) faktycznie zastosowanym w tym dniu, wynikającym z charakteru operacji – w przypadku sprzedaży lub kupna walut oraz zapłaty należności lub zobowiązań,
- 2) średnim ogłoszonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski (NBP) z dnia poprzedzającego ten dzień – w przypadku zapłaty należności lub zobowiązań, jeżeli nie jest zasadne zastosowanie kursu, o którym mowa w pkt 1, a także w przypadku pozostałych operacji.

Wpływu zaliczki w walucie obcej na rachunek walutowy nie można wycenić po kursie faktycznie zastosowanym, gdyż nie dochodzi wówczas do faktycznej wymiany waluty. Do wyceny takiej operacji jednostka powinna przyjąć średni kurs NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wpływu waluty na rachunek walutowy.

Obowiązek wystawienia faktury zaliczkowej

Przy księgowaniu kwoty otrzymanej zaliczki na poczet przyszłych dostaw należy uwzględnić unormowania wynikające z ustawy o VAT. Dla celów VAT otrzymanie (przez podatnika VAT) zaliczki na poczet przyszłej dostawy towarów powoduje generalnie powstanie

obowiązku podatkowego, ale tylko w części zapłaconej (por. art. 19a ust. 8 ustawy o VAT). Jednocześnie podatnik przyjmujący zaliczkę jest zobowiązany wystawić fakturę dokumentującą otrzymanie należności przed wydaniem towaru (por. art. 106b ust. 1 pkt 4 ustawy o VAT). Fakturę wystawia się nie później niż 15. dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym otrzymano całość lub część zapłaty od nabywcy. Fakturę zaliczkową można również wystawić przed otrzymaniem zaliczki, przy czym nie wcześniej niż 30. dnia przed jej otrzymaniem. Nie wpłynie to jednak na datę powstania obowiązku podatkowego w VAT, który również w tym przypadku wystąpi dopiero z chwilą otrzymania zaliczki.

Co istotne, zgodnie z obowiązującą swobodą rozliczeń w walutach obcych między polskimi podmiotami, podatnik polski może wystawić polskiemu kontrahentowi fakturę w walucie obcej. Przy czym z art. 106e ust. 11 ustawy o VAT wynika, że bez względu na to, w jakiej walucie określona jest kwota należności w fakturze, kwotę podatku wykazuje się w złotych przy zastosowaniu zasad przeliczania na złote przyjętych dla przeliczania kwot stosowanych do określenia podstawy opodatkowania.

Jak wynika zaś z art. 31a ust. 1 ustawy o VAT, w przypadku gdy kwoty stosowane do określenia podstawy opodatkowania są określone w walucie obcej, przeliczenia na złote dokonuje się według średniego kursu danej waluty obcej ogłoszonego przez NBP na ostatni dzień roboczy poprzedzający dzień powstania obowiązku podatkowego. W przypadku zaliczki (przedpłaty) będzie to zazwyczaj średni kurs NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień otrzymania zaliczki (przedpłaty). Do przeliczenia kwot waluty obcej na złote podatnik może także zastosować ostatni kurs wymiany, opublikowany przez EBC na ostatni dzień poprzedzający dzień powstania obowiązku podatkowego. W takim przypadku waluty inne niż euro przelicza się z zastosowaniem kursu wymiany każdej z nich względem euro.

Przy czym – stosownie do art. 31a ust. 2 ustawy o VAT – w przypadku gdy podatnik wystawia fakturę przed powstaniem obowiązku podatkowego, a kwoty stosowane do określenia podstawy opodatkowania są określone na tej fakturze w walucie obcej, przeliczenia na złote dokonuje się według kursu średniego danej waluty obcej ogłoszonego przez NBP na ostatni dzień roboczy poprzedzający dzień wystawienia faktury lub odpowiedniego kursu EBC.

Należy pamiętać, że data wystawienia faktury zaliczkowej nie wpływa na termin powstania obowiązku podatkowego. Ten bowiem powstaje w dniu otrzymania zaliczki, a nie wystawienia faktury zaliczkowej – z pewnymi wyjątkami, które nie mają tu zastosowania.

Ewidencja księgowa faktury wystawionej w związku z otrzymaniem zaliczki

Otrzymanie zaliczki na poczet przyszłej dostawy towarów nie skutkuje powstaniem przychodu bilansowego oraz podatkowego. Taką zaliczkę odnosi się – na podstawie art. 41 ust. 1 pkt 1 ustawy o rachunkowości – na konto rozliczeń międzyokresowych przychodów.

Ewidencja księgowa faktury wystawionej w związku z otrzymaniem zaliczki

- a) wartość brutto zaliczki:
 - **Wn konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
- b) VAT należny:
 - **Ma konto 22-2** „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”,
- c) wartość netto:
 - **Ma konto 84** „Rozliczenia międzyokresowe przychodów”.

Do wyceny faktury zaliczkowej celem ujęcia jej w księgach rachunkowych można przyjąć kurs średni NBP z dnia poprzedzającego dzień jej wystawienia. Na koncie 20 „Rozrachunki z odbiorcami” może powstać wówczas różnica kursowa w związku z zastosowaniem różnych kursów walut do wyceny wpływu zaliczki na rachunek bankowy i do wyceny faktury (np. kursu średniego NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wystawienia faktury). Tę różnicę kursową rozlicza się w dacie realizacji dostawy (powstania przychodu dla celów bilansowych i podatku dochodowego), zaliczając ją do przychodów bądź kosztów finansowych.

Fakturę zaliczkową można także, naszym zdaniem, wycenić po kursie średnim NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień otrzymania zaliczki, czyli właściwym dla celów VAT. W takiej sytuacji na koncie rozrachunkowym nie powstaną różnice kursowe. Na dzień uzyskania przychodu należy jednak odpowiednio skorygować tę wycenę.

Końcowe rozliczenie sprzedaży, na poczet której otrzymano zaliczkę

Po realizacji świadczenia, czyli pod datą dostawy towarów, której zaliczka dotyczyła, kwotę ujętą na koncie 84 zarachowuje się do przychodów (na podstawie dowodu „PK – Polecenie księgowania”), zapisem:

- **Wn konto 84** „Rozliczenia międzyokresowe przychodów”,
- **Ma konto 73-0** „Sprzedaż towarów”.

Wartość przychodu z tytułu transakcji, której dotyczy zaliczka, należy wycenić po średnim kursie NBP z dnia poprzedzającego dzień uzyskania przychodu, tj. z dnia poprzedzającego dzień dokonania dostawy.

W przypadku gdy kwota zaliczki nie obejmuje całej należności, jednostka zobowiązana jest wystawić fakturę końcową, na której najpierw wylicza się kwotę VAT w walucie obcej od pozostałej wartości transakcji (niepokrytej zaliczką), a dopiero potem dokonuje przeliczenia tej kwoty według właściwego kursu waluty.

Przykład

I. Założenia:

1. Jednostka zawarła kontrakt z kontrahentem krajowym na dostawę towarów o łącznej wartości: 8.500 EUR. 23 kwietnia 2019 r. otrzymała zaliczkę w kwocie: 1.500 EUR. W tym samym dniu wystawiła fakturę zaliczkową. Średni kurs NBP z 22 kwietnia 2019 r. wyniósł przykładowo: 4,3031 zł/EUR.
2. Towar wydano kontrahentowi 7 maja 2019 r. W tym samym dniu jednostka wystawiła fakturę końcową na kwotę: 7.000 EUR. Średni kurs NBP z dnia poprzedzającego dostawę, tzn. z 6 maja 2019 r. wyniósł przykładowo: 4,2931 zł/EUR.
3. Końcową należność kontrahent wpłacił 8 maja 2019 r. Średni kurs NBP z 7 maja 2019 r. wyniósł przykładowo: 4,2804 zł/EUR.

II. Obliczenie VAT należnego:

1. Kwota brutto zaliczki: 1.500 EUR:
 - a) kwota VAT w walucie obcej: $1.500 \text{ EUR} \times 23/123 = 280,49 \text{ EUR}$,
 - b) wartość netto zaliczki: $1.500 \text{ EUR} - 280,49 \text{ EUR} = 1.219,51 \text{ EUR}$,
 - c) kwota VAT w złotych: $280,49 \text{ EUR} \times 4,3031 \text{ zł/EUR} = 1.206,98 \text{ zł}$.
2. Kwota brutto pozostała do zapłaty: 7.000 EUR:
 - a) kwota VAT w walucie obcej: $7.000 \text{ EUR} \times 23/123 = 1.308,94 \text{ EUR}$,
 - b) wartość netto do zapłaty: $7.000 \text{ EUR} - 1.308,94 \text{ EUR} = 5.691,06 \text{ EUR}$,
 - c) kwota VAT w złotych: $1.308,94 \text{ EUR} \times 4,2931 \text{ zł/EUR} = 5.619,41 \text{ zł}$.

III. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – wpływ zaliczki na rachunek walutowy: $1.500 \text{ EUR} \times 4,3031 \text{ zł/EUR} =$	6.454,65 zł	13-1	20
2. FS – faktura wystawiona w związku z otrzymaniem zaliczki: a) wartość brutto zaliczki: $1.500 \text{ EUR} \times 4,3031 \text{ zł/EUR} =$ b) VAT należny c) wartość netto zaliczki: $1.219,51 \text{ EUR} \times 4,3031 \text{ zł/EUR} =$	6.454,65 zł 1.206,98 zł 5.247,67 zł	20	22-2 84
3. FS – faktura końcowa: a) wartość brutto: $7.000 \text{ EUR} \times 4,2931 \text{ zł/EUR} =$ b) VAT należny c) wartość netto: $5.691,06 \text{ EUR} \times 4,2931 \text{ zł/EUR} =$	30.051,70 zł 5.619,41 zł 24.432,29 zł	20	22-2 73-0
4. PK – przeksięgowanie zaliczki do przychodów: a) kwota na dzień uzyskania przychodu: $1.219,51 \text{ EUR} \times 4,2931 \text{ zł/EUR} =$ b) rozliczenie różnicy powstałej na koncie 84: $5.247,67 \text{ zł} - 5.235,48 \text{ zł} =$	5.235,48 zł 12,19 zł	84 84	73-0 75-0
5. WB – zapłata kwoty końcowej przez kontrahenta: $7.000 \text{ EUR} \times 4,2804 \text{ zł/EUR} =$	29.962,80 zł	13-1	20
6. PK – rozliczenie różnicy kursowej powstałej na rozrachunkach: $7.000 \text{ EUR} \times (4,2931 \text{ zł/EUR} - 4,2804 \text{ zł/EUR}) =$	88,90 zł	75-1	20

IV. Księgowania:

Konto 13-1 „Rachunek walutowy”		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”		Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”	
(1) 1.500/6.454,65		(2a) 6.454,65	6.454,65 (1)		1.206,98 (2b)
(5) 7.000/29.962,80		(3a) 30.051,70	29.962,80 (5)		5.619,41 (3b)
			88,90 (6)		
Konto 84 „Rozliczenia międzyokresowe przychodów”		Konto 73-0 „Sprzedaż towarów”		Konto 75-0 „Przychody finansowe”	
(4a) 5.235,48	5.247,67 (2c)		24.432,29 (3c)		12,19 (4b)
(4b) 12,19			5.235,48 (4a)		
Konto 75-1 „Koszty finansowe”					
(6) 88,90					

6. Kiedy należy zinwentaryzować należności?

Inwentaryzację należności zamierzamy rozpocząć 1 października 2019 r. drogą potwierdzenia sald. Czy postąpimy prawidłowo, zaczynając inwentaryzację tych aktywów w ostatnim kwartale 2019 r.?

Inwentaryzację należności drogą potwierdzenia sald (w tym udzielonych pożyczek – z wyjątkiem inwentaryzowanych w drodze weryfikacji) można rozpocząć 3 miesiące przed końcem roku obrotowego, a zakończyć do 15 dnia następnego roku (por. art. 26 ust. 3 pkt 1 ustawy o rachunkowości). Jeżeli rok obrotowy jednostki jest zgodny z rokiem kalendarzowym inwentaryzację ww. składników aktywów można rozpocząć w październiku 2019 r., a zakończyć do 15 stycznia 2020 r.

Potwierdzenie sald, będące jedną z metod inwentaryzacji, polega na dokonaniu przez wierzyciela i dłużnika potwierdzenia wskazanego w księgach rachunkowych stanu aktywów (wierzyciel) i pasywów (dłużnik) oraz wyjaśnieniu i rozliczeniu ewentualnych różnic. Osoby odpowiedzialne za przeprowadzenie inwentaryzacji drogą uzgodnienia sald mają obowiązek sporządzić na tę okoliczność protokoły. Przedstawiają w nim przeprowadzone czynności oraz wszelkie rozbieżności, które wystąpiły między stanem w księgach rachunkowych jednostki a stanem podanym przez kontrahentów. Obowiązek uzgodnienia sald należności spoczywa na wierzycielu. Dłużnik zobowiązany jest potwierdzić saldo wykazane na druku „Potwierdzenia sald” lub wyjaśnić przyczyny rozbieżności sald i odesłać druk do wierzyciela. W ustawie o rachunkowości nie przewidziano milczącego potwierdzenia sald wierzyciela. Brak odpowiedzi dłużnika na wysłane przez wierzyciela potwierdzenie oznacza saldo niepotwierdzone. Należy pamiętać, że inwentaryzacja należności w drodze potwierdzenia sald nie jest stosowana do należności spornych i wątpliwych, z tytułów publicznoprawnych oraz należności wobec osób nieprowadzących ksiąg rachunkowych. Aktywa te inwentaryzuje się drogą weryfikacji.

7. Korekta VAT należnego z tytułu ulgi na złe długi

Wierzyciel nie zapłacił nam znacznej kwoty należności z tytułu dostawy towarów. W związku z tym skorzystaliśmy z ulgi na złe długi. W jaki sposób powinniśmy ująć w księgach rachunkowych korektę VAT należnego z tytułu ulgi na złe długi?

Korekta podstawy opodatkowania i podatku należnego w świetle przepisów o VAT

Na podstawie art. 89a ust. 1 ustawy o VAT, podatnik może skorygować podstawę opodatkowania oraz podatek należny z tytułu dostawy towarów lub świadczenia usług na terytorium kraju w przypadku wierzytelności, których nieściągalność została uprawdopodobniona. Korekta dotyczy również podstawy opodatkowania i kwoty podatku przypadającej na część kwoty wierzytelności, której nieściągalność została uprawdopodobniona. Nieściągalność wierzytelności uważa się za uprawdopodobnioną, w przypadku gdy wierzytelność nie została uregulowana lub zbyta w jakiejkolwiek formie w ciągu 90 dni od dnia upływu terminu jej płatności określonego w umowie lub na fakturze (por. art. 89a ust. 1a ustawy o VAT).



Kalkulator ulgi na złe długi
dostępny jest w serwisie
www.kalkulatory.gofin.pl

Zatem, aby skorzystać z ulgi na złe długi nie jest ważna data dokonania transakcji, czy wystawienia faktury. Kluczową rolę odgrywa wyznaczony termin płatności należności z tytułu tej transakcji. Dopiero od tego dnia liczy się 90-dniowy termin, po upływie którego można skorygować VAT.

Wierzyciel może skorygować podstawę opodatkowania i VAT należny pod warunkiem, że:

- 1) dostawa towaru (lub świadczenie usług) jest dokonana na rzecz czynnego podatnika VAT, niebędącego w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji,
- 2) na dzień poprzedzający dzień złożenia deklaracji podatkowej, w której dokonuje się ww. korekty:
 - a) wierzyciel i dłużnik są podatnikami zarejestrowanymi jako podatnicy VAT czynni,
 - b) dłużnik nie jest w trakcie postępowania restrukturyzacyjnego, postępowania upadłościowego lub w trakcie likwidacji,
- 3) od daty wystawienia faktury dokumentującej wierzytelność nie upłynęły 2 lata, licząc od końca roku, w którym została wystawiona.

Wraz z deklaracją podatkową, w której wierzyciel dokonuje korekty, ma on obowiązek zawiadomić o tej korekcie właściwego dla niego naczelnika urzędu skarbowego wraz z podaniem kwot korekty oraz danych dłużnika. Zawiadomienie to składa się na formularzu VAT-ZD, którego wzór określa rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 14 grudnia 2012 r. w sprawie wzoru zawiadomienia o skorygowaniu podstawy opodatkowania oraz kwoty podatku należnego (Dz. U. poz. 1451).



Uwaga: Ulga na złe długi jest prawem, a nie obowiązkiem podatnika (wierzyciela). Oznacza to, że podatnik (wierzyciel) może, ale nie musi z niej skorzystać.

Ujęcie ulgi na złe długi w księgach rachunkowych wierzyciela

Wierzyciel może ująć w swoich księgach rachunkowych korygowany VAT należny – do czasu jego rozliczenia bądź odpisania – na wyodrębnionym koncie rozrachunkowym bądź na koncie rozliczeń międzyokresowych kosztów.

Ewidencja ulgi na złe długi w księgach rachunkowych wierzyciela

1. PK – korekta VAT należnego z tytułu skorzystania z ulgi na złe długi:
 - **Wn konto 22-2** „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”,
 - **Ma konto zespołu 2** (np. konto 24 lub odpowiednie konto analityczne do konta 22) lub konto 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”.



Uwaga: Alternatywnym rozwiązaniem jest ujęcie kwoty korekty VAT należnego w korespondencji z kontem 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności” (zapisem: **Wn konto 22-2, Ma konto 28**).

Przykład

I. Założenia:

1. W styczniu 2019 r. spółka skorzystała z ulgi na złe długi w odniesieniu do należności z tytułu dostawy towarów o wartości brutto: 12.300 zł (w tym VAT: 2.300 zł).

2. Zgodnie z postanowieniami polityki rachunkowości, spółka ujmuje korygowany VAT należny – do czasu jego rozliczenia bądź odpisania – na wyodrębnionym koncie 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – zmniejszenie VAT należnego z tytułu ulgi na złe długi	2.300 zł	22-2	65-1

III. Księgowania:

Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”	Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”	Konto 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”
(S.p.) 12.300	(1) 2.300	2.300 (1)

Jeżeli natomiast należność objęta ulgą na złe długi zostanie uznana za nieściągalną lub zostanie umorzona albo ulegnie przedawnieniu, to konieczne będzie całkowite jej odpisanie i tym samym odpisanie VAT należnego na uznanie pozostałych przychodów operacyjnych.

Ewidencja księgowa spisania należności objętej ulgą na złe długi z tytułu jej nieściągalności, umorzenia lub przedawnienia

1. PK – odpisanie należności objętej ulgą na złe długi z tytułu jej nieściągalności, umorzenia lub przedawnienia:
 - a) w sytuacji gdy należność nie była objęta odpisem aktualizującym:
 - **Wn konto 76-1** „Pozostałe koszty operacyjne”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - b) w sytuacji gdy należność była objęta odpisem aktualizującym (zapisem: **Wn konto 76-1, Ma konto 28**):
 - **Wn konto 28** „Odpisy aktualizujące wartość należności”,
 - **Ma konto 20** „Rozrachunki z odbiorcami”,
 - c) wyksięgowanie skutków wcześniejszej korekty VAT należnego dokonanej w związku z ulgą na złe długi:
 - **Wn konto zespołu 2** (np. konto 24 lub odpowiednie konto analityczne do konta 22) lub konto 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”,
 - **Ma konto 76-0** „Pozostałe przychody operacyjne”.

Przykład

I. Założenia:

1. W czerwcu 2019 r. okazało się, że należność w kwocie: 12.300 zł (w tym VAT: 2.300 zł), w stosunku do której spółka skorzystała z ulgi na złe długi, jest nieściągalna i spółka wyksięgowała jej wartość z ewidencji bilansowej. Należność w pełnej kwocie była objęta odpisem aktualizującym.
2. Zgodnie z postanowieniami polityki rachunkowości, spółka ujmuje korygowany VAT należny – do czasu jego rozliczenia bądź odpisania – na wyodrębnionym koncie 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – odpisanie należności objętej ulgą na złe długi z tytułu jej nieściągalności (należność objęta była odpisem aktualizującym)	12.300 zł	28	20
2. PK – wyksięgowanie skutków wcześniejszej korekty VAT należnego dokonanej w związku z ulgą na złe długi	2.300 zł	65-1	76-0

III. Księgowania:

Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”				Konto 28 „Odpisy aktualizujące wartość należności”				Konto 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”			
(S.p.)	12.300	12.300	(1)	(1)	12.300	12.300	(S.p.)	(2)	2.300	2.300	(S.p.)
Konto 76-0 „Pozostałe przychody operacyjne”											
		2.300	(2)								

W sytuacji gdy po złożeniu deklaracji podatkowej, w której wierzyciel skorygował podatek należny i podstawę opodatkowania, należność została uregulowana lub zbyta w jakiegokolwiek formie, wierzyciel – na podstawie art. 89a ust. 4 ustawy o VAT – ma obowiązek zwiększenia podstawy opodatkowania i kwoty podatku należnego w rozliczeniu za okres, w którym należność została uregulowana lub zbyta. Jeżeli należność została uregulowana częściowo, wówczas podstawa opodatkowania oraz kwota podatku należnego musi być zwiększona w odniesieniu do tej części.

Ewidencja VAT należnego, gdy należność, w stosunku do której wierzyciel skorzystał z ulgi na złe długi, została uregulowana lub zbyta

1. PK – zwiększenie VAT należnego uprzednio skorygowanego z tytułu skorzystania z ulgi na złe długi:
 - **Wn konto zespołu 2** (np. konto 24, 28 lub odpowiednie konto analityczne do konta 22) lub konto 65-1 „Inne rozliczenia międzyokresowe”,
 - **Ma konto 22-2** „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”.

Przykład

I. Założenia:

1. W czerwcu 2018 r. należność w kwocie: 18.450 zł (w tym VAT: 3.450) zł, w stosunku do której spółka skorzystała z ulgi na złe długi, została przez dłużnika uregulowana w pełnej kwocie. Należność nie była objęta odpisem aktualizującym.
2. Zgodnie z postanowieniami polityki rachunkowości, spółka ujmuje korygowany VAT należny – do czasu jego rozliczenia bądź odpisania – na wyodrębnionym koncie 24 „Pozostałe rozrachunki”.

II. Dekretacja:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – wpływ należności na rachunek bankowy	18.450 zł	13-0	20
2. PK – zwiększenie VAT należnego, uprzednio skorygowanego z tytułu skorzystania z ulgi na złe długi	3.450 zł	24	22-2

III. Księgowania:

Konto 13-0 „Rachunek bieżący”		Konto 20 „Rozrachunki z odbiorcami”		Konto 22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”	
(1)	18.450	(S.p.)	18.450	18.450	(1)
				3.450	(2)
Konto 24 „Pozostałe rozrachunki”					
(2)	3.450		3.450	(S.p.)	

B. NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG WEDŁUG MSR

I. UJMOWANIE I WYCENA NALEŻNOŚCI Z TYTUŁU DOSTAW I USŁUG ORAZ ZBLIŻONYCH POZYCJI

1. Regulacje stosowane do należności z tytułu dostaw i usług

Należności z tytułu dostaw i usług (oraz zbliżone pozycje) stanowią zazwyczaj istotny element w strukturze aktywów jednostki gospodarczej. Ich ujęcie początkowe, prezentacja, wycena czy ujawnianie informacji podlegają różnym standardom międzynarodowym. Poniżej przedstawiono zestawienie najważniejszych z nich.

Przedmiot regulacji	Odpowiedni MSR/MSSF
Prezentacja w bilansie	MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” i MSR 32 „Instrumenty finansowe: prezentacja”
Ujęcie początkowe i wycena początkowa	MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”
Wycena bieżąca w kontekście weryfikacji kwoty należnej w związku z realizacją świadczenia (dostawy lub realizacji usługi), np. przyznanie rabatów	MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”
Wycena bilansowa w zakresie odpisów aktualizujących i ewentualnego naliczania odsetek	MSSF 9 „Instrumenty finansowe”
Zasady usuwania z ksiąg (w tym faktoring)	MSSF 9 „Instrumenty finansowe”
Wycena bilansowa w związku z różnicami kursowymi	MSR 21 „Skutki zmian kursów wymiany walut”
Ujawnianie informacji	MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” i MSSF 7 „Instrumenty finansowe: ujawnianie informacji”

W odniesieniu do wyceny należności istotne znaczenie ma wykorzystanie standardów międzynarodowych dotyczących instrumentów finansowych. Wynika to z faktu, że umowy sprzedaży przewidujące odroczenie płatności (kredyt kupiecki) spełniają w świetle MSR/



Treść Międzynarodowych Standardów Rachunkowości dostępna jest w serwisie www.przepisy.gofin.pl

MSSF definicję instrumentu finansowego, a wynikające z nich należności z tytułu dostaw i usług spełniają definicję składnika aktywów finansowych. Wskazuje na to wyraźnie paragraf OS4 MSR 32 i paragraf 65 MSR 1,

a także pośrednio MSSF 15 i MSSF 9 (por. paragraf 5.1.1). Należy podkreślić, że w świetle regulacji międzynarodowych pojęcia instrumentu finansowego i aktywów finansowych nie są powiązane z określonym rodzajem działalności jednostki (np. jedynie z działalnością finansową czy inwestycyjną), lecz dotyczą generalnie wszystkich pozycji i transakcji spełniających warunki definicji.

2. Prezentacja w bilansie

MSR 1 w paragrafie 54 wymaga, aby należności z tytułu dostaw i usług prezentowane były w bilansie odrębnie od innych pozycji, jeżeli można uznać je za znaczące. Pozycje takie mogą być powiększone o zbliżone pozycje („pozostałe należności”), np. zaliczki na dostawy dóbr lub usług, zaliczki wypłacone pracownikom, przedpłaty wniesione, czy niektóre koszty podlegające rozliczeniu w czasie (np. opłacona z góry prenumerata za cały rok). MSR 1 nie narzuca konkretnych nazw, które powinny być użyte w tym sprawozdaniu, w związku z czym jednostka może stosować inne określenia, które według jej kierownictwa odzwierciedlają istotę tej grupy, np. należności handlowe czy należności operacyjne. Standardy międzynarodowe nie wymagają rozróżniania w bilansie należności pochodzących od podmiotów powiązanych oraz niepowiązanych, czy dokonywania innych podziałów w tym sprawozdaniu. Wyodrębnienie należności z tytułu dostaw i usług, należności od jednostek powiązanych, przedpłat i pozostałych należności powinno jednak pojawić się w notach (por. paragraf 78 MSR 1). Jeżeli grupa „należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności” obejmuje różne pozycje o znaczącej wartości, to uzasadnione jest dalsze wyodrębnienie wykazywanych kwot. Prezentowane należności odzwierciedlają wartości netto (po ewentualnym odpisie z tytułu utraty wartości), a także nie są kompensowane z zobowiązaniami wobec tych samych kontrahentów, chyba że jednostka posiada możliwy do wyegzekwowania tytuł prawny do przeprowadzania kompensat ujmowanych kwot (np. umowę o kompensacie wzajemnych zobowiązań) oraz zamierza rozliczyć się w kwocie netto albo jednocześnie zrealizować składnik aktywów i wykonać zobowiązanie. Należności z tytułu dostaw i usług (oraz pozostałe należności) wykazywane są zazwyczaj jako element aktywów obrotowych. Jeżeli jednak termin zapłaty należności jest dłuższy niż 12 miesięcy, jednostka powinna dokonać oceny, czy dana należność kwalifikuje się do aktywów obrotowych lub być może uzasadnione jest jej ujęcie w aktywach trwałych, a czasem nawet podział na aktywa obrotowe i trwałe. Standardy międzynarodowe nie powielają rozwiązań ustawowych, które zakładają prezentację wszystkich należności z tytułu dostaw i usług w aktywach obrotowych.

Kluczowym aspektem klasyfikacji należności może być normalny cykl operacyjny w danym przedsiębiorstwie. Jeżeli okres realizacji należności (ze względu na specyfikę działalności operacyjnej) wynosi np. 1,5 roku, to należności o terminie płatności nieprzekraczającym tego okresu są traktowane za aktywa obrotowe. Przykładowo jednostka może wystawiać faktury w związku z częściową realizacją kontraktu, których terminy płatności będą przypadać na jego pełne zakończenie. Jeżeli jednak jednostka wprowadza dodatkowe formy finansowania dostosowane do potrzeb klientów (np. zapłata na raty, rozłożenie płatności

w czasie lub odroczenie zapłaty z umownymi lub „zaszytymi” w cenie sprzedaży odsetkami), to prezentacja pozycji o terminie zapłaty wykraczającym poza kolejnych 12 miesięcy w ramach aktywów obrotowych może być nieuzasadniona. Z kolei w sytuacji, gdy należność (wykraczająca poza normalny cykl operacyjny) będzie zrealizowana zarówno w trakcie 12 miesięcy, jak i po tym okresie, uzasadniony jest jej podział na część prezentowaną w aktywach obrotowych i część przypisaną do aktywów trwałych.

Przykład

Spółka „X” sprzedaje swoje produkty, oferując różne warunki zapłaty. Jednym z nich jest możliwość rozłożenia zapłaty na 5 równych, półrocznych rat, przy czym nabywca zobligowany jest do zapłaty odsetek za rozłożenie płatności. Odsetki wyliczane są od wartości niespłaconych rat do dnia ich wniesienia i są regulowane każdorazowo przy każdej płatności za okres do tego dnia. W przypadku uregulowania płatności przed terminem odsetki naliczane są jedynie do dnia spłaty. Stopa ustalona przez spółkę „X” dla płatności to WIBOR 6M + marża (zazwyczaj 2%). W grudniu 2017 r. spółka „X” sprzedała produkty na warunkach przedstawionych powyżej za łączną kwotę: 5 mln zł. Do dnia bilansowego naliczone odsetki stopą 3,65% (WIBOR 6M powiększoną o marżę) wyniosły: 10 tys. zł.

W przedstawionej sytuacji jednostka nie ma podstaw do wykazania pełnej kwoty należności (5.010.000 zł) w aktywach obrotowych. Powinna więc dokonać podziału wartości bilansowej należności na część krótkoterminową i część długoterminową. W tym przypadku najłatwiejsze jest przeprowadzenie podziału na dzień bilansowy na podstawie planowanych przepływów. Wartość do zapłaty w ciągu najbliższego okresu (2×1 mln zł, czyli 2 mln zł) będzie odzwierciedlać aktywa obrotowe, zaś płatności późniejsze (po 12 miesiącach) będą odzwierciedlać aktywa trwałe (3×1 mln zł). Z kolei odsetki mogą być przypisane w całości do aktywów obrotowych ze względu na konieczność ich uregulowania wraz z najbliższą ratą. Inną formułą wykorzystaną do wydzielenia części krótkoterminowej i długoterminowej może być zdyskontowanie przepływów do wartości bilansowej (z wykorzystaniem stopy efektywnej, która w przykładzie będzie zbliżona do stopy umownej). Przyjmując wskazany wyżej podział, spółka „X” powinna zaprezentować dwukrotnie należności z tytułu dostaw i usług – w aktywach trwałych i aktywach obrotowych.

3. Ujęcie początkowe

Ujęcie należności z tytułu dostaw i usług wiąże się ściśle z transakcją sprzedaży lub realizacji usług na rzecz klienta – jednostka wykazuje prawa do zapłaty, gdy spełnione są kryteria ujęcia przychodów. W związku z tym aktywa tego typu ujmowane są w momencie zrealizowania świadczenia dla klienta (np. określonej dostawy) lub w trakcie realizacji świadczenia na jego rzecz (np. świadczenia usługi) i uznania prawa do wynagrodzenia. Należy podkreślić, że uznanie przychodu w związku z częściową realizacją umowy nie musi oznaczać ujęcia należności z tytułu dostaw i usług, lecz może oznaczać ujęcie tzw. składnika aktywów z tytułu umowy z klientem. Według paragrafu 108 MSSF 15, należność to bezwarunkowe prawo jednostki do wynagrodzenia. Prawo do wynagrodzenia jest bezwarunkowe, jeśli jedynym warunkiem wymagalności wynagrodzenia jest upływ określonego czasu. Przykładowo jednostka ujmuje należność, jeżeli ma aktualne prawo do wynagrodzenia, nawet jeśli wynagrodzenie to może w przyszłości podlegać zwrotowi w określonych sytuacjach.

W większości przypadków ujęcie należności jest oczywiste np. zrealizowano dostawę dóbr i wystawiono fakturę. W niektórych jednak przypadkach kierownictwo jednostki może stanąć przed koniecznością oceny czy kwotę wynagrodzenia za świadczenie częściowo zrealizowane wykazać już jako należność czy jeszcze jako składnik z tytułu umowy. Kwestie te można doprecyzować w polityce rachunkowości, która powinna uwzględniać rzeczywisty moment powstania bezwarunkowego prawa do zapłaty. Sam fakt wystawienia faktury (odpowiednio innego dokumentu) lub jej braku nie przesądza o klasyfikacji danej pozycji do należności i aktywów z tytułu umów, ale może być czynnikiem uwzględnianym w analizie.

Przykład

Spółka informatyczna „X” realizuje usługi na rzecz klienta, z którym rozlicza się w okresach 4 miesięcznych (co 4 miesiące wystawiana jest faktura – na koniec lutego, czerwca i października). Faktura związana jest z gotowością do świadczenia usług i 5 darmowymi poradami w miesiącu, które mogą, ale nie muszą się pojawić. W przypadku większej liczby porad lub dłuższych problemów spółka „X” rozlicza je według umownych stawek godzinowych i wystawia dodatkowe faktury (miesięczne).

Jeżeli spółka „X” uzna, że kwoty za dwa pierwsze miesiące okresu rozliczeniowego są jej bezwzględnie należne (choć zapłata nastąpi dopiero w przyszłości po wystawieniu odpowiedniego dokumentu), to ma podstawę do ujęcia należności. Z kolei, jeżeli kierownictwo uzna, że warunkiem zapłaty za listopad i grudzień jest realizacja świadczenia w dwóch kolejnych miesiącach, jednostka powinna ująć składnik aktywów z tytułu umowy.

Analogiczna ocena może być konieczna w przypadku wielu umów, przy czym wraz ze wzrostem znaczenia szacunków przy wartości ujmowanego przychodu i składnika aktywów maleje podstawa do wykazania należności, a wzrasta do ujęcia aktywów z tytułu umowy.

Przykład

17 marca 2018 r. spółka „Y” sprzedała klientowi nowy silnik. Faktura została wystawiona na kwotę: 246 tys. zł (w tym 23% VAT), przy czym jej zapłata uzależniona jest od bezawaryjnej pracy silnika przez kolejne dwa miesiące. W przypadku awarii spółka „Y” musi dokonać naprawy silnika – w związku z tym wydłużeniu ulegnie termin zapłaty faktury o dwa kolejne miesiące bezawaryjnej pracy. Wskazana procedura przeprowadzana jest jeszcze kolejny raz. W przypadku dwukrotnego wystąpienia awarii, silnik będzie zwrócony spółce „Y” (będzie ona zobligowana do wystawienia faktury korygującej).

Mimo formalnego wystawienia faktury i zazwyczaj uznania przychodu ze sprzedaży kierownictwo spółki „Y” powinno dokonać oceny jak zaprezentować zafakturowaną kwotę w bilansie (np. 31 marca 2018 r.). Od strony zapisów księgowych może wydawać się zasadne ujęcie należności z tytułu dostaw i usług (wystawione faktury są wykazywane na koncie rozrachunków z odbiorcami). W przedstawionej jednak sytuacji jednostka powinna rozważyć prezentację kwoty: 246 tys. zł w ramach aktywów z umów z klientami, a nie należności z tytułu dostaw i usług. Wynika to z faktu, że zapłata kwoty należnej spółce uzależniona jest od wystąpienia czynnika innego niż sam upływ czasu (warunkiem jest bezawaryjna praca maszyny przez dwa miesiące).

Przykład

W lutym 2018 r. spółka „Z” zawarła umowę na dostawę 300 ton cementu. Umowa miała być zrealizowana w ciągu kolejnych 2 miesięcy w 10 dostawach. W przypadku zerwania umowy spółka „Z” miała prawo do kary umownej w kwocie: 100 tys. zł, podlegającej zapłacie w ciągu 2 tygodni od wystawienia noty z karą umowną. W marcu 2018 r., po zrealizowaniu 3 dostaw (i wystawieniu odpowiednich dokumentów), spółka „Z” otrzymała od kontrahenta informację o odstąpieniu od umowy. W zaistniałej sytuacji wystawiła pod koniec marca 2018 r. kontrahentowi notę o konieczności zapłaty kary umownej (do 14 kwietnia 2018 r.).

Kary umowne należne jednostce mogą stanowić element wynagrodzenia zmiennego. Jeżeli więc spółka „Z” mogła oczekiwać realizacji kary umownej, to miała podstawy do ujęcia należności i przychodu w I kwartale 2018 r.

4. Weryfikacja wartości należności wraz ze zmianą kwoty wynagrodzenia

W niektórych przypadkach jednostka staje przed koniecznością weryfikacji wartości należności w związku ze zmianą wartości wynagrodzenia za zrealizowane przez nią świadczenia. W takim przypadku należy skorygować wartość należności wraz z korektą przychodów. Jeżeli zmiana wynagrodzenia dotyczy przychodu ujętego w poprzednim okresie sprawozdawczym (po jego zamknięciu), to jednostka wykazuje korektę w wyniku finansowym okresu uznania korekty (taka zmiana wprowadzana jest jako zmiana szacunków, a nie błąd z lat ubiegłych). Weryfikacja kwoty należności w związku z uznaniem jej nieściągalności nie jest traktowana jako zmiana kwoty wynagrodzenia, lecz odpis aktualizujący. Analogicznie należy postąpić w przypadku obniżenia kwoty należnej ze względu na problemy finansowe kontrahenta.

II. USTALANIE ODPISÓW AKTUALIZUJĄCYCH

1. Elementy, jakie należy uwzględnić ustalając odpis aktualizujący

W niniejszej części odniesiono się do problematyki ustalania odpisów dla należności krótkoterminowych (do 1 roku), dla których nie zidentyfikowano znaczącego elementu finansowania kontrahenta.

Należności z tytułu dostaw i usług (oraz zbliżone pozycje) na dzień bilansowy podlegają wytycznym MSSF 9 w zakresie ustalania odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości. Wraz z wejściem w życie w dniu 1 stycznia 2018 r. standard ten wprowadza nowe zasady ustalania odpisów dla aktywów finansowych. Do końca 2017 r. podmioty stosujące MSSF były zobligowane do ustalania odpisów aktualizujących w sytuacji wystąpienia tzw. obiektywnych dowodów utraty wartości, np. zalegania z zapłatą przez dłużnika przez dłuższy okres (np. powyższej 3 miesięcy) bądź wystąpienia określonych przesłanek utraty wartości, np. powzięcia informacji o rozpoczęciu postępowania upadłościowego czy o odrzuceniu wniosku o upadłość ze względu na niewystarczające zasoby do pokrycia kosztów postępowania. Ujmowanie strat w przypadku wystąpienia określonych zdarzeń lub przesłanek utraty wartości było często określane modelem tzw. strat poniesionych. W konsekwencji tego jednostki ustalały zazwyczaj odpisy w przypadku znaczącego przeterminowania należności,

zidentyfikowania znaczących problemów finansowych kontrahenta (np. kontrahent wystąpił o rozłożenie mu płatności na raty) bądź innych zdarzeń (złożenie wniosku o upadłość przez jednego z wierzycieli lub samego dłużnika) itp.

Przykład

Spółka „Omega” posiada na dzień bilansowy portfel 40 mln należności, z czego 3 mln zł stanowią należności przeterminowane. Wśród należności przeterminowanych jednostka posiada 1 mln zł należności przeterminowanych dłużej niż 3 miesiące oraz należności, dla których dłużnika postawiono w stan upadłości lub nadano status „w postępowaniu sądowym”. W odniesieniu do należności przeterminowanych za okres dłuższy niż 3 miesiące oraz zaległych, dla których zidentyfikowano problemy finansowe dłużnika, jednostka rozpoczyna postępowania sądowe. Dotychczasowa praktyka pokazuje, że ściągalność należności egzekwowanych na drodze sądowej wynosi około 45%. Należności nieściągnięte w ten sposób są sprzedawane firmie windykacyjnej za 3% wartości. W konsekwencji tego jednostka ustala kwotę, którą jest w stanie odzyskać z należności przeterminowanych w następujący sposób: $1 \text{ mln zł} \times 0,45$ (kwoty do realizacji po przeprowadzeniu procedur sądowych i komorniczych) + $1 \text{ mln zł} \times 0,55 \times 0,03$ (kwoty do realizacji w przypadku sprzedaży przeterminowanych należności firmie windykacyjnej). Łączna kwota „odzysku” wynosi zatem: 466,5 tys. zł, co daje odpis w kwocie: 533,5 tys. zł.

Od 1 stycznia 2018 r. przy wyliczaniu odpisów należy uwzględniać nowe rozwiązania. MSSF 9 w paragrafie 5.5.17 wskazuje, że jednostka przy ustalaniu odpisu aktualizującego powinna uwzględnić:

- „a) nieobciążoną i ważoną prawdopodobieństwem kwotę, którą ustala się, oceniając szereg możliwych wyników;*
- b) wartość pieniądza w czasie; oraz*
- c) racjonalne i możliwe do udokumentowania informacje, które są dostępne bez nadmiernych kosztów lub starań na dzień sprawozdawczy, dotyczące przeszłych zdarzeń, obecnych warunków i prognoz dotyczących przyszłych warunków gospodarczych”.*

Przedstawione zapisy są bardzo ogólne i dotyczą wielu różnych pozycji, w tym również należności z tytułu dostaw i usług.

W kontekście należności handlowych szczególne znaczenie ma pierwszy i trzeci element (ww. punkt a i c). Od strony praktycznej oznaczają one, że przy ustalaniu odpisów jednostka powinna uwzględniać nie tylko należności problematyczne (dla których ustalano odpisy już wcześniej), lecz również wszelkie należności z tytułu dostaw i usług nieprzeterminowane, lub przeterminowane nieznaczaco), a także aktywa z tytułu umów (np. aktywa odzwierciedlające kwoty należne w związku z realizacją umowy).

MSSF 9 nie narzuca żadnych ogólnych zasad ustalania odpisów poza ogólnymi wytycznymi w tym zakresie. Oznacza to, że ustalając odpisy jednostka może opracować całkowicie nowe podejście bądź wykorzystać dotychczasowe rozwiązania. W pierwszym kroku dla właściwego ustalenia odpisu należy zdefiniować, co jednostka rozumie przez niewykonanie zobowiązania (ang. *default*, które tłumaczone jest również jako niewywiązanie się z zobowiązania przez dłużnika bądź niewywiązanie się z płatności). Regulacje międzynarodowe nie zawierają definicji tego pojęcia wymagając, aby jednostka gospodarcza odniosła się

do rozwiązań własnych stosowanych w wewnętrznym systemie zarządzania ryzykiem. Często wykorzystywana definicja jest następująca:

- 1) jednostka uważa, że jest mało prawdopodobne, aby dłużnik spłacił swoje zobowiązanie w całości, bez uwzględniania kwot otrzymanych z zabezpieczeń lub podobnych działań,
- 2) dłużnik zalega ze znaczącą płatnością przez okres dłuższy niż 90 dni.

Każdy podmiot powinien dostosować definicję do własnej sytuacji gospodarczej i stosowanych w nim rozwiązań, przy czym MSSF 9 wskazuje, że zazwyczaj maksymalnym terminem zalegania z płatnością jest wskazany okres 90 dni. Co ważne, to kierownictwo musi dokonać oceny, który moment uznaje za niewykonanie zobowiązania.

Przykład

Spółka „X” sprzedaje swoje wyroby na rynku, wymagając od nowych klientów natychmiastowej zapłaty (bądź przedpłaty), zaś dla stałych klientów umożliwia odroczenie płatności do 30 dni.

W przypadku nieuregulowania zobowiązania do dnia umownego spółka „czeka” 5 dni roboczych, a następnie kontaktuje się z klientem telefonicznie i wysyła notę. Jeżeli klient zalega z płatnością powyżej 1 miesiąca (od terminu zapłaty), to jednostka wstrzymuje realizację dla niego wszelkich dostaw z odroczonym terminem zapłaty. Jeżeli należność jest przeterminowana dłużej niż 2 miesiące, to jednostka kieruje ją do windykacji sądowej.

W przedstawionej sytuacji można zidentyfikować dwa momenty wymagające analizy – wstrzymanie dostaw z odroczonym terminem płatności (po 1 miesiącu) oraz skierowanie należności do postępowania sądowego. Wydaje się, że drugi z nich (2 miesięczne opóźnienie w zapłacie powodujące działania sądowe) powinien zostać uznany za niewykonanie zobowiązania.

Przykład

Spółka „Y” sprzedaje swoje produkty z odroczonym terminem płatności klientom, którzy w ostatnim roku dokonali zakupów na przynajmniej 100 tys. zł i uregulowali płatność w terminie lub z opóźnieniem nie dłuższym niż 14 dni. Spółka ubezpiecza zazwyczaj połowę należności w firmie ubezpieczeniowej. W przypadku zalegania z płatnością przez dłużnika przez okres dłuższy niż 1 miesiąc, spółka realizuje ubezpieczenie. Należności nieubezpieczone są poddawane również od takiego momentu działaniom windykacyjnym.

Kierownictwo spółki „Y” ma wyraźne przesłanki, że moment niewykonania zobowiązania (default) występuje z 30 dniem od terminu płatności.

W kontekście stosowania MSSF 9 jednostka może wykorzystać dotychczasowe zasady ustalania odpisów aktualizujących, dla których zidentyfikowano niewywiązanie się z umowy. Oznacza to, że spółka „Omega” z przykładu na str. 46 pozostawi dotychczas ustalony odpis dla należności przeterminowanych o 3 miesiące oraz należności, którym nadano z innych powodów status „w postępowaniu sądowym”. Należy jednak pamiętać, że odpisy dla takich pozycji powinny być ustalone w stopniu odzwierciedlającym ich egzekwowalność.

Przykład

Spółka „Toro” przyjęła następującą praktykę ustalania odpisów aktualizujących:

- *należności przeterminowane od 3 miesiąca do 4 miesięcy – odpis 50%,*
- *należności przeterminowane od 5 miesięcy do 9 miesięcy – odpis 80%,*
- *należności przeterminowane powyżej 9 miesięcy – odpis 100%.*

Współczynniki, na podstawie których ustala się odpisy aktualizujące, powinny odzwierciedlać oczekiwane straty przedsiębiorstwa. Zatem wskazane wysokości odpisów będą uzasadnione, ale tylko wtedy, gdy odzwierciedlają rzeczywiste możliwości windykacyjne.

2. Skutki bilansowe zastosowania MSSF 9

Istotnym wymaganiem MSSF 9 jest konieczność uwzględnienia odpisów zarówno dla należności znacząco zaległych, jak również dla:

- należności nieprzeterminowanych – na dzień bilansowy termin zapłaty jeszcze nie upłynął,
- należności przeterminowanych, gdy przeterminowanie jest nieznaczące (np. należności przeterminowane do 1 miesiąca, a czasem nawet do 3 miesięcy), oraz
- aktywów z tytułu umów, które obejmują zazwyczaj niezafakturowane kwoty odzwierciedlające stopień realizacji na dzień bilansowy określonego świadczenia.

Spółka „Omega” wspomniana w przykładzie na str. 46 powinna zatem doszacować odpis na dzień bilansowy dla należności nieprzeterminowanych (37 mln zł) oraz należności przeterminowanych do 3 miesięcy bez statusu „w postępowaniu sądowym” (kwota 2 mln zł).

Należy podkreślić, że doszacowanie odpisu na 1 stycznia 2018 r. ujmowane było w wyniku z lat ubiegłych (zysk/strata z lat ubiegłych – np. konto 82 „Rozliczenie wyniku finansowego”), ponieważ dotyczy zmiany polityki rachunkowości w związku z pierwszym zastosowaniem MSSF 9. Jeżeli spółka stosowała MSSF 9 retrospektywnie z przekształceniem danych porównawczych (co jest możliwe, lecz niewymagane), odpisy ustalone byłyby już na 1 stycznia 2017 r. (pierwszy dzień okresu porównawczego).

Późniejsze zmiany odpisów (po kalkulacji na 1 stycznia 2018 r.) ustalone na poszczególnych dniach bilansowych odnoszone są już w wynik finansowy danego okresu. Do ujęcia odpisu aktualizującego wykorzystuje się zazwyczaj konta korygujące (np. konto 28 „Odpisy aktualizujące należności”). W przypadku ustalenia odpisu dla konkretnej pozycji, odpis zostanie przypisany do tego składnika. W sytuacji gdy jednostka określi odpisy na poziomie grupy („statystycznie”), może wykorzystać jedno konto korygujące „zbiorcze”, na którym zaksięguje odpisy ustalone na dzień bilansowy. W kolejnych okresach może je rozliczać wyksięgując zapisy ujęte dotychczas i nanosić nowe bądź ujmować zmiany w rachunku narastającym.

Przykład

I. Założenia:

1. *Spółka „Sigma” oszacowała odpis na należnościach nieprzeterminowanych na dzień 31 grudnia 2018 r. w kwocie: 358 tys. zł. Na 1 stycznia 2018 r. uznano odpisy za nieznaczące.*
2. *Na dzień 31 marca 2019 r. odpis wynosił jedynie: 110 tys. zł (na ten dzień bilansowy wartość należności nieprzeterminowanych jest znacznie niższa niż na dzień bilansowy 31 grudnia 2018 r.).*

II. Ujęcie transakcji w księgach dla potrzeb MSR w ujęciu pełnym:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
A. Ujęcie odpisu aktualizującego na dzień bilansowy 31 grudnia 2018 r.			
1. PK – ustalenie odpisu aktualizującego na 31 grudnia 2018 r.	358.000 zł	76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”*	28-1 „Odpisy aktualizujące wartość należności – oczekiwane straty kredytowe”
B. Ujęcie odpisu aktualizującego na 31 marca 2019 r.			
1. PK – wycofanie odpisu aktualizującego	358.000 zł	28-1 „Odpisy aktualizujące wartość należności – oczekiwane straty kredytowe”	76-0 „Pozostałe przychody operacyjne”*
2. PK – ustalenie odpisu aktualizującego	110.000 zł	76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”***	28-1 „Odpisy aktualizujące wartość należności – oczekiwane straty kredytowe”

* MSSF nie narzucają pozycji wynikowych, w ramach których jednostka powinna wykazywać odpisy aktualizujące należności – mogą być to „inne koszty”, „pozostałe koszty operacyjne”, „odpisy aktualizujące” czy inne określenia lub pozycje, które uznano za zasadne.

** Do rachunku zysków i strat konta 76-0 i 76-1 wykazywane są netto, w kwocie: 248 tys. zł.

III. Ujęcie transakcji w księgach dla potrzeb MSR w rachunku narastającym:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
A. Ujęcie odpisu aktualizującego na dzień bilansowy 31 grudnia 2018 r.			
1. PK – ustalenie odpisu aktualizującego na 31 grudnia 2018 r.	358.000 zł	76-1 „Pozostałe koszty operacyjne”	28-1 „Odpisy aktualizujące wartość należności – oczekiwane straty kredytowe”
B. Ujęcie odpisu aktualizującego na 31 marca 2019 r.			
1. PK – korekta odpisu aktualizującego	248.000 zł	28-1 „Odpisy aktualizujące wartość należności – oczekiwane straty kredytowe”	76-0 „Pozostałe przychody operacyjne”

3. Metodologia ustalania odpisów aktualizujących

MSSF 9 nie narzuca żadnej konkretnej metodologii ustalania odpisów. W związku z tym to po stronie kierownictwa jednostki leży opracowanie podejścia do tego zagadnienia. Co ważne, rozwiązania te mogą się różnić między różnymi podmiotami ze względu na różny rodzaj należności oraz różne wewnętrzne zasady zarządzania ryzykiem kredytowym.

Rozważając zasady ustalania odpisów w pierwszym kroku jednostka powinna dokonać oceny struktury posiadanych należności. Rodzaj należności może mieć istotny wpływ na przyjęte rozwiązania. Jeżeli należności nie są zdywersyfikowane (mamy jedynie kilku znaczących odbiorców), wówczas ustalenie odpisu może bazować na ocenie indywidualnych klientów lub należności. Z kolei w przypadku, gdy mamy wielu różnych kontrahentów, uzasadnione jest przeprowadzenie oceny na poziomie grup (np. różne sektory) lub całej puli należności.

Dokonując wyliczeń można zastosować pewne uproszczenia, jednak muszą być one spójne z przyjętymi zasadami ustalania odpisów.

Przykład

I. Założenia:

Na podstawie danych z przykładu na str. 46, przyjmując dodatkowe założenia wymienione w pkt 1–5.

1. Na dzień bilansowy wartość należności przeterminowanych równo 3 miesiące wynosi: 400 tys. zł. W praktyce dla wyznaczenia tej wielkości można przyjąć uproszczenie, np. należności przeterminowane od 3 do 4 miesięcy lub średnią z należności przeterminowanych od 2 do 3 miesięcy i od 3 do 4 miesięcy.
2. Na dzień bilansowy wartość należności nieprzeterminowanych wynosiła: 37 mln zł. Wartość należności przeterminowanych do 3 miesięcy bez statusu „w postępowaniu sądowym” wynosi: 2 mln zł, na co składały się należności przeterminowane do 1 miesiąca w kwocie: 850 tys. zł, należności przeterminowane od 1 miesiąca do 2 miesięcy w kwocie: 720 tys. zł oraz należności przeterminowane od 2 miesięcy do 3 miesięcy w kwocie: 430 tys. zł.
3. Na dzień 30 września poprzedniego roku spółka „Omega” posiadała należności o terminie spłaty przypadającym na ten dzień w wysokości: 33 mln zł. W praktyce wykorzystalibyśmy pewne przybliżenie tej wielkości, np. sumę należności nieprzeterminowanych na 30 września poprzedniego roku (jeżeli w punkcie 1 powyżej uwzględniono należności przeterminowane od 3 do 4 miesięcy) lub sumę należności nieprzeterminowanych i przeterminowanych do np. 1 miesiąca na 30 września (jeżeli w punkcie 1 uwzględniono średni poziom należności przeterminowanych od 2 do 3 i od 3 do 4 miesięcy). Wybór rozwiązania uzależniony jest od sytuacji jednostki. Jeżeli w praktyce częsta jest sytuacja zalegania z płatnościami przez kontrahentów po kilka dni od terminu płatności, lecz większość z nich reguluje swoje bez znaczących opóźnień w ciągu 1 miesiąca od terminu wymagalności bez działań ze strony wierzyciela, możliwe jest zrównanie należności nieprzeterminowanych i przeterminowanych do 1 miesiąca w celu ustalenia odpisu aktualizującego na oczekiwane straty kredytowe.
4. Na dzień 31 października poprzedniego roku spółka „Omega” posiadała należności przeterminowane o 1 miesiąc w wysokości: 1,5 mln zł. W praktyce przybliżeniem tej wielkości byłyby należności przeterminowane od 1 miesiąca do 2 miesięcy lub średnia należności przeterminowanych do 1 miesiąca i od 1 miesiąca do 2 miesięcy.
5. Na dzień 30 listopada poprzedniego roku spółka „Omega” posiadała należności przeterminowane o 2 miesiące w kwocie: 800 tys. zł. W praktyce przybliżeniem tej wielkości byłyby należności przeterminowane od 2 miesiąca do 3 miesięcy lub średnia należności przeterminowanych do 1 miesiąca do 2 miesięcy i od 2 miesięcy do 3 miesięcy.

II. Oszacowanie prawdopodobieństwa, z jakim określone należności przekroczą poziom przeterminowania (3 miesiące), co wywoła ich skierowanie do procedur windykacji:

Pozycja	Wyliczenie	Opis
Należności nieprzeterminowane i przeterminowane do 1 miesiąca**	$400.000 \text{ zł} : 33.000.000 \text{ zł}$ $= 0,012121212$	Na dzień bilansowy wartość należności przeterminowanych 3 miesiące wynosiła: 400 tys. zł. Trzy miesiące wcześniej (30.09) spółka wykazywała należności z terminem zapłaty zbliżonym do 31 grudnia w wysokości: 33 mln zł. Oznacza to, że z kwoty: 33 mln zł kwota: 400 tys. zł stała się przeterminowana po trzech miesiącach.

Należności przeterminowane od 1 miesiąca do 2 miesięcy	400.000 zł : 1.500.000 zł = 0,266666667	Na dzień bilansowy wartość należności przeterminowanych 3 miesiące wynosiła: 400 tys. zł. Dwa miesiące wcześniej (31.10) spółka wykazywała należności przeterminowane o 1 miesiąc w kwocie: 1,5 mln zł. Oznacza to, że z kwoty: 1,5 mln zł kwota: 400 tys. zł stała się przeterminowana o 3 miesiące na dzień bilansowy.
Należności przeterminowane od 2 do 3 miesięcy	400.000 zł : 800.000 zł = 0,5	Na dzień bilansowy wartość należności przeterminowanych 3 miesiące wynosiła: 400 tys. zł. Miesiąc wcześniej (30.11) spółka wykazywała należności przeterminowane o 2 miesiące w kwocie: 800 tys. zł. Oznacza to, że z kwoty: 800 tys. zł kwota: 400 tys. zł stała się przeterminowana o 3 miesiące na dzień bilansowy.

** W praktyce można by ten wskaźnik ustalić odrębnie dla należności nieprzeterminowanych i przeterminowanych do 1 miesiąca.

III. Ustalenie odpisu aktualizującego na dzień bilansowy:

Zakładając, iż ściągальność należności na drodze sądowej wynosi 45%, a należności zasądzone nieściągalne w postępowaniu komorniczym są sprzedawane za 3% wartości nominalnej, odpis aktualizujący wyniesie:

Pozycja na dzień bilansowy (lub dzień przejścia na MSSF 9)	Wartość nominalna na dzień bilansowy	Prawdopodobieństwo skierowania do postępowania sądowego	Wartość nominalna należności, dla których można oczekiwać przeterminowania > 3 miesięcy i skierowania do postępowania sądowego	Oczekiwany odzysk (z uwzględnieniem sprawy sądowej i sprzedaży firmie windykacyjnej)	Odpis na oczekiwane straty kredytowe	Wartość po odpisie	Udział odpisu w wartości należności
Należności nieprzeterminowane i przeterminowane do 1 miesiąca	37.000.000 zł + 850.000 zł = 37.850.000 zł	0,012121212 (1,2121%)	37.850.000 zł $\times 0,012121212$ = 458.788 zł	458.788 zł $\times 0,45$ + 458.788 zł $\times 0,55 \times 0,03$ = 214.025 zł	458.788 zł – 214.025 zł = 244.763 zł	37.850.000 zł – 244.763 zł = 37.605.237 zł	244.763 zł : 37.850.000 zł = 0,0065 (0,65%)
Należności przeterminowane od 1 miesiąca do 2 miesięcy	720.000 zł	0,266666667 (26,7%)	720.000 zł $\times 0,266666667$ = 192.000 zł	192.000 zł $\times 0,45$ + 192.000 zł $\times 0,55 \times 0,03$ = 89.568 zł	192.000 zł – 89.568 zł = 102.432 zł	720.000 zł – 102.432 zł = 617.568 zł	102.432 zł : 720.000 zł = 0,142266667 (14,23%)
Należności przeterminowane od 2 miesięcy do 3 miesięcy	430.000 zł	0,5 (50%)	430.000 zł $\times 0,5$ = 215.000 zł	215.000 zł $\times 0,45$ + 215.000 zł $\times 0,55 \times 0,03$ = 100.298 zł	215.000 zł – 100.298 zł = 114.702 zł	430.000 zł – 114.702 zł = 315.298 zł	114.702 zł : 430.000 zł = 0,266748837 (26,67%)
Razem	39.000.000 zł	—	—	403.891 zł	461.897 zł	38.538.103 zł	—

Wyliczenia przeprowadzone przez spółkę mogą być wykorzystane w kolejnych okresach, jeżeli na nie wystąpiły znaczące zmiany w nieściągalności należności. Przykładowo jeżeli na kolejny dzień bilansowy wartość należności nieprzeterminowanych i przeterminowanych do 1 miesiąca wyniesie 50 mln zł, jednostka może oszacować odpis dla nich jako 50 mln

x 0,65%. Jeżeli należności przeterminowane od 1 do 2 miesięcy wyniosą: 1,2 mln zł, odpis dla nich wyniesie 1,2 mln x 14,23%. Jeżeli należności przeterminowane od 2 do 3 miesięcy wyniosą: 200 tys. zł, to odpis wyniesie: 200 tys. x 26,67%.

Stosując MSSF 9 analizowana spółka „Omega” powinna ujmować dodatkowy odpis (obok ujętego już odpisu dla należności przeterminowanych powyżej 3 miesięcy w kwocie: 533.500 zł – przykład na str. 46) dla wykazywanych należności nieprzeterminowanych i przeterminowanych do 3 miesięcy na kwotę: 461.897 zł (co łącznie da wartość ujętych odpisów aktualizujących: 995.397 zł).

Przedstawiona procedura szacowania oczekiwanych strat kredytowych dla pozycji nieprzeterminowanych i przeterminowanych, gdy nie uznaliśmy utraty wartości jest oczywiście przykładowa. Jednostka powinna zastosować takie rozwiązanie, które odzwierciedla jej praktykę zarządzania ryzykiem. Jeżeli zatem w przedsiębiorstwie stosowane są różne procedury windykacyjne dla różnych grup kontrahentów, wówczas uzasadnione może być przyjęcie różnych procedur dla tych różnych grup. Co ważne, ustalone raz wskaźniki (w powyższym przykładzie „prawdopodobieństwo skierowania do postępowania sądowego”) mogą być wykorzystywane do ustalania odpisów w kolejnych okresach (kwartałach, a czasem nawet latach) do momentu, gdy zidentyfikujemy istotne zmiany w ściągальności naszych należności lub gdy przeprowadzamy weryfikację ich poprawności (np. na dzień bilansowy). W takim przypadku konieczne byłoby ich przeliczenie. Wskaźnik ustalony dla pozycji nieprzeterminowanych może być również wykorzystany dla aktywów z tytułu umów.

III. USTALANIE ODPISÓW AKTUALIZUJĄCYCH DLA DŁUGOTERMINOWYCH NALEŻNOŚCI

1. Wybór sposobu ustalania odpisów aktualizujących

Niniejsza część odnosi się do problematyki ustalania odpisów dla długoterminowych należności z tytułu dostaw i usług (z pozostałym terminem zapłaty powyżej 1 roku), które zawierają istotny element finansowania. Składniki takie mogą zawierać umowne oprocentowanie, lecz nie muszą. Brak umownego oprocentowania nie oznacza, że jednostka nie finansuje kontrahenta przez określony czas. Długoterminowe należności z tytułu dostaw i usług wykazywane są zazwyczaj przez jednostki gospodarcze, które oferują sprzedaż ratą, sprzedaż ze znacząco odroczonym terminem płatności lub sprzedają produkty uzależniając zapłatę części lub całości należnej kwoty po spełnieniu określonych warunków (np. bezawaryjnej pracy maszyny). Odpisom na oczekiwane straty kredytowe podlegają również aktywa z tytułu umów z istotnym komponentem finansowania, należności z tytułu leasingu finansowego (np. jednostka udostępnia kontrahentowi w ramach świadczenia usług określone urządzenia) oraz należności z tytułu leasingu operacyjnego, mimo że nie podlegają MSSF 9 „Instrumenty finansowe” w zakresie wyceny bilansowej (wycena należności z tytułu leasingu leży w zakresie MSSF 16 „Leasing”, a aktywów z tytułu umów w zakresie MSSF 15 „Przychody z umów z klientami”). Należy podkreślić, że oczekiwane straty kredytowe liczone są nie tylko dla pozycji, dla których zidentyfikowano utratę wartości (np. kontrahent ma problemy finansowe, bądź znacząco zalega z płatnościami), lecz również dla należności nieprzeterminowanych lub przeterminowanych nieznacznie (np. do 1 miesiąca). W kontekście długoterminowych należności handlowych MSSF 9 przewiduje dwa możliwe rozwiązania, tj. podejście uproszczone oraz podejście pełne.

Wybór sposobu ustalania odpisu nie jest przeprowadzany dla indywidualnych, pojedynczych należności, lecz musi być określony w polityce rachunkowości dla całej grupy pozycji. Wyboru takiego dokonuje się odrębnie dla należności z tytułu dostaw i usług (zawierających istotny komponent finansowania), należności z tytułu leasingu finansowego i należności z tytułu leasingu operacyjnego. Co ważne, wyboru takiego nie dokonuje się w odniesieniu do należności z tytułu pożyczek czy posiadanych dłużnych papierów wartościowych wycenianych zgodnie z MSSF 9 w zamortyzowanym koszcie lub zaklasyfikowanych do wyceny w wartości godziwej przez inne całkowite dochody. W takim przypadku jednostka powinna zastosować zawsze podejście pełne.

2. Podejście uproszczone ustalania odpisów dla należności długoterminowych

Podejście uproszczone zakłada liczenie odpisu aktualizującego z perspektywy całego pozostałego okresu trwania danej należności. Oznacza to, że jeżeli przedmiotem oceny jest np. należność z terminem zapłaty za trzy kolejne lata, jednostka liczy odpis jako sumę potencjalnych strat ustalonych dla każdego z pozostałych okresów trwania tego składnika. Odpis można liczyć dla indywidualnych należności bądź na poziomie grupy ustalając procentowe odpisy dla tych grup. Ocena indywidualna uzasadniona jest przede wszystkim, gdy jednostka posiada należności o znaczącej wartości jednostkowej, których nie można przypisać do określonych grup ryzyka. Z kolei ocena grupowa uzasadniona jest gdy jednostka posiada grupy należności o zbliżonym ryzyku, dla których ocena indywidualna byłaby zbyt pracochłonna bądź gdy ryzyko identyfikowane jest jedynie na poziomie grupy.

Przykład

Spółka „Omega” sprzedaje swoje produkty różnym podmiotom oferując im różne formy zapłaty. Jedną z możliwości jest odroczenie płatności na 3 lata. Warunkiem uzyskania tego sposobu rozliczenia transakcji jest uzyskanie przez kontrahenta gwarancji bankowej na 60% należności oraz zapłata przez niego co roku odsetek w wysokości 8% od wartości nominalnej (odsetki nie są kumulowane, lecz płacone co roku).

Na dzień bilansowy 31 grudnia 2018 r. znane są następujące informacje:

- *w grudniu 2018 r. spółka „Omega” ujęła należności trzyletnie na łączną kwotę nominalną: 17 mln zł,*
- *prawdopodobieństwo niewywiązania się z umowy wynosi 3% w skali roku,*
- *dotychczasowa praktyka wskazuje, że należności w części pokrytej gwarancją bankową są ściągane bezzwłocznie po wystąpieniu przeterminowania płatności o 2 tygodnie; pozostała część należności obejmująca część wartości nominalnej i naliczone umownie odsetki (nieobjęte gwarancją) w przypadku niewywiązania się z umowy przez dłużnika kierowana jest do postępowania windykacyjnego po upływie 2 tygodni od terminu spłaty; dane statystyczne wskazują, że ściągальność w postępowaniu windykacyjnym wynosi przeciętnie 30% i zajmuje przeciętnie 6 miesięcy,*
- *stopa procentowa wynosząca 8% jest zbliżona do stopy efektywnej.*

Na podstawie podanych informacji można określić odpis z tytułu oczekiwanych strat kredytowych w sposób przedstawiony na następnej stronie.

Średnia roczna ekspozycja kredytowa (należność wraz z odsetkami za dany rok)*	Odzysk z gwarancji bankowej (liczony od wartości nominalnej)	Odzysk z postępowania windykacyjnego, z uwzględnieniem czasu jego trwania**	Strata kredytowa, jeśli nie wywiązano się z umowy, bez wpływu dyskontowania	Strata kredytowa, jeśli nie wywiązano się z umowy po uwzględnieniu dyskontowania	Strata kredytowa ważona ryzykiem
Odpis aktualizujący dla 2019 r. (w zł)					
17.680.000 = (17 mln + 17 mln × 0,08 : 2)	10.200.000 = 17 mln × 60%	2.159.290 = (17.680.000 – 10.200.000) × 0,3 × [1 : (1 + 0,08) ^{0,5}]	5.320.710 = 17.680.000 – 10.200.000 – 2.159.290	5.119.856 = 5.320.710 × [1 : (1 + 0,08) ^{0,5}]	153.596 = 5.119.856 × 0,03
Odpis aktualizujący dla 2020 r. (w zł)					
17.680.000 = (17 mln + 17 mln × 0,08 : 2)	10.200.000 = 17 mln × 60%	2.159.290 = (17.680.000 – 10.200.000) × 0,3 × [1 : (1 + 0,08) ^{0,5}]	5.320.710 = 17.680.000 – 10.200.000 – 2.159.290	4.740.607 = 5.320.710 × [1 : (1 + 0,08) ^{1,5}]	137.952 = 4.740.607 × 0,03 × (1 – 0,03)***
Odpis aktualizujący dla 2021 r. (w zł)					
17.680.000 = (17 mln + 17 mln × 0,08 : 2)	10.200.000 = 17 mln × 60%	2.159.290 = (17.680.000 – 10.200.000) × 0,3 × [1 : (1 + 0,08) ^{0,5}]	5.320.710 = 17.680.000 – 10.200.000 – 2.159.290	4.389.451 = 5.320.710 × [1 : (1 + 0,08) ^{2,5}]	123.901 = 4.389.451 × 0,03 × [1 – 0,03] × (1 – 0,03]
Suma oczekiwanej straty kredytowej					415.449 zł

* Średnia roczna ekspozycja kredytowa liczona może być jako średnia stanu należności na początek okresu i stanu na koniec okresu oraz odsetek za dany okres.

** Kwotę odzysku z postępowania windykacyjnego oblicza się jako iloczyn ekspozycji niezabezpieczonej, stopnia ściągłości i dyskonta.

*** Odpis w drugim roku trwania należności ustalony został jako skumulowane prawdopodobieństwo niewywiązania się z umowy przez dłużnika: prawdopodobieństwo niewywiązania się z umowy w 2019 r. (0,03) × prawdopodobieństwo „przetrvania” 2019 r. wyliczone jako (1 – 0,03).

Przedstawiona powyżej kalkulacja bazuje na wyliczeniu oczekiwanej straty kredytowej na podstawie ekspozycji śródrocznej. Należy podkreślić, że MSSF 9 nie narzuca określonej metodologii szacowania straty kredytowej, w konsekwencji tego podmioty z identyczną ekspozycją bilansową mogą ustalić różne kwoty oczekiwanej straty kredytowej przyjmując różny sposób jej kalkulacji.

Według załącznika A do MSSF 9 strata kredytowa to różnica między wszystkimi wynikającymi z umowy przepływami pieniężnymi należnymi jednostce zgodnie z umową i wszystkimi przepływami pieniężnymi, które jednostka spodziewa się otrzymać (tj. wszystkie niedobory środków pieniężnych), dyskontowana według pierwotnej efektywnej stopy procentowej (lub efektywnej stopy procentowej skorygowanej o ryzyko kredytowe dla zakupionych lub utworzonych składników aktywów finansowych dotkniętych utratą wartości ze względu na ryzyko kredytowe). Jednostka dokonuje oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając wszystkie warunki umowy instrumentu finansowego (np. opcje wcześniejszej spłaty, prolongaty, kupna lub podobne) w ciągu całego oczekiwanego okresu życia tego instrumentu finansowego. Do uwzględnianych przepływów pieniężnych zalicza się przepływy pieniężne ze sprzedaży

posiadanych zabezpieczeń lub innych elementów powodujących korzystniejsze warunki kredytowania, nierozdzielnie związanych z warunkami umowy. Przedstawiona definicja straty kredytowej oznacza, że od strony koncepcyjnej przedmiotem analizy powinny być wszystkie poszczególne płatności wynikające z danej należności i potencjalne niedobory ustalone dla każdej z nich. Podejście takie będzie jednak bardzo pracochłonne, w związku z tym w praktyce dla potrzeb ustalenia odpisów pozycji długoterminowych określona może być przeciętna ekspozycja należności narażonej na ryzyko kredytowe (np. ekspozycji śródrocznej).

Przykład

W grudniu 2017 r. jednostka sprzedała urządzenie na raty za kwotę: 720 tys. zł. Wielkość ta rozłożona była na 24 comiesięcznych płatności w kwocie: 30 tys. zł. Oszacowana stopa procentowa dla kontrahenta wynosi 9%. Przy takiej wielkości stopy procentowej wartość bieżąca przyszłych płatności wyniosła: 659 zł.

W związku z faktem systematycznych spłat rat w poszczególnych miesiącach jednostka powinna była rozważyć wykorzystanie przeciętnej ekspozycji kredytowej dla danej należności – wyniosła ona w 2018 r.: 540 tys. zł w wartościach nominalnych (średnia ze stanu należności na początek roku: 720 tys. zł i na koniec roku: 360 tys. zł) i 501 tys. zł w wartościach zdyskontowanych odzwierciedlających zamortyzowany koszt (średnia ze stanu na początek i koniec roku), oraz w 2019 r.: 180 tys. zł w wartościach nominalnych (średnia ze stanu należności na początek 2019 r.: 360 tys. zł i na koniec roku 0 zł) i około 172 tys. zł w wartościach zdyskontowanych odzwierciedlających zamortyzowany koszt (średnia ze stanu na początek i koniec roku).

Drugim aspektem ustalania straty kredytowej jest jej dyskontowanie. W przedstawionym przykładzie przeprowadzono dyskontowanie straty przyjmując, że dłużnicy średnio w połowie roku będą mieli problemy finansowe. Rozwiązanie takie jest uproszczeniem wynikającym z faktu, że problemy z dłużnikami mogą pojawiać się systematycznie przez cały rok, zatem średnio można założyć takie problemy w połowie roku.

Kolejnym krokiem w ustaleniu oczekiwanej straty kredytowej jest określenie prawdopodobieństwa wystąpienia niewykonania zobowiązania przez dłużnika. Jednostka może zastosować tutaj różne podejścia np. rating kredytowy kontrahenta i określone dla niego prawdopodobieństwo niewywiązania się z umowy (jeżeli są dostępne na rynku), oszacowanie przygotowane przez zewnętrzny podmiot bądź własne wyliczenia na podstawie danych historycznych i oczekiwań co do przyszłości.

Należy zwrócić uwagę, że prawdopodobieństwo przypisane do okresów przypadających po najbliższych 12 miesiącach zazwyczaj ustalone jest jako prawdopodobieństwo uwzględniające poprzednie okresy. Przykładowo założmy, że prawdopodobieństwo niewykonania umowy na koniec 2018 r. wynosi 1% (w skali roku), czyli z każdych 100 zł istotnie zaległa będzie kwota 1 zł. Oznacza to, że prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania w 2020 r. (drugim roku trwania należności) będzie liczone jako $0,01$ (prawdopodobieństwo problemów w 2020 r.) $\times (1 - 0,01)$ (prawdopodobieństwo sukcesu w 2019 r.).

Wprowadzając MSSF 9 jednostka może zastosować praktyczne ułatwienie poprzez przygotowanie wskaźników, z wykorzystaniem których będzie pomniejszać wartości poszczególnych należności. W takim jednak przypadku ustalone wskaźniki powinny uwzględniać specyfikę rozwiązań przedstawionych powyżej.

3. Podejście pełne ustalania odpisów dla należności długoterminowych

Podejście pełne zakłada liczenie odpisu aktualizującego z wykorzystaniem dwuetapowej analizy. Analiza ta przebiega w poniższy sposób.

Etap	Opis
Etap 1	Jednostka ocenia czy na dzień wyceny (dzień bilansowy) nastąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego
Etap 2	Jednostka ustala odpis aktualizujący w sposób uzależniony od tego, czy wystąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego

Natomiast uproszczone podejście do ustalania odpisu dla należności długoterminowych zawarte w MSSF 9 sprowadza się do liczenia odpisu na oczekiwane straty kredytowe zawsze z perspektywy całego pozostałego okresu trwania danej należności. Z kolei podejście pełne rozbudowane jest o dodatkowy element analizy – ocenę znaczącego pogorszenia ryzyka kredytowego.

W pierwszym etapie jednostka ocenia, czy na dzień wyceny nastąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego dla danej pozycji lub grupy pozycji w porównaniu z momentem ich początkowego ujęcia. MSSF 9 nie narzuca żadnej konkretnej metodologii oceny, wskazując jedynie ogólne wytyczne i warunki brzegowe. Przykładowo dla należności charakteryzujących się na dzień bilansowy niskim ryzykiem kredytowym, należy przyjąć, że nie nastąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego. Należność cechuje się niskim ryzykiem niewykonania zobowiązania, jeżeli dłużnik ma wysoką krótkoterminową zdolność spełniania swych obowiązków w zakresie wynikających z umowy przepływów pieniężnych, a niekorzystne zmiany warunków gospodarczych i biznesowych w dłuższej perspektywie mogą – lecz niekoniecznie muszą – ograniczyć zdolność pożyczkobiorcy do wypełniania jego obowiązków w zakresie wynikających z umowy przepływów pieniężnych. Z kolei sytuacja, gdy dana należność jest przeterminowana o dłużej niż 30 dni jest przesłanką uznania wystąpienia znaczącego pogorszenia ryzyka kredytowego.

Brak określonych rozwiązań narzuconych w standardzie oznacza, że po stronie jednostki leży wypracowanie takiej metodologii, która pozwoli uwzględnić wymagania standardu. Metodologia ta może bazować zarówno na modelach ekonometrycznych, jak i na prostszych kryteriach ilościowo-jakościowych (np. ocenie czy w danym sektorze znacząco wzrosła wartość należności znacząco przeterminowanych, zwiększyła się liczba dłużników ogłaszających upadłość, dany kontrahent zalega z płatnością dłużej niż 30 dni itp.). Rozwiązaniem, jakie można tutaj zastosować, a które uzasadnione będzie dla znaczących kwot należności od konkretnych klientów jest również wykorzystanie modelu punktowego, który pozwoli przeprowadzić wskazaną analizę.

W podejściu pełnym jednostka porównuje ryzyko kredytowe istniejące na moment ujęcia należności i na dzień wyceny (np. 31 grudnia 2018 r.), co w praktyce wymusza ocenę sytuacji kredytowej istniejącej w momencie początkowego ujęcia należności. W przypadku znaczącej grupy należności długoterminowych może przeprowadzić analizę na poziomie grupy. Co istotne, przeprowadzając ocenę należy uwzględnić nie tylko informacje dotyczące przeszłości, lecz również wszelkie informacje i prognozy (np. Ministerstwa Finansów, NBP) dotyczące przyszłej sytuacji ekonomiczno-gospodarczej.

Etap drugi to ustalenie odpisu aktualizującego dla należności lub ich grup.

Poniższa tabela obrazuje zasady ustalenia odpisu.

Nastąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego	Nie nastąpiło znaczące pogorszenie ryzyka kredytowego
Jednostka ustala odpis na oczekiwane straty kredytowe z perspektywy całego pozostałego okresu trwania danej należności (lub grupy). Oznacza to, że jeżeli przedmiotem oceny jest np. należność z terminem zapłaty za trzy kolejne lata, jednostka liczy odpis jako sumę potencjalnych strat ustalonych dla każdego z pozostałych okresów trwania tej pozycji. Biorąc za podstawę przykład zaprezentowany na str. 48–49, odpis wynosiłby: 415.449 zł.	Jednostka ustala odpis na oczekiwane straty kredytowe z perspektywy najbliższych 12 miesięcy trwania należności. Jeżeli przedmiotem oceny jest np. należność z terminem zapłaty za trzy kolejne lata, jednostka liczy odpis jedynie odpowiadając na pytanie jaka byłaby oczekiwana strata kredytowa, gdyby niewypelnienie umowy nastąpiło w ciągu 12 miesięcy. Biorąc za podstawę przykład zaprezentowany na str. 48–49, odpis wynosiłby: 153.596 zł (oszacowany jedynie dla najbliższego okresu, jakim jest z perspektywy 31 grudnia 2018 r. cały 2019 r.).

IV. NALEŻNOŚCI I AKTYWA Z TYTUŁU UMÓW W WALUCIE OBCEJ

1. Przykłady pozycji wymagających rozliczenia w walucie obcej oraz pozycji denominowanych

Zasady ujęcia i wyceny pozycji w walucie obcej reguluje MSR 21, który stosowany jest m.in. do wyceny należności z tytułu dostaw i usług oraz aktywów z tytułu umów oraz korespondującego z ich ujęciem przychodu. Należy podkreślić, że pozycje w walucie obcej to zarówno pozycje wymagające rozliczenia w walucie obcej (np. należności w euro i dolarach), jak również pozycje denominowane (wyrażone) w walucie obcej, jednak rozliczane w polskich złotych.

Przykłady pozycji w walucie obcej
Pozycje wymagające rozliczenia w walucie obcej
Spółka „R” sprzedaje swoje produkty do Niemiec, wystawiając swoim kontrahentom faktury w euro
Spółka „T” jest podmiotem transportowym. Na życzenie kontrahentów spółka wystawia faktury w euro (również dla podmiotów polskich)
Pozycje denominowane (wyrażone) w walucie obcej
Spółka „Omega” jest dostawcą internetu. Co miesiąc spółka wystawia kontrahentowi „X” fakturę w złotych na równowartość: 10 tys. EUR (plus VAT) za miesiąc, który upłynął
Spółka „S” realizuje kontrakt budowlany, w którym cena transakcyjna została ustalona w euro. Płatności wobec „S” z tytułu umowy (i faktury dokumentujące realizację prac) wystawiane są w złotych, po odpowiednim przeliczeniu kwot z euro
Spółka „M” wynajmuje podmiotom zewnętrznym przestrzeń biurową. Stawka za 1 m ² określona jest w euro, w związku z tym co miesiąc spółka „M” wystawia fakturę w złotych, jednak kwoty zmieniają się wraz ze zmianami kursu wymiany

W przedstawionych sytuacjach pojawiają się pozycje w walucie obcej, mimo że ich rozliczenie może być przeprowadzone w złotych. W konsekwencji tego podmioty powinny za-

stosować odpowiednie wytyczne regulacji międzynarodowych. Wystąpienie transakcji w walucie obcej (zwłaszcza denominowanych w walucie obcej) wymaga w pierwszej kolejności oceny, czy zapisy umowne nie rodzą powstania tzw. wbudowanego instrumentu pochodnego, który podlegałby wyodrębnieniu na mocy MSSF 9. W niniejszym artykule pomijamy to zagadnienie, zakładając że elementy walutowe nie podlegają wyodrębnieniu i osobnemu ujęciu jako instrumenty pochodne wbudowane.

2. Ogólne zasady początkowego ujęcia należności i aktywów z tytułu umów w walucie obcej

Kluczowe znaczenie dla początkowego ujęcia transakcji w walucie obcej mają zapisy paragrafu 21 i 22 MSR 21. Pierwszy z nich wskazuje, że transakcję w walucie obcej początkowo ujmujemy w walucie funkcjonalnej, stosując do przeliczenia kwoty wyrażonej w walucie obcej natychmiastowy kurs wymiany waluty funkcjonalnej na walutę obcą, obowiązujący na dzień zawarcia transakcji. W przypadku podmiotów prowadzących działalność w Polsce zazwyczaj walutą funkcjonalną jest polski złoty (PLN), choć nie jest to zawsze takie oczywiste. Kurs natychmiastowy, to kurs tzw. spotowy, „dzisiejszy”, reprezentowany np. przez kurs Narodowego Banku Polskiego (NBP) z tego dnia, kurs banku jednostki, kurs Europejskiego Banku Centralnego (EBC) itp.

Przykład

Spółka „D” 6 lipca 2018 r. sprzedała towar za: 100 tys. EUR. Z którego dnia powinna zastosować kurs? Rozwiązaniem wzorcowym jest wykorzystanie kursu z 6 lipca, tzn. z dnia transakcji. W praktyce jednak wiele podmiotów stosuje uproszczenie i ujmuje transakcję po kursie z dnia poprzedzającego (5 lipca). Rozwiązanie takie jest dla potrzeb MSR/MSSF dopuszczalne, chyba że różnica między kursem z 5 lipca i 6 lipca byłaby znacząca i powodowałaby zniekształcenie wartości ujętego przychodu.

Możliwość uproszczeń przewidziana jest w samym MSR 21, który w paragrafie 22 (zdanie drugie i trzecie) stwierdza, że z przyczyn praktycznych często stosuje się kurs zbliżony do rzeczywistego kursu obowiązującego w dniu zawarcia transakcji, np. można zastosować kurs średni w danym tygodniu lub miesiącu dla każdej waluty obcej, w której zrealizowano transakcje w danym okresie. Jednakże w przypadku znacznych wahań kursów wymiany zastosowanie kursu średniego w danym okresie nie jest właściwe.

Skoro sam standard wskazuje, że można zastosować przybliżenie kursu z dnia transakcji poprzez odniesienie do kursu np. średniego z tygodnia, to tym bardziej możliwe jest przyjęcie kursu z dnia poprzedzającego. Wyjątkiem może być co najwyżej jakaś skrajna zmiana kursu z dnia na dzień, np. pamiętne dzienne załamanie kursu franka szwajcarskiego w styczniu 2015 r., gdzie kurs z 3,5712 zł/CHF w dniu 14 stycznia skoczył na 4,1611 zł/CHF w dniu 15 stycznia.

Obok dnia ustalenia kursu istotne znaczenie ma również, który kurs wybrać. Spośród różnych kursów dostępnych na rynku w danym dniu, które można uznać za kursy natychmiastowe (np. kurs kupna naszego podstawowego banku, kurs sprzedaży naszego podstawowego banku, kurs średni NBP, kurs średni naszego podstawowego banku), jednostka powinna przyjąć ten, który w najlepszy sposób odzwierciedla istotę transakcji i potencjalne przepływy z niej wynikające. Powszechną praktyką w Polsce jest wykorzystanie kursu średniego NBP, jednak należy pamiętać, że rozwiązanie takie nie wynika z samego MSR 21, lecz z polityki rachunkowości podmiotów (przyjęcia kursu średniego NBP jako kursu ujęcia np. należności).

W kontekście początkowego ujęcia istotne znaczenie ma również dzień transakcji (ang. *the date of a transaction*, przetłumaczony w oficjalnym tłumaczeniu MSSF jako dzień zawarcia transakcji). Zgodnie ze wspomnianym MSR 21 par. 22 (zdanie pierwsze), dzień zawarcia transakcji to dzień, w którym transakcja po raz pierwszy spełnia warunki ujęcia jej zgodnie z MSSF. Warto wspomnieć, że dla należności i aktywów z tytułu umów dniem transakcji nie jest zazwyczaj dzień fakturowania, lecz dzień, w którym zgodnie z MSSF 15 powstaje przychód i odpowiadająca mu należność lub składnik aktywów z tytułu umowy (zazwyczaj niezafakturowanej należności). Dzień transakcji dla większości należności związanych z ujęciem przychodu można stosunkowo łatwo ustalić – jest to moment realizacji świadczenia, np. moment dostawy produktu, odbioru towaru lub udostępnienia go klientowi. Analizując moment ujęcia należności (lub aktywów z tytułu umów) jednostka powinna wziąć pod uwagę kryteria ujmowania przychodów wskazane w MSSF 15. Oznacza to, że różny sposób ujęcia przychodów będzie mieć wpływ na sposób przeliczenia powstałych przychodów i należności.

Przykład

Spółka „X” zawarła umowę na dostawę standardowych produktów dla kontrahenta „Y”. Cena została określona w euro. Zgodnie z MSSF 15, jednostka powinna ująć przychód w momencie dostawy produktów (przeniesienia kontroli).

W przedstawionej sytuacji jednostka ujmuje przychód nie na podstawie kursu z dnia podpisania umowy, realizacji produkcji zamówionych wyrobów, czy wystawienia faktury, lecz po kursie z dnia ich dostawy (lub z dnia poprzedzającego ten dzień jako przybliżenie kursu z dnia transakcji).

Przykład

Spółka „Delta” realizuje usługę remontową na rzecz kontrahenta „S”. Usługa realizowana jest na terenie zakładu „S” i dotyczy kontrolowanej przez ten podmiot maszyny. Realizacja usługi trwała od 10 kwietnia do 4 lipca 2018 r. W momencie zakończenia usługi spółka „Delta” wystawiła fakturę na kwotę: 50 tys. EUR (plus VAT). W dniu 4 lipca kurs wynosił: 4,3969 zł/EUR, zaś 3 lipca: 4,3978 zł/EUR. Jaki kurs do przeliczenia faktury należy zastosować dla potrzeb MSSF?

W przedstawionym przykładzie spółka „Delta” realizuje usługę, która wypełnia kryteria świadczenia realizowanego w czasie zgodnie z wytycznymi MSSF 15. Oznacza to, że „Delta” ma podstawy do ujmowania przychodu w trakcie realizacji świadczenia, a nie na określony dzień (zakończenia usługi). W związku z tym przychód powinien być ujmowany proporcjonalnie do stopnia realizacji umowy. Jeżeli usługa remontowa byłaby realizowana systematycznie i równomiernie przez cały okres umowy, to uzasadnione jest liniowe ujęcie przychodu w okresie umowy (od 10 kwietnia do 4 lipca). W konsekwencji tego przeliczenie przychodu powinno odzwierciedlać ten fakt – jednostka powinna ująć przychód nie na podstawie kursu z dnia zakończenia usługi (4 lipca) czy dnia poprzedzającego (3 lipca), lecz po kursie średnim dla okresu jej realizacji, np.: 4,2732 zł/EUR (kurs średni za okres od 10 kwietnia do 4 lipca). W poniższej tabeli zaprezentowano przykładowe ujęcie transakcji w księgach dla potrzeb MSR przy zastosowaniu konta pomocniczego dla rozliczenia transakcji, tj. konta 20-2 „Aktywa z tytułu umów”.

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. PK – naliczenie przychodu dla potrzeb MSSF: 50 tys. EUR $\times$ 4,2732 zł/EUR =	213.660,00 zł	20-2 „Aktywa z tytułu umów”	70-0 „Sprzedaż usług”
2. FS – sprzedaż usług:			
a) kwota brutto	270.464,70 zł*	20 „Rozrachunki z odbiorcami”	
b) kwota ujęta dotychczas	213.660,00 zł		20-2 „Aktywa z tytułu umów”
c) różnica kursowa	6.230,00 zł**		76-0/4 „Przychody z tytułu różnic kursowych”***
d) VAT należny	50.574,70 zł		22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”

* Ujęcie kwoty należnej po kursie z dnia poprzedzającego dzień zakończenia usługi, czyli 3 lipca 2018 r. (uproszczenie w celu dostosowania wartości należności do jej wartości podatkowej). Wartość uwzględnia VAT w kwocie: 50.574,70 zł, według wyliczenia: $0,23 \times (4,3978 \text{ zł/EUR} \times 50 \text{ tys. EUR})$.

** Różnica między kwotą należności netto ustaloną po kursie z 3 lipca 2018 r. ($4,3978 \text{ zł/EUR} \times 50 \text{ tys. EUR} = 219.890 \text{ zł}$) i kwotą niezafakturowanej należności (213.660 zł). MSSF nie wskazuje, w jakiej pozycji wynikowej jednostka powinna wykazać różnice kursowe. Przyjęto, że różnice kursowe spółka wykazuje jako inne przychody.

Wskazaną wyżej ewidencję można uprościć, pomijając zapisy na koncie 20-2 „Aktywa z tytułu umów”.

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. FS – sprzedaż usług:			
a) kwota brutto	270.464,70 zł	20 „Rozrachunki z odbiorcami”	
b) kwota przychodu ze sprzedaży ustalona po kursie średnim	213.660,00 zł		70-0 „Sprzedaż usług”
c) różnica kursowa	6.230,00 zł		76-0/4 „Przychody z tytułu różnic kursowych”
d) VAT należny	50.574,70 zł		22-2 „Rozrachunki z urzędem skarbowym z tytułu VAT należnego”

Jeżeli jednostka uzna, że usługa remontowa w znaczącej części realizowana była w czerwcu (np. 60%), a na maj i kwiecień przypada odpowiednio 30% i 10%, to do tych parametrów należałoby dostosować ustalenie przychodu. W takim przypadku przychód ze sprzedaży wynosiłby: 214.347,50 zł, tj.: $50.000 \text{ EUR} \times 0,6 \times 4,3047 \text{ zł/EUR}$ (kurs średni czerwca) + $50.000 \text{ EUR} \times 0,3 \times 4,2835 \text{ zł/EUR}$ (kurs średni maja) + $50.000 \text{ EUR} \times 0,1 \times 4,1908 \text{ zł/EUR}$ (kurs średni za okres od 10 do 30 kwietnia). Alternatywnie można ustalić kurs średni ważony stopniem realizacji kontraktu jako 0,6 (stopień realizacji usługi w czerwcu) $\times$ 4,3047 zł/EUR (kurs średni czerwca) + 0,3 (stopień realizacji usługi w maju) $\times$ 4,2835 zł/EUR (kurs średni maja) + 0,1 (stopień realizacji usługi w kwietniu) $\times$ 4,1908 zł/EUR (kurs średni za okres od 10 do 30 kwietnia), czyli: 4,2870 zł/EUR.

Jako uproszczenie jednostka mogłaby oczywiście wykorzystać kursy podatkowe. Wykorzystanie kursu średniego dla okresu uzasadnione jest zwłaszcza, gdy umowa opiewa na znaczące kwoty i jednostka realizuje ją w sposób ciągły, zaś przychód nalicza na określony moment.

Przykład

Spółka „Sigma” jest dostawcą szerokopasmowego internetu. Jednym z kontrahentów spółki „Sigma” jest spółka „X”, z którą zawarto umowę na 3 lata. Rozliczenie w trakcie umowy pojawia się w okresach 3-miesięcznych, które kończą się odpowiednio 17 listopada, 17 lutego, 17 maja i 17 sierpnia. W związku z tym na koniec każdego okresu rozliczeniowego spółka „Sigma” wystawia spółce „X” fakturę na: 10 tys. EUR. Spółka „Sigma” przygotowuje sprawozdania śródroczne zgodne z MSSF.

W przedstawionej sytuacji obok naliczenia przychodu na zakończenie okresu rozliczeniowego, jednostka powinna naliczyć je również przynajmniej na koniec każdego kwartału. W takim przypadku powinna ujmować przychody z tytułu umów i aktywa z tytułu umowy, stosując wymagania MSR 21. Przykładowo na koniec marca 2018 r. jednostka powinna naliczyć przychód za okres od 18 lutego do 31 marca (42 dni z okresu 89 dniowego między 18 lutego a 17 maja) w kwocie: $(10 \text{ tys. EUR} \times 42/89) = 4.719 \text{ EUR}$. Podmiot stosujący dokładnie MSR 21 powinien przeliczyć wskazaną wartość na złote, stosując kurs średni euro dla okresu od 18 lutego do 31 marca (4,1981 zł/EUR). Ustalona w ten sposób wielkość: $4.719 \text{ EUR} \times 4,1981 \text{ zł/EUR} = 19.811 \text{ zł}$, stanowi przychód i wartość początkową składnika aktywów z tytułu umowy, który jest następnie przeliczony zgodnie z procedurą dotyczącą sald wykazywanych na dzień bilansowy.

Ewentualne wystawienie faktury z góry wymaga dodatkowej oceny kierownictwa jednostki. W większości przypadków sytuacja taka nie zmienia zasad przeliczenia, ponieważ dla potrzeb MSSF należność nie powstaje wraz z dokumentem księgowym, lecz realizacją świadczenia. Jednak wcześniejsze uregulowanie kwoty przez kontrahenta wpływa na zasady wyceny.

Omówione zasady wyceny dotyczą nie tylko pozycji wymagających rozliczenia w walucie obcej, ale również denominowanych w walucie obcej, gdy jednostka narażona jest na zmiany kursu wymiany waluty.

Przykład

Spółka „X” udzieliła licencji na użytkowanie znaku towarowego. Spółka „X” wystawia faktury 20-go dnia miesiąca (lub w pierwszym dniu roboczym po tym dniu), które są w złotych, jednak na równowartość: 10 tys. EUR (plus VAT). Kurs odniesienia do faktury to kurs sprzedaży euro banku „M” z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego 20 dzień miesiąca. Przez cały okres realizacji świadczenia.

Pomimo tego, że umowa rozliczona będzie w złotych, spółka „X” (stosując się dokładnie do wymagań MSSF) powinna ująć transakcję zgodnie z wytycznymi MSR 21. Skutkiem tego jest naliczenie przychodu i składnika aktywów z tytułu umowy (odpowiednio należności) po kursie średnim dla poszczególnych okresów rozliczeniowych trwania umowy. Przykładowo, jeżeli kurs banku „M” 19 marca wynosi: 4,2 zł/EUR i po takim kursie jednostka przelicza kwoty do faktury, ale w zakończonym okresie

rozliczeniowym (od 20 lutego do 19 marca) kurs wynosił: 4,1 zł/EUR, to spółka powinna ująć przychód z licencji w kwocie: 41 tys. zł i różnicę kursową dodatnią: 1 tys. zł.

W przypadku dnia bilansowego składnik aktywów z tytułu umowy (i przychód) podlega ujęciu po kursie średnim ustalonym do tego dnia (np. kurs średni za 11 dni od 20 do 31 grudnia). Po początkowym ujęciu niezafakturowana należność podlega przeliczeniu na dzień bilansowy według rozwiązań stosowanych dla należności (do kursu obowiązującego na dzień bilansowy).

Naliczanie przychodów po kursie średnim zasadne jest również wówczas, gdy zlecenie nie było realizowane systematycznie i jednostajnie. W takim przypadku fakt ten należy jednak uwzględnić poprzez odpowiednie korekty np. ustalenie kursu średniego ważonego stopniem realizacji kontraktu lub zastosowaniem kilku kursów średnich ustalonych dla kolejnych faz realizacji kontraktu.

Przykład

Spółka „R” zawarła umowę na usługę budowlaną – ma wybudować halę magazynową (namiot) na terenie należącym do klienta. Umowa przewiduje, że spółka „R” zrealizuje prace za łączną kwotę równoważną: 120 tys. EUR (plus VAT) w okresie lipiec–wrzesień. Faktura zostanie wystawiona w złotych, jednak na podstawie kursu z ostatniego dnia poprzedzającego moment odbioru hali przez zamawiającego (kursem odniesienia jest kurs średni NBP). Założmy, że 70% prac realizowano w lipcu, w sierpniu 20%, a we wrześniu 10%. Oznacza to, że do przeliczenia przychodu można zastosować kurs ważony stopniem realizacji kontraktu (średni kurs lipca $\times$ 70% + średni kurs sierpnia $\times$ 20% + średni kurs września $\times$ 10%), bądź odrębnie przeliczać przychód lipca po kursie średnim lipca, przychód sierpnia po kursie średnim sierpnia i przychód września po kursie średnim września.

Przedstawione powyżej zasady przeliczania przychodów należy uznać za „wzorcowe” przy stosowaniu MSSF. W sytuacji gdy uproszczone zasady (np. ujęcie po kursie z dnia poprzedzającego zakończenie okresu rozliczeniowego) nie zniekształcają sprawozdania finansowego, jednostka może je również zastosować.

Inne podejście pojawi się, jeżeli jednostka nie jest narażona na zmiany kursu wymiany waluty. W takim przypadku nie rozlicza się różnicy kursowej.

Przykład

Spółka „Sigma” wynajmuje przestrzeń biurową kontrahentom. Faktury spółka wystawia 15 dnia miesiąca na równowartość: 10 tys. EUR. Okres rozliczeniowy kończy się 15 dnia miesiąca, a faktury wystawiane są w złotych z uwzględnieniem kursu średniego NBP z pierwszego dnia okresu rozliczeniowego. Przykładowo kurs 15 marca wynosi: 4,0 zł/EUR, kurs 15 kwietnia: 4,2 zł/EUR, a kurs średni dla okresu od 15 marca do 15 kwietnia: 4,1 zł/EUR.

W przedstawionej sytuacji jednostka ujmuje należność i przychód w kwocie wynikającej z faktury (ustalonej po kursie z początku okresu rozliczeniowego). Wynika to z faktu, że przez cały okres świadczenia (w przykładzie miesięczny) kurs dla tego okresu jest już ustalony. W związku z tym wiadomo przez cały ten okres jaka bę-

dzie należna kwota za dane świadczenie – naliczając przychód za okres od 15 marca do 15 kwietnia jednostka powinna ująć go w kwocie: 40 tys. zł i odpowiadającą mu należność: 40 tys. zł (plus VAT).

3. Zaliczki i przedpłaty otrzymane od klienta

W praktyce gospodarczej realizacja świadczeń jest często zaliczkowana określonymi płatnościami na rzecz sprzedawcy. W takim przypadku jednostki gospodarcze stają przed problemem właściwego ujęcia przychodu (i należności) z tytułu transakcji w walucie obcej. Analizując różne możliwości należy odnieść się do obowiązującej od 1 stycznia 2018 r. interpretacji KIMSF 22 „Transakcje w walucie obcej oraz wynagrodzenie wypłacane lub otrzymywane z góry”. Regulacja ta przyjmuje, że dzień transakcji w przypadku świadczeń zaliczkowanych, to dzień wniesienia zaliczki (w części przypadającej na tę zaliczkę).

Przykład

Spółka „Teta” zawarła umowę na dostawę standardowych produktów za kwotę: 100 tys. EUR. W związku z transakcją spółka otrzymała zaliczkę w pełnej kwocie (100 tys. EUR), którą ujęła na rachunku dewizowym po kursie średnim NBP z dnia poprzedzającego dzień wpływu (4,0 zł/EUR). Kwota otrzymana wykazywana jest jako zobowiązania z tytułu umów. W dniu 7 marca spółka zrealizowała dostawę i wystawiła fakturę sprzedaży na kwotę: 100 tys. EUR (VAT pominięto). Kurs euro 7 marca wynosił: 4,11 zł/EUR, a 6 marca: 4,12 zł/EUR. W jakiej kwocie ustalić przychód?

W przedstawionej sytuacji otrzymana zaliczka (ujęta w kwocie: 400 tys. zł) stanowi przedpłatę, która (zgodnie z KIMSF 22) ustala wartość przychodu ze sprzedaży. W związku z tym przychód ze sprzedaży produktów dla potrzeb MSSF wynosi: 400 tys. zł.

W przypadku częściowego zaliczkowania dostawy, jednostka powinna ująć przychód (i należność) stosując kurs z dnia wniesienia zaliczki dla kwoty przedpłaconej oraz kurs z dnia transakcji dla kwoty wymagającej dopłaty.

Przykład

Spółka „Otto” zawarła umowę na dostawę towarów za kwotę: 500 tys. EUR. W związku z transakcją spółka otrzymała zaliczkę w kwocie: 100 tys. EUR, którą ujęła na rachunku dewizowym po kursie średnim NBP z dnia poprzedzającego dzień wpływu (4,1 zł/EUR). Kwota otrzymana wykazywana jest jako zobowiązanie z tytułu umów. W dniu 3 kwietnia spółka zrealizowała dostawę i wystawiła fakturę sprzedaży na kwotę: 500 tys. EUR (VAT pominięto). Kurs euro 3 kwietnia wynosił: 4,31 zł/EUR, a ostatniego dnia roboczego poprzedzającego ten dzień: 4,32 zł/EUR. W jakiej kwocie ustalić przychód i należność?

Dla potrzeb MSSF jednostka powinna ująć przychód w kwocie: 100 tys. EUR $\times$ 4,1 zł/EUR (kwota zaliczkowana) + 400 tys. EUR $\times$ kurs z dnia transakcji (w przybliżeniu: 4,32 zł/EUR) oraz pozostałą do zapłaty kwotę (należność): 400 tys. EUR $\times$ kurs z dnia transakcji (np. 4,32 zł/EUR), jako przybliżenie kursu z dnia powstania należności.

Analogiczne zasady stosowane są również w przypadku zaliczkowania świadczeń ujmowanych w czasie.

Przykład

Spółka „Beta” jest dostawcą szerokopasmowego internetu. Jednym z kontrahentów „Beta” jest spółka „W”, z którą zawarto umowę na 2 lata. Rozliczenie w trakcie umowy pojawia się w okresach 2-miesięcznych, które rozpoczynają się odpowiednio 25 listopada, 25 stycznia, 25 marca, 25 maja, 25 lipca i 25 września. Spółka „Beta” wystawia faktury na: 10 tys. EUR do 6 dnia trwania okresu rozliczeniowego (np. 1 grudnia), a kontrahent reguluje je zazwyczaj w ciągu 14 dni od otrzymania faktury. W dniu 25 listopada (początek okresu rozliczeniowego) kurs euro wynosił: 4,0 zł/EUR, w dniu wystawienia faktury (1 grudnia): 4,05 zł/EUR, a ostatniego dnia roboczego poprzedzającego ten dzień: 4,04 zł/EUR. Kontrahent 12 grudnia wpłacił należną kwotę na rachunek dewizowy. W tym dniu kurs wynosił: 4,2 zł/EUR, ale spółka „Beta” ujęła wpływ na rachunek dewizowy po kursie z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego: 4,19 zł/EUR. Na dzień bilansowy kurs wynosi: 4,3 zł/EUR, a na dzień zakończenia okresu rozliczeniowego 4,35 zł/EUR. W jakiej kwocie jednostka powinna ująć przychód w roku 1 i w roku 2?

Wzorcowe podejście do ujęcia przychodu i należności lub składnika aktywów z tytułu umowy (dla potrzeb MSSF) powinno uwzględniać dwa czynniki – stopniowe ujmowanie przychodu oraz fakt zaliczkowania świadczenia. W związku z tym ujęcie przychodu powinno wyglądać następująco:

1. Okres od 25 listopada do 12 grudnia – ujęcie przychodu i należności bazuje na kursie średnim dla tego okresu (np.: 4,1 zł/EUR). Wartość przychodu za ten okres to: 10 tys. EUR $\times$ 17 (liczba dni, które upłynęły) : 61 (liczba dni w okresie rozliczeniowym), czyli: 2.787 EUR.
2. W dniu 12 grudnia jednostka powinna przeliczyć należność do kursu przedpłaty (4,19 zł/EUR) i rozliczyć ją z otrzymaną przedpłatą.
3. Od dnia przedpłaty do dnia bilansowego (i później) jednostka ujmuje należność po kursie przedpłaty, rozliczając ją z przedpłatą. W przykładzie od 12 grudnia do dnia bilansowego będzie to kwota: 10 tys. EUR $\times$ 19 dni : 61 dni = 3.115 EUR.
4. W kolejnym roku jednostka ujmuje przychód w pozostałej kwocie: 10 tys. EUR – 2.787 EUR – 3.115 EUR = 4.098 EUR. Ta część przychodu będzie ujęta również po kursie: 4,19 zł/EUR (po kursie z dnia przedpłaty).

W przypadku bieżącego ujmowania transakcji ewidencja księgowa dla potrzeb MSR może przebiegać następująco:

Opis operacji	Kwota	Konto	
		Wn	Ma
1. WB – wpływ zaliczki 12 grudnia: 10 tys. EUR $\times$ 4,19 zł/EUR =	41.900 zł	13-1 „Rachunek walutowy”	84-1 „Zobowiązania z tytułu umów”
2. PK – naliczenie przychodu dla potrzeb MSSF i rozliczenie zaliczki:			
a) naliczenie przychodu: 2.787 EUR $\times$ 4,1 zł/EUR =	11.426,70 zł	20-2 „Aktywa z tytułu umów”	70-0 „Sprzedaż usług”
b) rozliczenie składnika aktywów	11.426,70 zł		20-2 „Aktywa z tytułu umów”
c) rozliczenie zobowiązania: 2.787 EUR $\times$ 4,19 zł/EUR =	11.677,53 zł	84-1 „Zobowiązania z tytułu umowy”	

d) różnica kursowa	250,83 zł		76-0/4 „Przychody z tytułu różnic kursowych”
3. PK – ujęcie przychodu na dzień bilansowy (od 12 do 31 grudnia): $3.115 \text{ EUR} \times 4,19 \text{ zł/EUR} =$	13.051,85 zł	84-1 „Zobowiązania z tytułu umowy”	70-0 „Sprzedaż usług”

Dokładne zastosowanie MSR 21 może być bardzo pracochłonne, zwłaszcza gdy pewne wyliczenia byłyby przeprowadzane manualnie. W związku z tym należy pamiętać o wspomnianych uproszczeniach w zastosowaniu tego standardu. W przedstawionym przykładzie wykorzystanie do ujmowania przychodu kursu z dnia wpływu przedpłaty (4,19 zł/EUR) nie zniekształciłoby wyniku finansowego, a wpływ na ujęte przychody byłby znikomy. Analogicznie stosowanie kursu z dnia poprzedzającego zakończenie okresu rozliczeniowego (w przypadku braku zaliczek) mogłoby być przybliżeniem kursu średniego, zwłaszcza gdy okresy rozliczeniowe są stosunkowo krótkie (np. miesięczne).

Pominięcie wymagań MSR 21 może jednak zniekształcać obraz przychodów ze sprzedaży w przypadku znaczących okresów, za które naliczany jest przychód i dotyczących znaczących kwot. W takim przypadku jednostka powinna przyjąć procedury, które pozwolą jej odzwierciedlić wpływ zmian kursu na przychody z tytułu usług (sprzedaży) i przychody (bądź koszty) dotyczące zmian kursu wymiany waluty (różnice kursowe).

V. WYCENA BILANSOWA NALEŻNOŚCI W WALUCIE OBCEJ

1. Wycena należności handlowych i aktywów z tytułu umów na dzień bilansowy

Zgodnie z wytycznymi MSR 21 pozycje pieniężne (a zatem również należności z tytułu dostaw i usług oraz aktywa z tytułu umów) przeliczane są na dzień sprawozdawczy przy zastosowaniu kursu zamknięcia, czyli kursu natychmiastowej wymiany z dnia sprawozdawczego (por. paragraf 23 lit. a MSR 21). W Polsce powszechnie wykorzystywanym kursem do przeliczania pozycji w walucie obcej jest kurs średni Narodowego Banku Polskiego (NBP) z dnia bilansowego lub odpowiednio kurs Europejskiego Banku Centralnego (EBC).

Przykład

Spółka „X” wykazuje na dzień bilansowy należność handlową na kwotę: 100 tys. euro, która wpłynie na jej rachunek w banku „R”. Należność ujęto po kursie: 4,00 zł/EUR. Na dzień sprawozdawczy (31 grudnia) średni kurs NBP wynosi: 4,2 zł/EUR. W pierwszych dniach grudnia spółka „X” zawarła kontrakt typu forward z bankiem „R”, na mocy którego ma odsprzedać całą kwotę należności (100 tys. euro) w połowie stycznia po kursie: 4,15 zł/EUR (bezpośrednio po jej wpływie na rachunek walutowy). Po jakim kursie jednostka powinna wykazać należność na dzień bilansowy?

Dla potrzeb MSSF spółka „X” powinna wykazać należność na dzień bilansowy po kursie: 4,2 zł/EUR. Przyszła sprzedaż walut po kursie niższym (4,15 zł/EUR), wynikająca z odrębnej umowy, oznacza istnienie instrumentu pochodnego, który podlega osobnemu ujęciu i wycenie na dzień bilansowy zgodnie z MSSF 9 „Instrumenty finansowe”. Na dzień bilansowy spółka „X” wykaże zatem należność na kwotę: 420 tys. zł

oraz zobowiązanie finansowe z tytułu instrumentu pochodnego na kwotę zbliżoną do: 5 tys. zł. Instrumenty pochodne należy bowiem na dzień bilansowy wycenić w wartości godziwej, która w przypadku kontraktu forward o krótkim okresie trwania będzie zbliżona do wartości oczekiwanej straty na tym instrumencie. Do bilansu należność i instrument pochodny nie są kompensowane (wykazywane netto).

Zastosowanie kursu NBP na dzień bilansowy do przeliczania pozycji w walucie obcej jest często w pełni uzasadnione dla wielu z nich, niemniej niektóre pozycje mogą wymagać dodatkowej oceny i czasem przeliczania po innym kursie.

Przykład

Spółka „Y” 25 maja zrealizowała świadczenie na rzecz kontrahenta „S”. Umowa przewiduje płatności w polskich złotych, jednak cena określona jest w euro (10 tys. EUR). Umowa między podmiotami przewiduje, że przeliczenie kwoty w euro następuje po kursie banku „M” z dnia zakończenia świadczenia. Do dnia bilansowego (30 czerwca) nastąpiło zakończenie świadczenia. Na dzień 25 maja kurs banku „M” wynosi: 4,1 zł/EUR, a 30 czerwca: 4,00 zł/EUR. Spółka „Y” nie zidentyfikowała wbudowanego instrumentu pochodnego podlegającego wyodrębnieniu.

W przedstawionej sytuacji na dzień bilansowy spółka „Y” zna kwotę należną z tytułu świadczenia ($10 \text{ tys. EUR} \times 4,1 \text{ zł/EUR} = 41 \text{ tys. zł}$), ponieważ zostało ono już zakończone. W związku z tym wykazuje należność w kwocie znanej (czyli po kursie ustalonym dla tej płatności z 25 maja).

Należy podkreślić, że w niektórych przypadkach zastosowanie kursu NBP jest pewnym przybliżeniem kursu zamknięcia, który „wzorcowo” powinien być określony w inny sposób. MSR 21 w paragrafie 26 wskazuje, że w przypadku gdy istnieje kilka kursów wymiany, stosuje się kurs, po którym przyszłe przepływy środków pieniężnych reprezentowane przez transakcję lub saldo mogłyby zostać rozliczone, gdyby przepływy te wystąpiły w dniu wyceny.

Przykład

Spółka „A” zrealizowała dostawę na rzecz kontrahenta niemieckiego, wystawiając mu fakturę na kwotę: 30 tys. EUR. Na fakturze podano rachunek złotówkowy spółki „A” prowadzony w banku „W”, w związku z czym w momencie wpływu zapłaty za fakturę otrzymane środki zostaną automatycznie przeliczone przez bank „W” na polskie złote po kursie kupna z dnia wpływu. Na dzień bilansowy kurs średni NBP wynosi: 4,10 zł/EUR, a kurs kupna banku „W”: 4,02 zł/EUR. Po jakim kursie spółka „A” powinna przeliczyć należność?

Stosując paragraf 26 MSR 21 spółka „A” powinna „wzorcowo” przeliczyć należność po kursie kupna banku „W” z dnia bilansowego. Wykorzystanie kursu średniego NBP można uznać tutaj za pewne racjonalne uproszczenie.

Od strony technicznej różnice kursowe powstałe na należnościach z tytułu dostaw i usług (oraz aktywach z tytułu umów) ujmowane są zazwyczaj na kontach korygujących. Dla potrzeb MSSF rozwiązanie takie jest w pełni poprawne, ponieważ standardy międzynarodowe koncentrują się na wycenie dla potrzeb sprawozdawczości finansowej, nie zaś na technicznych aspektach ujęcia tych pozycji.

Otwierając księgi w kolejnym okresie wiele podmiotów stornuje naliczone różnice kursowe w wynik finansowy nowego okresu. Dla potrzeb MSSF rozwiązanie takie jest również

możliwe do zastosowania. Jeżeli naliczone różnice kursowe nie zostały wyksięgowane z początkiem kolejnego okresu, jednostka powinna rozliczyć je wraz z rozliczeniem należności lub ponowną wyceną bilansową.

2. Rozliczenie wpływu środków pieniężnych z tytułu wpłaty należności w walucie obcej

Rozliczenie należności z tytułu dostaw i usług oznacza zazwyczaj ujęcie wpływu środków pieniężnych na rachunek jednostki. W takim przypadku wpływ środków pieniężnych należy ująć zgodnie z omówionymi już zasadami dotyczącymi ujęcia początkowego pozycji. Jeżeli należność jest spłacana przez kontrahenta, to wzorcowo wpływ środków pieniężnych w walucie obcej na rachunek walutowy należałoby księgować po kursie z dnia transakcji (z dnia wpływu). Kursem odniesienia może być tutaj np. średni kurs NBP. W praktyce stosowane jest często uproszczenie, tzn. ujęcie walut po kursie z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wpływu (jak wskazaliśmy w poprzedniej części rozwiązanie takie jest dopuszczalne dla potrzeb MSSF).

Przykład

Jednostka wykazuje należność z tytułu sprzedaży w wysokości: 100 tys. EUR ujętą początkowo po kursie: 4,11 zł/EUR. Wpływ na rachunek walutowy nastąpił 20 marca. Na ten dzień kurs średni NBP wynosił: 4,23 zł/EUR. Kurs średni NBP z ostatniego dnia roboczego poprzedzającego dzień wpływu wynosił: 4,22 zł/EUR. Przyjmując rozwiązanie wzorcowe jednostka powinna ująć środki pieniężne na rachunku walutowym po kursie: 4,23 zł/EUR. Przyjmując uproszczenie, jednostka może ująć je po kursie: 4,22 zł/EUR. Oczywiście ujęcie środków pieniężnych po kursie: 4,22 zł/EUR spowoduje inną różnicę kursową na rozliczeniu należności, niż przyjęcie kursu: 4,23 zł/EUR. Element ten (0,01 zł/EUR) zostanie jednak automatycznie uwzględniony w wyniku finansowym:

- w przypadku wyceny walut na dzień bilansowy poprzez naliczenie bilansowych różnic kursowych,
- w przypadku sprzedaży walut,
- w przypadku ich wydatkowania.

Wskazane uproszczenie (zastosowanie kursu: 4,22 zł/EUR) nie zniekształci zatem sytuacji finansowej i wyników jednostki.

Rozliczenie należności w walutach obcych może nastąpić również w inny sposób, np. w wyniku ich sprzedaży. W takim przypadku jednostka powinna dokonać wyceny należności na moment ich sprzedaży na zasadach przewidzianych dla dnia bilansowego, a następnie rozliczyć sprzedaż.

Przykład

Jednostka wykazuje należność w wysokości: 100 tys. USD ujętą po kursie: 3,5 zł/USD. Należność sprzedano 30 kwietnia za kwotę: 315 tys. zł. Na ten dzień kurs dolara wynosił: 3,6 zł/USD.

W przedstawionej sytuacji wzorcowe zastosowanie MSSF oznacza:

- przeliczenie należności na zasadach przewidzianych dla wyceny bilansowej, tzn. poprzez ujęcie różnicy kursowej dodatniej (10 tys. zł) zwiększającej wartość należności do kwoty: 360 tys. zł, oraz

- ujęcie straty na zbyciu należności w kwocie: 45 tys. zł (kwota zapłaty: 315 tys. zł minus wartość bilansowa należności: 360 tys. zł).

Przeliczenie należności do bieżącego kursu wymiany uzasadnione jest również, gdy zapłata z jej sprzedaży określona jest w walucie obcej (np. 95 tys. USD), bądź jej rozliczenie nastąpi w drodze kompensaty wzajemnych sald.

3. Prezentacja różnic kursowych w rachunku zysków i strat lub sprawozdaniu z całkowitych dochodów

Różnice kursowe powstałe na należnościach z tytułu dostaw i usług oraz aktywach z tytułu umów ujmowane są w wyniku finansowym w okresie sprawozdawczym, w którym nastąpiła zmiana kursów wymiany waluty. Jeżeli ujęcie pozycji i jej rozliczenie nastąpiło w tym samym okresie, to różnica kursowa odzwierciedla zmianę kursów od dnia ujęcia do dnia rozliczenia. Jeżeli od dnia ujęcia pozycji nie nastąpiło jej rozliczenie, to różnica kursowa odzwierciedla zmiany kursu od momentu ujęcia do końca okresu sprawozdawczego, w kolejnym zaś okresie – od dnia bilansowego do dnia rozliczenia.

MSSF nie narzucają konkretnych pozycji wynikowych, w ramach których należy wykazywać różnice kursowe powstałe na należnościach z tytułu dostaw i usług oraz aktywach z tytułu umów (na dzień bilansowy i dzień rozliczenia). Oznacza to, że polityka rachunkowości jednostki powinna określać, które pozycje będą obejmować te elementy. Rozważyć można tutaj zarówno przychody i koszty finansowe, pozostałe (inne) przychody i koszty operacyjne, przychody (koszty) operacyjne bądź nawet stworzenie odrębnych pozycji w rachunku zysków i strat, np. przychody i koszty z tytułu różnic kursowych.

Osobną kwestią jest ewentualne nettowanie pozycji wynikowych, tj. zestawiania dodatnich różnic kursowych z ujemnymi i wykazywanie jedynie różnicy (nadwyżki). Odpowiedź na ten problem znajdujemy w paragrafie 35 MSR 1, według którego również zyski i straty powstałe z tytułu grupy podobnych transakcji jednostka prezentuje w kwocie netto, np. zyski i straty z tytułu różnic kursowych lub zyski i straty z tytułu instrumentów finansowych przeznaczonych do obrotu. Tego rodzaju zyski i straty jednostka prezentuje jednak oddzielnie, jeśli są istotne. Jeżeli zatem jednostka wykazuje dodatnie różnice kursowe (przychody) i ujemne różnice kursowe (koszty) na znaczące kwoty, to powinna wykazywać je odrębnie jako przychody i koszty w sprawozdaniu finansowym.

ZESZYTY METODYCZNE RACHUNKOWOŚCI. DODATEK

Redakcja: Redaktor Naczelna: Wiesława Śliwińska-Sokół
Dodatek opracowali: Redakcja ZMR
we współpracy z dr Maciejem Frenzlem
adres: 66-400 Gorzów Wlkp., ul. Owocowa 8
e-mail: zeszyty@gofin.pl
Wydawca: Wydawnictwo Podatkowe GOFIN sp. z o.o.
adres: 66-400 Gorzów Wlkp., ul. Owocowa 8
tel.: 95 720 85 40, faks 95 720 85 60

NAKLAD 12 600



Publikacje zamieszczone w czasopismach nie stanowią opinii prawnych, urzędowej interpretacji przepisów ani innego oficjalnego stanowiska organów państwowych.

Wszelkie prawa zastrzeżone: kopiowanie, przedruk i rozpowszechnianie zabronione.